T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

VELİLERE GÖRE İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ DİN EĞİTİMİ (İSTANBUL ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

SENA AY

İstanbul, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

VELİLERE GÖRE İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ DİN EĞİTİMİ (İSTANBUL ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

SENA AY

Danışman: DR. ÖĞR. ÜYESİ EMİNE KESKİNER

İstanbul, 2020

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı	:	Sena Ay
Ana Bilim Dalı	:	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	:	Din Eğitimi
Tez Danışmanı	:	Dr. Öğr. Üyesi Emine Keskiner
Tez Türü ve Tarih	:	Yüksek Lisans – Aralık 2020
Anahtar Kelimeler	:	Din Eğitimi, İmam Hatip Liseleri, Veli

ÖZET

VELİLERE GÖRE İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ DİN EĞİTİMİ İSTANBUL ÖRNEĞİ

Sena Ay

Ülkemizde din eğitimini örgün eğitim kapsamında veren kurumlardan biri İmam Hatip Liseleridir. İmam Hatip Liseleri açıldıkları günden itibaren amaçları, müfredatı, öğrenci sayıları, toplum içindeki statüsü, mezunlarının mesleki yönelim ve istihdamları gibi konularda sık sık tartışma konusu olmuştur. Söz konusu tartışma konularına son yıllarda bu okullarda verilen din eğitiminin de dahil olduğu görülmektedir. İmam Hatip Liselerindeki din eğitiminin niteliğini araştırmak üzerine yapılan bu çalışmada, velilerin bu okullarda verilen din eğitimine dair görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma, çocuğu Kartal, Kadıköy veya Üsküdar Proje İmam Hatip Liselerinden birinde öğrenim gören ve kendisi de herhangi bir İmam Hatip Lisesinde öğretmenlik yapmış/yapmakta olan toplam 30 veli ile mülakat yapmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara çocuklarını neden İmam Hatip Liselerine gönderdikleri, bu okullardan beklentilerinin neler olduğu ve bunların ne düzeyde karşılandığı, okullarda verilen din eğitiminin öğrencilerin hayatında ne derece etkili olduğu gibi sorular yöneltilmiştir. Çalışmada yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmış; elde edilen veriler betimsel yöntemle analiz edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde İmam Hatip Liselerinin tarihçesi ve İmam Hatip Liseleri ile ilgili tartışılan konulara; ikinci bölümde araştırma bulgu ve yorumlarına, sonuç bölümünde ise araştırma sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde İmam Hatip Liselerindeki din eğitiminin niteliğinin artırılmasına katkıda bulunacağı düşünülen görüş ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	:	Sena Ay
Field	:	Philosophy and Religious Sciences
Program	:	Religious Education
Supervisor	:	Asst. Prof. Dr. Emine Keskiner
Degree Awarded and Date	:	Master's Degree - December 2020
Keywords	:	Religious Education, Imam Hatip Schools, Parents

ABSTRACT

RELIGIOUS EDUCATION IN IMAM HATIP HIGH SCHOOLS ACCORDING TO PARENTS (ISTANBUL EXAMPLE)

Sena Ay

In our country, one of the institutions providing religious education within the scope of formal education is Imam Hatip High Schools. Since the day Imam Hatip High Schools were opened, their aims, curriculum, the number of students, their status in the society, the vocational tendencies and employments of their graduates have been frequently discussed. It has been seen that in recent years the religious education given in these schools has also been included in these discussion topics. In this study, which was conducted to investigate the quality of religious education in Imam Hatip High Schools, it was aimed to determine the opinions of the parents on the religious education provided in these schools. The study was carried out by interviewing with a total of 30 parents whose children were educated in Kartal, Kadıköy or Üsküdar Project Imam Hatip High Schools and who were also taught / teaching at any Imam Hatip High School. The participants were asked questions such as why they send their children to Imam Hatip High Schools, what their expectations are from these schools and to what extent they are met, and how effective the religious education provided at schools has on students' lives. Semi-structured interview form was used in the study; The data obtained were analyzed by descriptive method.

In the first part of the study, the history of Imam Hatip High Schools and the topics discussed about Imam Hatip High Schools; in the second part, the findings and recommendations of the research and in the conclusion part, the opinions and evaluations that are thought to contribute to the increase of the quality of religious education in Imam Hatip High Schools in the framework of the data obtained as a result of the research are included.

ÖNSÖZ

İmam Hatip Liseleri örgün eğitim içerisinde din eğitimi veren köklü eğitim kurumlarından biridir. Bu kurumlar açılışından itibaren amaçları, müfredatı, sayıları, öğrencileri, mezunları gibi konularda sürekli tartışma konusu olmuş; bu tartışmalar çoğunlukla pedagojik olmaktan ziyade ideolojik ve politik bir düzlemde gerçekleşmiştir. Bu durum zaman zaman İmam Hatip okullarının orta kısmının kapatılmasına, sayılarının azaltılmasına bazen de olağandan hızlı bir şekilde çoğalmasına sebebiyet vermiş, niceliksel meseleler niteliksel meselelerin önüne geçmiştir. Nitelikle ilgili tartışma ve çabalarda ise bu okullarda verilen din eğitimi, genel eğitimin gölgesinde kalmış gibi görünmektedir.

Bu çalışmada İmam Hatip Liselerinde verilen din eğitimine odaklanılmak istenmiştir. Bu bağlamda İmam Hatip Liselerinde verilen din eğitiminin kalitesine ve öğrenci üzerindeki etkisine yönelik olarak çocuğu bu okullarda okuyan ve kendileri de İmam Hatip Liselerinde öğretmenlik yapan/yapmış velilerin görüş ve değerlendirmelerine başvurulmuştur. Elde edilen görüş ve değerlendirmelerin İmam Hatip Liselerinde verilen din eğitiminin niteliğine daha fazla önem verilmesi yönünde bir farkındalık oluşturmasını ve bu doğrultuda çaba sarf edilmesini temenni ediyoruz.

Yüksek Lisans vesilesiyle tanışma fırsatı bulduğum; tanığım ilk günden itibaren bilgisine, duruşuna, alanındaki hakimiyetine hayranlık duyduğum kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Emine Keskiner'e, ders ve tez dönemlerimde bana sunduğu akademik ve manevi katkılarından dolayı teşekkürü borç bilirim.

Ders ve tez dönemlerimde çocuklarımla ilgilenerek çalışmalarımı daha rahat yapabilmemi sağlayan, bana cömertçe her türlü desteği veren sevgili anneannem, annem ve babama; yine bu süreçte ve hayatımda her zaman yanımda olan kıymetli eşime de teşekkürü borç bilirim. Çalışmamızda katılımcı olarak emeği geçen, kıymetli vaktini bizimle paylaşan kıymetli meslektaşlarımıza da şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **ii**

ABSTRACT ..... **iii**

ÖNSÖZ ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vi**

TABLO LİSTESİ ..... **x**

KISALTMALAR ..... **xi**

1. GİRİŞ **2**

1.1. Araştırmanın Konusu 2

1.2. Araştırmanın Amacı 4

1.3. Araştırmanın Önemi 5

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 6

1.5. Araştırmanın Yöntemi 7

1.6. Veri Toplama ve Analiz Süreci 7

1.7. Araştırmanın Kaynakları ve İlgili Literatür 8

2. İMAM HATİP LİSELERİNİN TARİHÇESİ VE İMAM HATİP LİSELERİ BAĞLAMINDA TARTIŞILAN KONULAR **13**

2.1. İMAM HATİP LİSELERİNİN TARİHÇESİ **13**

2.1.1. İmam Hatip Mekteplerinin Açılması ve Kapanması (1924-1930) 13

2.1.2. Çok Partili Hayata Geçiş Sonrası İmam Hatip Okulları (1948-1973) 14

2.1.3. 1973 Milli Eğitimi Temel Kanunu ve İmam Hatip Liseleri (1973-2002) 17

2.1.3.1. Anadolu İmam Hatip Liselerinin Açılması 18
2.1.3.2. 28 Şubat Sürecinde İmam Hatip Liseleri..... 19
2.1.4. 2002'den Günümüze İmam Hatip Liseleri 20
2.1.4.1. Katsayı Uygulamasının Kaldırılma Süreci 20
2.1.4.2. Proje Uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri 22
2.1.4.2.1. Fen ve Sosyal Bilimler Programı Uygulanan AİHL 22
2.1.4.2.2. Klasik/Çağdaş Sanatlar Musiki ve Spor Programı Uygulanan AİHL 23
2.1.4.2.3. Hazırlık Sınıfı Uygulanan AİHL (Arapça, İngilizce, Almanca, İspanyolca, Rusça)..... 24
2.1.4.2.4. Hafız Öğrencilerin Eğitim Gördüğü AİHL 24
2.1.4.2.5. Uluslararası AİHL 25

2.2.İMAM HATİP LİSELERİ BAĞLAMINDA TARTIŞILAN KONULAR..... 25

2.2.1. İmam Hatip Liselerinin Varlığı 25
2.2.2. Genel Eğitim Kurumu Gibi İşlev Görmeleri 26
2.2.3. Mezunlarının Din Görevliliği Dışındaki Mesleklere Yönelmeleri..... 28
2.2.4. Okul ve Öğrenci Sayılarının Çokluğu 33
2.2.5. Kız Öğrencilerin Varlığı..... 37
2.2.6. Meslek Derslerinin Yeterliliği..... 40

3. VELİLERE GÖRE İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLAR 43

3.1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ 43

3.2. İMAM HATİP LİSESİNİ TERCİHTE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER 44

3.2.1. İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri 44
3.2.2. İmam Hatip Lisesini Tercihte Veli Etkisi..... 47
3.2.3. Öğrencinin Cinsiyetinin İmam Hatip Lisesi Tercihine Etkisi 50
3.2.4. Karma Eğitim Uygulanmamasının İmam Hatip Liseleri Tercihine Etkisi 51
3.2.5. Katsayı Uygulamasının İmam Hatip Lisesi Tercihine Etkisi 55
3.2.6. Katılımcıların Çocukları İçin Düşündükleri Meslekler..... 58

3.3.İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER 61

3.3.1. İmam Hatip Liselerinden Din Eğitimi Açısından Beklenenler 61
3.3.2. Genel Eğitimden Memnuniyet Durumu 64
3.3.3. Din Eğitiminden Memnuniyet Durumu..... 66
3.3.4. İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinden Beklenen Özellikler 70
3.3.5.İmam Hatip Lisesi Öğrencileri ile Diğer Liselerdeki Öğrencileri Karşılaştırma..... 72
3.3.6. İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Kendilerinden Beklenen Özellikleri Kazanma Durumu..... 76
3.3.7.İmam Hatip Lisesi Haricinde Din Eğitimi Alma Durumu 81
3.3.8.İmam Hatip Liselerinde Verilen Din Eğitiminin Yaşantıya Etki Etme Durumu 83

3.4. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER..... 87

3.4.1. Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Açılmasına Dair Görüşler 87
3.4.2. İmam Hatip Liseleri ve Proje İmam Hatip Liselerini Karşılaştırılması 93
3.4.3. İmam Hatip Liseleri Öğrencileri ile Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri Öğrencilerini Karşılaştırma 98

3.4.4. Katsayı Uygulamasının Kaldırılmasının İmam Hatip Liselerine Etkisi 101

3.4.5. Katılımcıların Kendi Dönemleri ve Günümüz İmam Hatip Liseleri Arasında Gördüğü Farklar 104

3.4.6. İmam Hatip Liselerindeki Eğitim ve Din Eğitimi Kalitesinin Artırılabilmesi İçin Öneriler 107

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 113

EK-1: MÜLAKAT SORULARI 125

KAYNAKÇA 127

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

Tablo 2. İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri

Tablo 3. İmam Hatip Lisesini Tercihte Veli Etkisi

Tablo 4. Öğrencinin Cinsiyetinin İmam Hatip Lisesi Tercihine Etkisi

Tablo 5. Karma Eğitim Uygulanmamasının İmam Hatip Liseleri Tercihine Etkisi

Tablo 6. Katsayı Uygulamasının İmam Hatip Lisesi Tercihine Etkisi

Tablo 7. Katılımcıların Çocukları İçin Düşündükleri Meslekler

Tablo 8. İmam Hatip Liselerinden Din Eğitimi Açısından Beklenenler

Tablo 9. Genel Eğitimden Memnuniyet Durumu

Tablo 10. Din Eğitiminden Memnuniyet Durumu

Tablo 11. İHL Öğrencilerinden Beklenen Özellikler

Tablo 12. İmam Hatip Liseleri Öğrencileri ile Diğer Liselerdeki Öğrencilerini Karşılaştırma

Tablo 13. İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Kendilerinden Beklenen Özellikleri Kazanma Durumu

Tablo 14. İmam Hatip Lisesi Haricinde Din Eğitimi Alma Durumu

Tablo 15. İmam Hatip Liselerinde Verilen Din Eğitiminin Yaşantıya Etki Edebilme Durumu

Tablo 16. Proje İmam Hatip Liselerinin Açılmasına Dair Görüşler

Tablo 17. İmam Hatip Liseleri ve Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri Akademik Eğitim ve Din Eğitimi Kalitesine Dair Görüşler

Tablo 18. Proje İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Diğer İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinden Farkları

Tablo 19. Katsayı Uygulamasının Kaldırılmasının İmam Hatip Liseleri Üzerindeki Etkileri

KISALTMALAR

AİHL : Anadolu İmam Hatip Lisesi

bkz. : Bakınız

çev. : Çeviren

der. : Derleyen

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı

Ed. : Editör

MİT : Milli İstihbarat Teşkilatı

İHL : İmam Hatip Lisesi / İmam Hatip Liseleri

İHO : İmam Hatip Okulu

İTO : İstanbul Ticaret Odası

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

s. : Sayfa

sy. : Sayı

TİSK : Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu

TÜSİAD : Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

yay. haz. : Yayına Hazırlayan(lar)

1. GİRİŞ

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. Maddesi gereği açılan, Milli Eğitim Temel Kanunu'yla hem mesleğe hem de yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan okullar olarak tanımlanan İmam Hatip Liseleri, eğitim-öğretime dair tartışmaların neredeyse hiç değişmeyen gündem maddelerinden biridir. Ancak tartışmalarda çoğunlukla ideolojik ve siyasal duruşların etkili olması sebebiyle, zaman zaman bu liselerin orta kısmının kapatılması, mezunlarına kanunen tanınan üniversitenin her bölümüne girebilme hakkının kısıtlanması ya da 'ihtiyaç fazlası açılıyor' söylentilerine sebep olabilecek tarzda İmam Hatip okulu açma gibi pedagojik açıdan sıkıntılı uygulamaların ortaya çıktığı görülmektedir. Tartışmalar kapsamında İmam Hatip Liselerinde verilen din eğitiminin niteliğinin, amaca ve beklentilere ne ölçüde hizmet ettiğinin yeterince irdelenmediği dikkat çekmektedir.

1.1. Araştırmanın Konusu

Yaygın bir şekilde, bireyde istenilen yönde davranış değişikliği meydana getirme süreci olarak tanımlanan eğitim,[1] insanlara temel bilgi ve mesleki becerilerin yanı sıra kültürel değer ve normları aktaran toplumsal bir faaliyettir. Bu faaliyet, toplumun geleceğini şekillendirmede etkili olan bireyleri topluma hazırladığı gibi, toplumların devamlılığını ve gelişimlerini sağlamaktadır.[2]

Kişiliğin sağlıklı olarak şekillenmesi ve topluma uyum sağlanarak yaşanabilmesi konusunda en etkili eğitim kurumlarından biri ailelerdir.[3] Çocuklar ilk eğitimlerini ailelerinden aldığından aile, eğitimin temeli ve başlangıç noktasıdır.[4] Çocuğun eğitimi ile ilgili ailede başlayan bu süreç okul ile devam eder. Çocuk okula başladıktan sonra, ailenin eğiticilik fonksiyonunun bir kısmını eğitim kurumları üstlenir. Bu anlamda bir bireyin eğitimi konusunda aile ve okulların sorumluluğu paylaştıkları söylenebilir.

---

[1] Selahattin Ertürk, "Türkiye'de Eğitim Felsefesi Sorunu", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, 1988, ss. 11-16, s.13.

[2] Halil İbrahim Bahar, *Sosyoloji*, Ankara: Usak Yayınları, 2005, s.303.

[3] İbrahim Aşlamacı, Emrah Eker, "İmam-Hatip Lisesi Öğrenci Velilerinin Çocuklarının Eğitimine Katılım Durumları: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, Cilt: 1, Sayı:2, ss.153–185, s.154.

[4] Halil Apaydın, "Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 12-13, 2001, s. 321.; Sürmeli Ağdemir, "Aile ve Eğitim", *Aile ve Toplum*, Yıl: 1 Cilt: 1 Sayı: 1 Mart 1991.; Hasan Erçelep, "Aile ve Eğitim", PAÜ. Eğitim Fak. Dergisi 1996, Sayı: l, ss. 60-63.

Eğitim gibi kişi ve toplumu yakinen ilgilendiren bir diğer önemli müessese dindir. İnsanın kainattaki varoluş sebebini, hayatın amacını açıklamak gibi bir misyona sahip olan dinin, insan ve toplum hayatında önemli bir yeri vardır. Bu sebeple insanlar inandıkları dini kendilerinden sonraki kuşaklara aktarma ihtiyacı hissetmişlerdir.[5] Bu bağlamda din eğitimi, inanılan dine ait bilgilerin insanlara öğretilerek, onlarda dini bir bilinç oluşturulması süreci olarak tanımlanabilir.[6]

Din, her şeyden önce insanlar için bir ihtiyaçtır ve bu ihtiyaç dini bilgilerin sağlıklı olarak öğrenilmesi zaruretini doğurmaktadır. Sağlıklı dini bilgiler ise sağlıklı bir din eğitimi ile edinileceği için, din eğitimi verecek eğitim kurumlarının varlığı bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde din eğitiminin verildiği kurumlardan biri olan İmam Hatip Liseleri, ülkemizin ihtiyacı olan din görevlilerinin yetiştirilmesine katkı sağlamanın yanında yükseköğretime hazırlayıcı program uygulayan ortaöğretim kurumlarıdır. Dolayısıyla İmam Hatip Liselerinin, yalnızca din görevlisi olmak isteyenler tarafından değil; ortaöğrenimi sırasında doğru ve sağlıklı bir din eğitimi almak isteyen kişiler tarafından tercih edilen mesleki eğitim kurumları olduğu ifade edilebilir.

Yaşam biçiminin dini değerlere dayanmasını, tutum ve davranışlarına dinin yön vermesini isteyen aileler, çocuklarının iyi bir din eğitimi almalarını önemsemektedirler. Nitekim İslam'a göre çocuğun temel dini bilgileri öğrenmesini sağlamak, ona güzel ahlak kazandırmak anne babaların en temel vazifesi ve çocuğun da anne babası üzerindeki hakkıdır.[7] Bu görevin bilincinde olan ailelerin çocuklarının din eğitimleri konusunda arayışa girmeleri doğal bir durumdur. Ülkemizdeki İmam Hatip Liselerinin ailelerin din eğitimi arayışına cevap veren kurumlardan biri olduğu görülmektedir.

Genel olarak eğitimin önemli bir paydaşı olan veliler çocuklarının gideceği okulları tercih sürecinde etkin rol oynamaktadırlar. Bu sebeple velilerin, çocukları için tercih ettikleri okullarda verilen eğitime dair görüş, beklenti ve memnuniyetleri önem arz etmektedir. Zira okullardaki eğitimin şekillendirilmesi konusunda velilerin okulları tercih nedenleri, okullardan beklenti ve memnuniyet durumları bir dayanak oluşturmaktadır.

---

[5] Abdulkadir Çekin, "Din ve Eğitimin Toplumsal Yönü Üzerine Değerlendirmeler", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 2, 2013, ss. 36-48.
[6] Çekin, "Din ve Eğitimin Toplumsal Yönü Üzerine Değerlendirmeler", ss. 36-48.
[7] Mustafa Köylü, "Ailede Din Eğitimi", Din Eğitimi (ed. Mustafa Köylü ve Nurullah Altaş), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016, s. 341.

İmam Hatip Liseleri, din eğitimi veren bir kurum olması yönüyle tercih edilen bir kurum olduğundan, çalışmanın ana konusunu İmam Hatip Liselerini tercih eden velilerin, bu okullarda verilen din eğitimine dair görüş ve değerlendirmeleri oluşturmaktadır. Yakın zamanda açılmaya başlanan Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri İmam Hatip Liseleri arasında eğitim kalitesiyle ön plana çıkan okullar olması sebebiyle velilerin ilk tercihlerinin bu okullar olduğu bilinmektedir. Ayrıca yeni açılmalarından dolayı Proje Anadolu İmam Hatip Liselerine yönelik pek bir çalışmanın bulunmamasından dolayı, çalışmada çocukları Proje İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören ve İmam Hatip Liselerinde öğretmenlik yapan / yapmış veliler tercih edilmiştir. Görüşme yapılan velilerin İmam Hatip Liselerinin, Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi olarak çeşitlenmesi, okul ve öğrenci sayılarında yaşanan niceliksel artış gibi gelişmelerin bu liselerde verilen din eğitiminin niteliği üzerindeki etkisine dair görüşleri de çalışmaya dahil edilmiştir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada İmam Hatip Liselerindeki eğitim ve din eğitimi ile ilgili hususları aynı zamanda öğretmen olan velilerin görüşleri doğrultusunda inceleyip değerlendirmek ve bu okullardaki din eğitiminin niteliğinin artırılması yönünde çalışmalar yapılması gerektiğine dikkat çekmek, bu yöndeki girişimlere katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, velilerin İmam Hatip Liselerini neden tercih ettiği, bu okullardan neler beklediği, beklentilerinin karşılanma düzeyleri, verilen din eğitiminden memnuniyet durumları ortaya konulmaya; İmam Hatip Liselerinin, din eğitimi konusunda kendilerinden beklenenleri ne ölçüde yerine getirebildiği saptanmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın temel problemi, AİHL ve Proje AİHL'lerde verilen din eğitimi ile ilgili, bu okulları tercih eden velilerin görüş, beklenti ve memnuniyet durumlarının tespit edilmesidir.

Bu problem çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

1. Velilerin İmam Hatip Liseleri ilgili genel düşünceleri nelerdir?

2. Velilerin İmam Hatip Liselerini tercih etme nedenleri nelerdir?

3. Velilerin İmam Hatip Liselerinde verilen din eğitimi ile ilgili düşünceleri nelerdir?

4. Velilere göre İmam Hatip Liselerinde verilen din eğitimi öğrencilerin dini yaşantısına etki edebilmekte midir?

5. Velilerin İmam Hatip Liselerinden beklentileri ne ölçüde karşılanmaktadır? Varsa beklentilerinin karşılanmadığı hususlar nelerdir?

6. Velilerin İmam Hatip Liselerinden memnuniyet durumları nasıldır?

7. Velilerin İmam Hatip Lisesi öğrencilerinden diğer okullarda okuyan öğrencilerden farklı beklentileri var mıdır? İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin söz konusu beklentilere uygunluğu konusunda ne düşünmektedirler?

8. Velilerin İmam Hatip Liselerinde verilen din eğitiminin niteliğinin artırılmasına dair önerileri nelerdir?

9. Veliler AİHL ve Proje AİHL çeşitliliğine nasıl bakmaktadır?

10. Velilere göre AİHL ve Proje AİHL'ler ve bu okullarda verilen din eğitimi arasında niteliksel olarak farklar var mıdır? Varsa bu farklar nelerdir?

1.3.Araştırmanın Önemi

İmam Hatip Liseleri ile ilgili çalışmalara bakıldığında, bu okulların asıl amacı olan din eğitiminin çalışmalarda yeterli ölçüde yer almadığı fark edilmiştir. Bu çalışmada öncelik ve yoğunluğun din eğitimine verilmiş olması alandaki eksikliğe dikkat çekmesi ve katkı sunması açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmada İHL'lerden beklentiler, memnuniyet düzeyleri, İHL'leri tercih nedenleri gibi konular birlikte ele alınmıştır. Ayrıca, beklentilerin karşılanmadığı durumlar, bu okullarda verilen din eğitiminin öğrencinin dini yaşantısına etkisi gibi konular da ele alınarak, bu okullarda verilen din eğitimi daha bütüncül bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın alanla ilgili diğer çalışmalardan asıl farkı, Proje AİHL'leri hakkında yapılmış olmasıdır. Çalışma, yeni bir okul türü olan Proje AİHL'lerinde verilen genelde eğitim, özelde din eğitimi hakkında veli görüş ve düşüncelerine yer

vermesi açısından önem arz etmektedir. Bununla birlikte mümkün olduğu ölçüde AİHL ve Proje AİHL'lerin birlikte ele alınarak değerlendirilmesine çalışılmıştır.

Çalışmanın bir diğer önemi, çocukları İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören ve kendileri de herhangi bir İmam Hatip Lisesinde görev yapmış/yapmakta olan veliler ile yapılmış olmasıdır. Bu okulları tercih sürecinde veliler önemli ölçüde etkili olduğundan, onların bu okullar hakkındaki değerlendirmeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Velilerin, aynı zamanda İmam Hatip Liselerinde öğretmenlik yapmış/yapıyor olması, bu okulları hem öğretmen hem veli gözüyle değerlendirebilmelerine olanak sağlamıştır. Böylece çalışma, bu okulları yakından tanıyan eğitimci özelliğine sahip veliler ile yapılmış olup; daha bilinçli ve geniş bir bakış açısıyla ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın diğer bir önemi ise, önceden mevcut bir envanter kullanmak yerine, çalışmaya has bir mülakat formu oluşturulmuş olmasıdır. Bu form, çeşitli alanlarda yapılan okumalar ve din eğitimi alanında uzman kişilerle görüşülerek son haline kavuşturulmuştur. Burada şunu belirtmek gerekir ki; çalışmada kullanılan mülakat formunun, AİHL ve Proje AİHL'lerde verilen din eğitimini tüm yönleriyle eksiksiz olarak ölçebilecek bir form olduğu iddia edilmemektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Literatür incelemesi sonucu İmam Hatip Liseleri ile ilgili kullanılmış birkaç envanter bulunmakla birlikte Proje İmam Hatip Liselerini içeren bir envantere rastlanmamıştır. İmam Hatip Liseleri ile ilgili hazırlanan envanterlerin de çalışmada ulaşılmak istenen bulguların tamamına yönelik olmadığı görülmüştür. Bu sebeplerle bahsedilen envanterlerden yararlanılmış olmakla birlikte, bu çalışmaya has bir mülakat formu meydana getirilmiştir. Bu anlamda çalışma, hazırlanmış olan mülakat formunun ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Bu çalışmada hazırlanan mülakat formu, çocuğu Kartal, Kadıköy, Üsküdar ilçelerindeki Proje AİHL'lerde öğrenim gören ve kendisi de herhangi bir İmam Hatip Lisesinde öğretmenlik yapmış/yapmakta olan velilere uygulandığından, araştırma bu niteliğe sahip katılımcılarla sınırlıdır. Çalışmaya katılan velilerde, İmam Hatip Liselerini değerlendirebilecek önbilgilere sahip olabilecekleri düşüncesiyle, herhangi bir İmam Hatip Lisesinde öğretmenlik yapmış olma niteliği aranmış ve katılımcılar bu özelliklerle sınırlandırılmıştır.

2019 yılı Haziran / Ekim ayları içinde, çocuğu İstanbul Anadolu Yakası Kartal, Kadıköy ve Üsküdar ilçelerinde bulunan Proje İmam Hatip Liselerinden birinde öğrenim gören ve kendisi de herhangi bir İmam Hatip Lisesinde öğretmen olan velilerle gerçekleştirilen bu çalışma, araştırmanın yapıldığı kişiler ve zaman ile sınırlıdır.

1.5.Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın ilk bölümünde İmam Hatip Liselerinin tarihçesi ve İmam Hatip Liseleri bağlamında tartışılan konulara yer verilmiştir. Bu bölümde, sosyal bilimlerle ilgili yapılan araştırmalarda sıkça kullanılan, araştırmacının araştırdığı konuya ait kitap, makale, belge, gazete gibi kaynakların incelenmesi yoluyla veri elde etme yöntemi olan ve araştırmanın amacına göre kaynak bulma, okuma ve değerlendirme sürecini kapsayan[8] belgesel kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Bu yöntem, olayların meydana geldiği doğal ortamında bütüncül ve gerçekçi bir şekilde değerlendirildiği görüşme, gözlem ve veri toplama yöntemlerinin birlikte kullanıldığı bir yöntem[9] olduğundan, araştırma için daha uygun olduğu kanaatine varılmıştır.

Çalışmada fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Gerçeğin ne olduğu sorusuna yanıt arayan fenomenolojik desende amaç, olguların nasıl anlaşıldığının nitel yollardan açıklanması sonucu farklı anlayışları, ortaya çıkan kategorilere göre sistemli bir şekilde ayırmaktır.[10] Çocukları Proje İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören velilerin mülakat sorularına verdikleri yanıtlardan yola çıkarak; bu okullarda verilen eğitim ve din eğitimine dair görüşleri ile ilgili tespit edilen hususları detaylı bir şekilde ortaya koyabilmek amacıyla bu desen tercih edilmiştir. Bu çalışmanın fenomeni İmam Hatip Liselerindeki din eğitimidir.

1.6.Veri Toplama ve Analiz Süreci

Çalışmada veri toplama aracı olarak katılımcılara vereceği yanıtlarda esnek davranabilme imkanı sunan yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Mülakat soruları 2 uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. 3 İHL meslek dersleri öğretmeni ile

[8] https://personel.omu.edu.tr/docs/ders_dokumanlari/8367_33708_1655.pdf (10.03.2019)
[9] Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013, s.45.
[10] Erdem Çekmez, Cemalettin Yıldız, Suphi Önder Bütüner, "Fenomenografik Araştırma Yöntemi", *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED),* Cilt 6, Sayı 2, Aralık 2012, ss. 77-102, s. 82.

soruları test etmek amaçlı mülakat yapılmış; sonrasında sorular revize edilerek son haline kavuşturulmuştur.

Çalışmada katılımcılar gönüllülük esasına göre belirlenmiştir. Görüşme için tek tek her katılımcı ile yer ve zaman öncesinden belirlenmiştir. Görüşmeler çoğunlukla şahsen tanıdığımız meslektaşlarımızla yapıldığından ev ortamında gerçekleşmiştir.

Mülakat gerçekleştirdiğimiz 30 katılımcının -kişisel bilgilerini saklı tutmak amacıyla- isimleri yerine kodlar kullanılmıştır. Katılımcılar ses kaydı yapılmasını istemediğinden sorulara verilen yanıtlar mülakat esnasında yazıya aktarılmış; sonrasında her bir mülakat Word dosyasına aktarılmıştır.

Mülakat sorularına verilen yanıtlar içerik analizine tabi tutularak yorumlanmıştır. Yorumlama esnasında daha önce yapılmış ilgili çalışmaların verilerinden de faydalanılmıştır.

Mülakat sorularının içerik analizine tabi tutularak yorumlanması sonucu elde edilen veriler 4 ana tema olarak kategorize edilmiştir. Her bir tema alt temalara ayrılarak kategorize edilmiştir. Ana ve ara temalar kategorize edildikten sonra, her soru için katılımcıların verdiği benzer ve farklı yanıtlar tespit edilerek Word dosyası üzerinden renklendirme işlemiyle gruplandırılmıştır. Her soru için gruplandırılan yanıtlar tablo şeklinde de gösterilmiştir.

Verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen verilerin belirlenen temalara göre yorumlanması ve özetlenmesi içeren, nitel bir veri analizi türü olan bu yöntemde, katılımcıların görüşlerini dikkat çekici bir şekilde aktarabilmek amacıyla doğrudan alıntılara yer verilebilmektedir.[11] Bu çalışmada da katılımcıların görüşlerini doğrudan aktarabilmek amacıyla tırnak içerisine alınan doğrudan alıntılara sıkça yer verilmiştir.

1.7.Araştırmanın Kaynakları ve İlgili Literatür

Din Eğitimi alanında üzerinde çok çalışılan kurumlardan biri İmam Hatip Liseleridir. İmam Hatip Liseleriyle ilgili 1951-2011 yılları arasını kapsayan çalışmalar, Recep Kaymakcan ve İbrahim Aşlamacı tarafından tespit edilmiştir.[12] Tespit ettikleri

[11] Yıldırım, Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, s.80.
[12] Bkz. Recep Kaymakcan, İbrahim Aşlamacı, "İmam Hatip Liseleri Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9 (22), 2011.

155 akademik çalışmadan 27'sinin kitap ve rapor, 32'sinin makale, 4'ünün kitap bölümü, 43'ünün bildiri ve 49'unun tez olduğunu ilgili makalelerinde yazmışlardır. Konumuzla ilgili literatürün zenginliği sebebiyle aşağıda 2011 sonrası yapılan çalışmalar da dahil bu araştırmada başvurduğumuz ve yararlandığımız ilgili literatürden belli başlıları üzerinde durulacaktır.

Kitaplar:

İsmet Parmaksızoğlu, Türkiye'de Din Eğitimi [13] : Eser 1966 yılında Ankara'da MEB tarafından basılmıştır. Eserde son dönem Osmanlı medreseleri ve İmam Hatip Liselerinin ilk açıldıkları dönemlere ait sayıları, programları ele alınmıştır.

Halis Ayhan, Türkiye'de Din Eğitimi[14] : Eser ilk olarak 1997 yılında İstanbul'da İFAV tarafından basılmıştır. Eserde Cumhuriyet dönemi din eğitimi tarihi geniş ve oldukça ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. İlk bölümde din eğitimi alanında 1920-33 yılları arasındaki gelişmeler anlatılmıştır. İkinci bölümde din ve ahlak öğretiminin yeniden gündeme geldiği 1933-46 yılları anlatılmıştır. 1946-80 yılları arasını kapsayan üçüncü bölümde İmam Hatip Okullarının açılması, ilk ve ortaöğretime din derslerinin konulması, İlahiyat Fakültelerinin açılması ile ilgili detaylar aktarılmıştır. Dördüncü bölüm 1980-2002 yılları arasını kapsamaktadır. Bu bölümde 12 Eylül 1980 Dönemi, örgün öğretimde din eğitimi, İmam Hatip Liseleri, İmam Hatip Liselerinin ortaöğretim içindeki durumunun tekrar gündeme gelmesi, yüksek din öğretimi ve Kur'an Kurslarında yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Eserde din eğitimi veren tüm kurumlar belgelere dayanarak ve detaylarıyla ele aldığından çalışmamızda sıkça başvurduğumuz bir kaynak olmuştur.

Ahmet Ünsür, Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri[15] : Eserde, kuruluşundan 2000'li yıllara kadar İmam Hatip Liselerinin geçirdiği aşamalar, okul ve öğrenci sayıları, ders programlarını ele alınmaktadır. İmam Hatip Liselerinin tarihsel sürecini anlattığımız bölümde bu eserden de yararlanılmıştır.

Mustafa Öcal, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi[16] : Eser isminden anlaşılacağı üzere Osmanlı döneminden günümüze kadar din eğitiminin geçirdiği aşamaları anlatmaktadır. İmam Hatip Liselerinin ilk nüveleri olarak

[13] İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
[14] Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, İstanbul: DEM Yayınları, 2014.
[15] Ahmet Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
[16] Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.

nitelendirilen Osmanlı Dönemi medreselerinin programları, sayıları hakkında kapsamlı bilgiler içermektedir. Tarihsel gelişimi içerisinde İmam Hatip Liseleri'nin geçirdiği aşamalar, ders programları, okul ve öğrenci sayıları gibi konular detaylı bir şekilde ele alınmış ve tablolara sıkça yer verilmiştir. Eserde ayrıca ilk İmam Hatip Mektepleri mezunlarına ait bilgi ve şehadetname gibi belgeler de yer almaktadır.

Suat Cebeci, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi[17] : Eserin konumuzu ilgilendiren üçüncü bölümünde "Mesleki Din Eğitimi Faaliyetleri" başlığında İmam Hatip Liselerinin tarihsel süreci ve bu süreçte geçirdiği aşamalara yer verilmiştir.

Doktora ve Yüksek Lisans Tezleri:

İbrahim Aşlamacı, "Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları"[18] : Bir doktora tezi olan çalışmanın ilk bölümü konumuzla ilgili olduğundan literatürde yer vermeyi uygun bulduk. Çalışmanın ilk bölümünde İmam Hatip modelinin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği niteliksel değişim ve dönüşüm ele alınmıştır.

Atiye Emiroğlu, "Türkiye'de Din Eğitimi Bağlamında İmam Hatip Okulları (1924-1980)"[19] : Çalışmada 1924-1980 arası dönemde İmam Hatip Okullarının muhafazakar ve laik kesim arasında çatışma noktasında ve siyasetin bu okullara karşı tutumları çerçevesinde halkın desteğiyle nasıl bir varlık mücadelesi verdiği din eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Mustafa Sarı, "İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği)"[20] : Çalışmada velilerin İmam Hatip Liselerini tercih etme nedenleri, bu okullardan beklentileri ve beklentilerinin karşılanma düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrenci ve velileriyle yapılmıştır.

[17] Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2015.
[18] İbrahim Aşlamacı, Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları, *Doktora Tezi*, Sakarya Üniversitesi, 2013.
[19] Atiye Emiroğlu, Türkiye'de Din Eğitimi Bağlamında İmam Hatip Okulları (1924-1980), *Doktora Tezi*, Konya, 2016.
[20] Mustafa Sarı, "İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği)", *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2019.

Ömer Alper Karasubaşı, "Öğrenci ve Mezunlarının Perspektifinden İmam Hatip Liselerinin Değerlendirilmesi"[21] : Çalışma Tokat Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileriyle yapılmıştır. Çalışmada öğrencilerin İmam Hatip Liselerini tercih etme nedenleri, okullarından beklentileri ve memnuniyet düzeyleri, okullarında gerçekleştirmek istedikleri değişiklikler ele alınmıştır. Ayrıca İmam Hatip Lisesi mezunlarının geçmişteki ve şimdiki durumlarına ilişkin görüşlerine de çalışmada yer verilmiştir.

Tuncay Karateke, "İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Batman İli Örneği)"[22] : Çalışma Batman Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileriyle yapılmıştır. Çalışmada İmam Hatip Liselerinin kuruldukları günden günümüze kadar geçirdiği aşamaları tespit ederek; İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin sorun ve beklentilerinin ele alınması amaçlanmıştır.

Fatma Gonca Dündar, "Çocuklarını İmam Hatip Lisesine Gönderen Anne Babaların İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Beklentileri, (Yozgat İli Örneği)"[23] : Çalışmayla çocuklarını İmam Hatip Liselerine gönderen anne babaların bu okulları tercih nedenlerinin ve bu okullardan beklentilerinin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır.

Makale ve Raporlar:

Ertan Özensel, Mahmut Hakkı Akın, Mehmet Ali Aydemir, "Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatipliler Algısı"[24] : Araştırmada Türk halkının İmam Hatip okul, öğrenci ve mezunlarına bakış açıları ve bu konulardaki algılarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

İbrahim Aşlamacı, "Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet"[25] : Çalışma ile İmam Hatip Liselerindeki eğitimin niteliğinin öğrenci ve öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi;

---

[21] Ömer Alper Karasubaşı, Öğrenci Ve Mezunlarının Perspektifinden İmam Hatip Liselerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

[22] Tuncay Karateke, İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun Ve Beklentileri (Batman İli Örneği), *Yüksek Lisans* Tezi, 2010.

[23] Fatma Gonca Dündar, "Çocuklarını İmam Hatip Lisesine Gönderen Anne Babaların İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Yozgat İli Örneği)" , *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2008.

[24] Ertan Özensel, Mahmut Hakkı Akın, Mehmet Ali Aydemir, *Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatipliler Algısı, Araştırma Raporu,* Konya: TİMAV, 2012.

[25] İbrahim Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, İstanbul: Dem Yayınları, 2016.

öğretmen ve öğrencilerin profilleri, bu okullara aidiyet ve bu okullardan memnuniyet düzeyleri gibi çeşitli unsurlar göz önünde bulundurularak mevcut durumun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Fatih Çınar, "İmam Hatip Liselerinden Beklentiler"[26] : İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile yapılan bu çalışmayla İmam Hatip Liselerinde öğrenim görmek isteyen öğrencilerin, bu okulları tercih nedenleri ve bu okullardan beklentilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

İmam Hatip Liseleri ile yapılan tez çalışmalarına bakıldığında daha çok velilerin bu okullardan beklentileri, sorunları ve memnuniyet düzeylerinin ele alındığı görülmüştür. Bu çalışmada da veliler üzerinden İmam Hatip Liselerinin değerlendirilmesi yer almaktadır. Bu tez çalışmasında diğer tez çalışmalarından farklı olarak velilerin beklentilerinin karşılanamadığı hususlar, din eğitimi kalitesinin artırılmasına dair önerileri yer almaktadır. Çalışmamızın asıl farkı ise, herhangi bir İmam Hatip Lisesinde öğretmenlik yapmış/yapmakta olan Proje İmam Hatip Liseleri öğrencilerinin velileri ile yapılmış olmasıdır.

[26] Fatih Çınar, "İmam Hatip Liselerinden Beklentiler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 60, Yıl: 2018

2. İMAM HATİP LİSELERİNİN TARİHÇESİ VE İMAM HATİP LİSELERİ BAĞLAMINDA TARTIŞILAN KONULAR

2.1. İMAM HATİP LİSELERİNİN TARİHÇESİ

Çalışmamız esas itibarıyla günümüze dair bir araştırma olsa da İmam Hatip Liselerinin tarihçesinden kısaca bahsetmek konu bütünlüğü açısından gerekli görülmüştür. Bu nedenle aşağıda öncelikle İmam Hatip Liselerinin geçmişten günümüze geçtiği aşamalardan bahsedilecek, ardından günümüzdeki durumları üzerinde durulacaktır.

2.1.1. İmam Hatip Mekteplerinin Açılması ve Kapanması (1924-1930)

İmam Hatip Mektepleri ilk olarak 3 Mart 1924'te T.B.M.M. Genel Kurulu tarafından kabul edilen, 6 Mart 1924'te Resmi Gazete'nin 63. sayısında yayınlanan 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile açılmıştır. Kanunun "*Maarif Vekaleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirilmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir*"[27] şeklindeki dördüncü maddesi, İmam Hatip Liselerinin yasal dayanağını oluşturmaktadır. Kanun ile medrese ve mekteplerin Maarif Vekaleti'nin kontrolüne bırakılması, yönetim ve müfredatının Bakanlık tarafından hazırlanması, böylelikle yeni nesillerin ortak bir kültüre, his ve fikirlere sahip olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır.[28]

Kanunun kabulünü müteakip Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, 29 merkezde, ilkokula dayalı olarak dört yıllık "İmam ve Hatip Mektepleri" açılmıştır.[29] Meslek okulu niteliği taşıyan İmam Hatip Mektepleri ile özellikle imamlık ve hatiplik görevlerinin yerine getirilmesi ve orta seviyede aydın din adamlarının yetiştirilmesi amaçlanmıştır.[30] Bu mektepler, medreselerden gelen öğrencileri seviye tespit sınavı ile almış* ve ilk

[27] http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.430.pdf (24.03.2019)
[28] Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, s. 119.
[29] Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 49.
[30] Emiroğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi Bağlamında İmam Hatip Okulları (1924-1980)*, s. 61.
* Darü'l Hilafe Medresesi, İmam Hatip Mektepleri'ne dönüştürüldüğünde, burada öğrenim gören medrese öğrencileri talep etmeleri halinde bu mekteplere sınavsız olarak alınmışlardır. Bkz. Zeki Salih Zengin, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi", *Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 13, 2002, s. 81-106, s. 91.

mezunlarını 1923-1924 eğitim öğretim yılında vermişlerdir.[31] Ancak 6 yıl gibi kısa bir zaman sonra 1930 yılında resmen, 1932'de fiilen kapatılmışlardır.[32]

İmam Hatip Mekteplerinin kapatılması konusunda iki farklı görüş söz konusudur. İlk görüşe göre bu okullar, öğrenci ilgisizliği dolayısıyla kendiliğinden kapanmıştır.[33] İkinci görüşe göre ise, resmi kaynaklarda İmam Hatip Mekteplerinin kapatılma gerekçesi olarak öğrenci ilgisizliği gösterilmişse de[34] öğretmen ve öğrencilerine uygulanan kısıtlama ve baskılar neticesinde bu mektepler öğrencisiz kalmıştır.[35] Söz konusu kısıtlama ve baskılar; 1927 Danıştay 846 Sayılı Kanunu ile din görevlilerinin memurluktan çıkarılması,[36] mektep mezunlarına resmi bir görev verilmemesi,[37] bu mekteplerin lise seviyesinin olmayışı ve öğrencilerine İlahiyat Fakültelerine gidebilme imkanı verilmeyişi,[38] din görevliliği mesleğini icra edenlerle alay edilip bu mesleğin hakir görülmesi,[39] tasarruf tedbirleri adı altında bu mekteplerin ödeneklerinin kesilmesi sonucu bu okulların temel ihtiyaçlarını dahi temin edememesi,[40] öğrencilere daha önceden sağlanan burs ve kalacak yer gibi imkanların artık sunulmaması,[41] harf inkılabı,[42] Cumhuriyet devri ile ülkede daha fazla imkanları bulunan yeni iş sahalarının ortaya çıkması sonucu dini hizmetlere yönelişte gerileme görülmesi olarak ifade edilmektedir. [43]

2.1.2. Çok Partili Hayata Geçiş Sonrası İmam Hatip Okulları (1948-1973)

1946'da çok partili hayata geçişle birlikte, din eğitiminin lüzumu yeniden tartışılmaya başlanmıştır.[44] Zira okullarda din eğitiminin bulunmadığı zaman zarfında, nüfus yoğunluğunun önemli payını oluşturan küçük yerleşim bölgelerinde halkın dini

[31] Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, s. 87.
[32] İstanbul ve Kütahya İmam Hatip Mektepleri 3. ve 4. Sınıflarında eğitim gören öğrencilerin mezun olmasına müsaade edildiğinden bu mektepler 1932'de kapatılmıştır. Bu öğrencilerin mezun olmasıyla 1932'de bu mektepler de kapatılmış ve fiilen İmam Hatip Mektepleri dönemi sona ermiştir. Bkz. Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:7, Sayı:7, 1998, s. 243.; Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 143.
[33] Osman Nuri Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi III*, İstanbul: Eser Neşriyat, 1977, s. 2125.
[34] Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 55.
[35] İren Özgür, *İmam Hatip Okulları*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2015, s. 42.
[36] Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, s. 141.
[37] Zengin, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimis. 88.
[38] Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, s. 139.
[39] Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 25.
[40] Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları: 30, 2001, ss.145-150.
[41] Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, s. 142.
[42] Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 58.
[43] Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 25.
[44] Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 28

ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterli din görevlisi[45] ve camilerde mihraba geçerek halka namaz kıldırabilecek, minbere çıkarak hutbe okuyabilecek bir imam ve hatip kalmadığı; cenazelerin dahi ortada kaldığı ifade edilmiştir. Ayrıca bu tarihe kadar dini müesseselerin kapatılmış olmasının, batıl inanç ve tarikatların ortaya çıkmasına da sebep olduğu belirtilmiştir.[46] Bu gibi sebeplerle ilk olarak CHP'nin VII. Kurultayında, İmam Hatip Okullarının açılması gerektiği belirtilmiş ve bir din halinde yaygınlaştığı belirtilen komünizmin karşısında bu okulların ve din adamlarının en etkili silah olacakları dile getirilmiştir.[47]

1948 yılında din eğitimi konularını görüşmek amacıyla toplanan komisyon raporunda, imamlık ve hatiplik gibi din hizmetlerini yerine getirecek elemanlar yetiştirilmesi için bakanlığa bağlı okullar açılması teklif edilmiş; fakat yapılan müzakereler neticesinde kurs olarak açılmasına karar verilmiştir.[48] Bu doğrultuda "*Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurslar açılması ve buraya ortaokul mezunlarından askerliğini yapmış kimseler alınması suretiyle memleket ihtiyacını karşılamak üzere din hizmetlerini görecek elemanların yetiştirilmesi prensibini kabul eden önergenin çoğunlukla kabul edildiği*" tebliği ile 1949 yılında, 10 ay süreli İmam Hatip Yetiştirme Kursları açılmıştır.[49] Bu kurslarla mevcut din görevlilerine, çağın anlayışını yakalayabilecekleri bir kültür kazandırılmasının da amaçlandığı ifade edilmiştir.[50]

İmam Hatip Yetiştirme kurslarının müfredat, süre, hocaların durumu gibi nedenlerle yetersiz kalması[51] sonucu, Tevfik İleri'nin ifadesi ile "*Türk Milletine hitap edecek olgun, kültürlü imam ve hatiplerin yetiştirilmesi*" gereği duyulmuş;[52] İmam Hatip Okullarının yeniden açılmaları konusu gündeme gelmiştir.[53] Nihayet 13 Ekim 1951 tarih ve 601 sayılı MEB bünyesindeki Müdürler Komisyonu kararıyla Tevhid-i Tedrisat Kanunu 4. maddeye istinaden, 4 yıl öğrenim süreli ve ilkokula dayalı olarak

[45] Beyza Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Ankara 1980, s. 59.
[46] İsmail Kara, *Cumhuriyet Türkiyesi'nde Bir Mesele Olarak İslam*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2008, s. 143.
[47] İsmail Kara, *Cumhuriyet Türkiyesi'nde Bir Mesele Olarak İslam 2*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2016, s. 269.
[48] Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 169.
[49] İrfan Bozan, *Devlet ile Toplum Arasında Demokratikleşme – Bir Okul: İmam Hatip Liseleri, Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, İstanbul: TESEV Yayınları, 2007, s. 14.
[50] Beyza Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Ankara 1980, s. 59.
[51] Aşlamacı, "*Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları"*, s. 97.
[52] Mustafa Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlk Öğretim Okulları*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1994, s. 53.
[53] Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, s. 59.

İmam Hatip Okulları tekrar açılmıştır.[54] Açılan İmam Hatip Okullarının sayısı o yılın sonuna kadar 19'a ulaşmıştır.[55]

İmam Hatip Okullarına 1954-1955 eğitim öğretim yılında üç yıllık lise devresi de eklenmiş ve bu okullar 7 yıllık okullara dönüştürülmüştür. Bu okulların müfredatındaki meslek dersleri oranı %40, kültür dersleri oranı %60 olarak belirlenmiştir.[56]

1960 yılı sonrası, İmam Hatip Okullarıyla ilgili olarak bazı komisyon çalışmalarında, sayılarının azaltılması, birinci devrelerinin kapatılarak meslek okullarına dönüştürülmesi gibi teklifler öne sürülmüşse de, bu tür istekler genellikle kabul görmemiştir.[57] İmam Hatip Okulları 1972 yılına kadar orta kısmı 4 yıl, lise kısmı 3 yıl ve ilkokula dayalı olarak eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür. Fakat 20.04.1972 tarih, 248 sayılı Talim Terbiye Kurulu kararı ve 22.05.1972 tarih, 14193 sayılı İmam Hatip Okulu İdare Yönetmeliği'nin 4. maddesi ile orta kısımları kapatılmış, mezunlarına sadece kendi alanlarında yükseköğrenime devam edebilme imkanı verilmiştir.[58] Adı geçen yönetmeliğin, öğrenci kayıt kabul şartlarıyla ile ilgili 117. maddesinin (d) fıkrası ile "erkek olmak" şartı konulmuştur. Bu şartın 14.12.1976 tarih 4374 sayılı Danıştay kararı ile kaldırılmasıyla, kız öğrenciler yeniden İmam Hatip Okullarına devam edebilme hakkını elde etmiştir.[59]

Bu gelişmeyi, diğer okullara kız çocuklarını göndermek istemeyen muhafazakar aileler olumlu bulmakla birlikte, kız çocuklarından imam olamayacağı düşüncesiyle eleştirenler de olmuştur. Ayrıca başörtüsüne tepki duyan bir kesimin, kız öğrencilerin İmam Hatip Okullarına kayıt yaptırabilmelerine karşı çıktıkları da ifade edilmiştir.[60] Fakat sonuç olarak kız öğrencilerin bu okula kayıt yaptırabilmesi kararı toplumun geneli tarafından destek görmüştür.

---

[54] Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı (1923-1998)*, Kayseri: İBAV Yayınları, 2000, s. 64.
[55] Mustafa Öcal, "Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 6, 1999, ss. 201-254.
[56] Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 177.
[57] Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 191.; Halis Ayhan, "İmam Hatip Lisesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 22, İstanbul: TDV Yayınları, 2000, s. 193.
[58] Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, s. 176; Ümmügül Betül Kanburoğlu, Popüler Kültür-Din Eğitimi İlişkisi: İmam Hatip Liseleri Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2011, s. 49.
[59] Mustafa Öcal, "Türk Hukuk Mevzuatında Din Eğitim ve Öğretiminin Yeri ve Uygulama Biçimi (The State of Religious Education in the Turkish Legislation and its Practices), *Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi*, 17-19 Kasım 2006, 2007, ss. 530-531.
[60] Özensel vd., "Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatipliler Algısı", ss. 103-110.

İmam Hatip Okullarında yaşanan bu gelişme, bu okulların amaç ve biçiminin değişime uğradığı şeklinde de değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre kız öğrencilerin imamlık veya hatiplik görevi üstlenemeyecekleri gerekçe gösterilerek İmam Hatip Liselerinin, mezunlarını gelecekle ilgili daha geniş imkanlara hazırlama gayretinde olduğu ifade edilmiştir.[61]

2.1.3. 1973 Milli Eğitimi Temel Kanunu ve İmam Hatip Liseleri (1973-2002)

1973 yılında kabul edilen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile İmam Hatip Okulları, niteliksel olarak önemli bir dönüşüm yaşamış,[62] açıldıkları tarihten itibaren ilk defa güçlü bir yasal dayanağa kavuşturulmuştur.[63] Kanunun 32. maddesi ile İmam Hatip Okullarının ismi İmam Hatip Liseleri olarak değiştirilmiştir. Aynı madde ile bu liseler, "*İmamlık-hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilebilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığınca açılan, ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe, hem yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan kurumlar*" şeklinde tanımlanmıştır.[64] İmam Hatip Okulu İdare Yönetmeliği 4. maddedeki "… *hem mesleğe hem kendi alanında yükseköğrenime*..." ifadesi bu kanun ile "…*hem mesleğe hem yükseköğretime*…" şeklinde değiştirilerek, İmam Hatip Liseleri genel lise çizgisine yaklaştırılmış ve mezunlarına yükseköğretim yolu açılmıştır.[65]

Milli Eğitim Temel Kanunu ile İmam Hatip Lisesi mezunlarının din görevlisi olma sınırlılığı ortadan kaldırılmış, müfredatta meslek dersleri dışındaki derslerin sayısı artırılmış ve diplomalar genel lise diploması ile eşdeğer tutulmuştur. Böylece İmam Hatip Liseleri pek çok açıdan genel liseler ile aynı işlevi görmeye başlamıştır.[66] Ayrıca MEB tarafından 1978'de yayınlanan Tebliğler Dergisi'nde İmam Hatip Liselerinin amacı "*İmam-hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetleri yapmak üzere en az lise seviyesinde genel ve mesleki öğrenim görmüş din görevlileri yetiştirmek*" olarak belirtilmiştir.[67] Bu ifadeler, İmam Hatip Liselerinin, lise derecesinde genel ve mesleki öğrenim görmüş din görevlisi yetiştiren okullar olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

---

[61] Özgür, *İmam Hatip Okulları*, s. 55.
[62] Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*, s. 84.
[63] Kanburoğlu, *Popüler Kültür-Din Eğitimi İlişkisi: İmam Hatip Liseleri Örneği*, s. 49.
[64] Bkz. 1739 Sayılı, a.g.k., 32.madde. Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 176.
[65] Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, ss. 177-178.
[66] Özgür, *İmam Hatip Okulları*, s. 54.
[67] MEB Tebliğler Dergisi, Cilt: 41, Sayı: 1972, 13.02.1978, s. 50.

16.06.1983 tarihinde yapılan yeni düzenleme ile 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun "*Ortaöğretimin yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayan programlarını bitiren öğrencilere, yetiştirildikleri yönde, üniversitelere, akademilere ve yüksek okullara girmek için aday olma hakkı tanınır*." şeklindeki 31. maddesindeki "*yetiştirildikleri yönde*" ifadesi kaldırılmış ve İmam Hatip Lisesi mezunlarına, üniversitede istedikleri tüm fakülte ve bölümleri tercih edebilme imkanı tanınmıştır.[68]

2.1.3.1. Anadolu İmam Hatip Liselerinin Açılması

1985 yılında, Almanya'daki işçi çocuklarının Türkiye'ye getirilip, buradaki okullarda eğitim verildikten sonra yurt dışına din görevlisi olarak gönderilmeleri amacıyla, İstanbul'un Beykoz ilçesinde, Almanca eğitim verecek ilk Anadolu İmam Hatip Lisesi açılmıştır.[69] Açılan liseye yurtiçinden de öğrenci kabul edilmiştir. 1989 yılında bu okulun İngilizce şubesi de açılmıştır.[70] Farklı ülkelere gönderilecek din görevlilerinin gidecekleri yerlerdeki cemaatlerle iletişim kurabilmeleri amacıyla Arapça yanında başka bir yabancı dil daha öğretilmesi amaçlandığı için Anadolu İmam Hatip Liseleri müfredatında Almanca ve İngilizce öğretimi yer almıştır.[71]

Beykoz'da eğitim öğretime başlayan Anadolu İmam Hatip Lisesi Kartal'a taşınarak, Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi ismini almıştır. Bu okul 1994 ve 1995 yılları ÖYS sınavlarında birincilik ve ikincilik elde etmesinin yanında bu sınavlarda başarı göstererek kendisinden çokça söz ettirmiştir.[72]

Kuşçu'ya göre Anadolu İmam Hatip Liselerinin amacı zamanla, çocuklarının dini değerlerle donanmış bireyler olarak yetişmesine, aynı zamanda yabancı dil, teknoloji kullanabilme gibi zamanın gereği olan donanımları kazanmalarını isteyen kişilerin istekleri doğrultusunda kurulup gelişmesine evrilerek, bu liseler kısa sürede yaygınlık kazanmıştır.[73]

---

[68] İbrahim Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*, İstanbul: DEM Yayınları, 2014, s. 125.
[69] Öcal, "İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi", s. 203.
[70] "Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)", *İlke İlim Kültür Eğitim Derneği*, İstanbul: İlke Yayınları: 1, Araştırma Raporları: 1, 2012.; Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, s. 223.
[71] Özgür, *İmam Hatip Okulları*, s. 58.
[72] Mustafa Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ve Dini Hayat*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008, s. 30.
[73] Turan Bilge Kuşçu, Velilerin Çocuklarını İmam-Hatip Liselerine Gönderme Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep-İslahiye Örneği), *Yüksek Lisans Tezi*, Kahramanmaraş, 2016, s. 25.

Bu okuldan mezun olan öğrenciler üniversite sınavlarında önemli başarılar elde etmiş ve bu sebeple bu okullara talep belirgin şekilde artmaya başlamıştır.[74]

2.1.3.2. 28 Şubat Sürecinde İmam Hatip Liseleri

İmam Hatip Liseleri mezunlarının üniversite sınavlarında önemli bölümler kazanarak birçok alanda başarı göstermeleri, devletin çeşitli kurum ve kademelerinde görev almaları yanında, bu okulların ve öğrencilerinin sayıca artışı dikkat çekmiş ve 1990'lardan itibaren bu okullar çeşitli kesimler tarafından yeniden tartışılmaya başlanmıştır. İHL'lere yönelik bir takım söylemler gerekçe gösterilerek[75] İTO, MİT, TİSK, TÜSİAD gibi kurumlar tarafından hazırlanan eğitim ile ilgili raporlarda bu okulların, irticai faaliyetlerin merkezi olarak ve bu sebeple rejime karşı büyük bir tehlikeymiş gibi gösterilmeye çalışıldığı; İmam Hatip Liseleri ile ilgili bu gibi tartışmaların, çeşitli kesimlerin ideolojik ve siyasi müdahale araçları haline getirilerek, bilimsel mecradan çıkartıldığı ve böylece 28 Şubat sürecinin kapısı aralandığı ifade edilmiştir.[76]

Çok partili hayata geçişle birlikte din eğitimi adına elde edilen kazanımların 28 Şubat süreci ile ortadan kalkmaya başladığı ve bu sürecin din eğitimi adına derin hasarlara yol açtığı belirtilmiştir.[77]

1997 yılında, 4306 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilerek, İmam Hatip Liselerinin orta kısımlarının kapatılması kararı alınmıştır. Bu dönemde İmam Hatip Liselerinin sadece orta kısmı kapatılmakla kalmamış, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun 45. maddesinde yapılan bir düzenleme ile taban katsayısı uygulamasına geçilmiş ve İmam Hatip Lisesi mezunlarının İlâhiyat Fakültesi haricindeki yükseköğretim kurumlarına girmeleri büyük oranda engellenmiştir.[78]

---

[74] Burhan Akpınar, "Eğitimde Madde-Mana Dengesi Arayışı: İmam Hatip Okulları", *Eğitime Bakış Dergisi,* Ankara: Eğitim Bir Sen, Yıl: 11, Sayı: 35, Ekim Kasım Aralık 2015, s. 14.

[75] İmam Hatip Liselerinin zamanla siyasal İslam'ın arka bahçesine dönüştürüldüğü ve tehlike olarak görüldüğü ifade edilmiştir. Bkz. Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003, ss. 282-283. Bu değerlendirmeye göre, bu okul ve öğrenci sayılarının artırılmasındaki asıl amaç, şeriat düzenini tesis etmek için gereken alt yapıyı hazırlamak ve şeriatçı partilere mücahit yetiştirmektir. Yine İmam Hatiplerin asıl amacı, buradan mezun kaymakam, vali, doktor, savcı, hakim vb. yetiştirilerek kalenin içten fethedilmesi olarak belirtilmiştir. Bkz. Mahmut Adem "Bu Mu Laik Eğitim", *Cumhuriyet Arşivi,* 18.10.1993.

[76] Ömer Faruk Çelik, Katsayı Uygulamasının Kaldırılması Sonrasında İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Davranış, Tutum ve Özellikleri (Gaziantep Örneği), *Yüksek Lisans Tezi,* Bursa, 2016, ss. 57-58.

[77] Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*, İstanbul: İlke Yayınları, 2012, s. 33.

[78] Ayhan, "İmam Hatip Lisesi", s. 193.

28 Şubat süreci ile YÖK'ün İmam Hatip Liseleri hakkında aldığı olumsuz kararların, bu liselerin cazibesini yitirmesine ve üniversitelerdeki İmam Hatip Lisesi mezunlarının sayısının azalmasına sebep olduğu ifade edilmiştir.[79] 1998-2003 yılları arası İmam Hatip Liselerinde yaşanan niceliksel gerilemenin bu olumsuz kararların bir sonucu olduğu belirtilmiştir.[80]

2.1.4. 2002'den Günümüze İmam Hatip Liseleri

2002 yılında yapılan seçim sonucu Ak Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte, parti lider ve üyelerinin çoğunun İmam Hatip mezunu olmasının bu okullarla ilgili olumlu gelişmeler yaşanacağına dair bir beklenti oluşturduğu ve İmam Hatip Liselerinin yeniden bir canlanma sürecine girdiği belirtilmiştir.[81] Hükümet programında üniversiteye geçişte uygulanan adaletsiz sistemin değiştirileceği, eğitimde fırsat ve imkan eşitliği, dikey ve yatay geçiş imkanı sağlanacağı gibi hususlara değinilmesi sonucu bu okullara olan talebin yeniden artmaya başladığı ifade edilmiştir.[82] Nitekim, 2002-2003 eğitim öğretim yılında İmam Hatip Liselerinde 64,534 olan öğrenci sayısı, 2003-2004 eğitim öğretim yılında 84,898 e yükselmiş ve bu sayı her geçen yıl sürekli artış göstermiştir.[83]

2.1.4.1. Katsayı Uygulamasının Kaldırılma Süreci

AK Parti hükümet programında değiştirileceği ifade edilen üniversiteye geçişteki katsayı sisteminin kaldırılması için Ekim 2003'te TBMM'ye bir yasa tasarısı sunulmuş, fakat kamuoyu tarafından tepki gösterilmesi üzerine bu tasarı gündemden düşürülmüştür. Mayıs 2004'te üniversiteye girişte düzenleme yapmak amacıyla yeni bir yasa tasarısı çıkartılmak istenmiş fakat bu girişime de laik eğitim ilkeleri ve öğretim birliğini zedeleyeceği savıyla, Genel Kurmay Başkanlığı başta olmak üzere, bazı sivil toplum kuruluşları, rektörler ve öğretim üyeleri tarafından tepki gösterilmiştir. Bu tepkilere rağmen kanun değişikliği meclisten geçmiş olsa da bazı maddeler dönemin Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmiştir. Aralık 2005'te Açık Öğretim Lisesi yönetmeliği çıkarılarak İmam Hatip Lisesi mezunlarına Açık Öğretim diploması verilmek istenmiş fakat Danıştay tarafından yönetmeliğin yürütmesi durdurulmuştur.

[79] Özgür, *İmam Hatip Okulları*, s. 65.
[80] Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, s. 241.
[81] Özgür, *İmam Hatip Okulları*, ss. 61-63.
[82] Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, s. 69.
[83] Yıllara göre öğrenci sayıları için bkz. MEB Milli Eğitim İstatistikleri

2007'de YÖK başkanının değişmesiyle katsayı uygulamasının kaldırılması için girişimlerde bulunulmuş fakat bu girişimler Danıştay'a açılan davalar sonucu mahkeme tarafından iptal kararı ile sonuçlanmıştır. 2011 yılından sonra ise YÖK, üniversiteye geçişte tüm adaylar için katsayıyı 0,12 olarak belirlemiş; böylelikle İmam Hatip Lisesi mezunlarının üniversitede istedikleri bölümü tercih edebilmelerine yeniden imkan tanınmıştır.[84]

2012'de TBMM'ye sunulan "İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" teklifi ile yükseköğretime giriş ve yerleştirme işlemlerinin nasıl yapılacağı ile ilgili maddeler değiştirilmiştir. Buna göre üniversiteye giriş ve yerleştirme işlemlerinde adayların sadece sınavdan alacakları puanlar ve ortaöğretim başarı puanlarının değerlendirileceği belirtilerek, katsayı farkı uygulaması resmi olarak kaldırılmıştır.[85]

İmam Hatip Liselerini kapanma seviyesine getiren ve mezunlarının geleceğine olumsuz yönde etki eden katsayı uygulaması ancak 14 yılın sonunda son bulmuştur. Bu uygulamanın kaldırılmasıyla İmam Hatip Liselerine olan ilgi tekrar artmaya başlamış; hem okul, hem öğrenci sayılarında ciddi yükselişler meydana gelmiştir.

Söz konusu "İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" teklifi, 11 Nisan 2012'de 28261 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmış ve böylece 12 yıllık zorunlu kademeli eğitime geçilmiştir. 12 yıllık süreç 4 yıl ilkokul, 4 yıl ortaokul ve 4 yıl lise olarak kademelendirilmiştir. 1739 sayılı Temel Eğitim Kanunu'nun 25. Maddesinin 1.fıkrası "*ilköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur*" şeklinde değiştirilmiştir.[86] Yapılan bu değişiklik sonucu İmam Hatip Ortaokulları yeniden açılmıştır.

Bu dönemde dikkat çeken bir başka değişiklik, 2014-2015 eğitim öğretim yılında tüm İmam Hatip Liselerinin 9.sınıftan itibaren kademeli olarak Anadolu İmam Hatip Liselerine dönüştürülmesidir. Bu süreçte İmam Hatip okullarındaki eğitim kalitesinin yükseltilmesi amacıyla özel programlar uygulayan farklı Anadolu İmam

[84] Aşlamacı, *Pakistan Medreselerinde Bir Model Olarak İmam Hatip Okulları*, ss. 106-108.
[85] Aşlamacı, *Pakistan Medreselerinde Bir Model Olarak İmam Hatip Okulları*, s. 110.
[86] Aşlamacı, *Pakistan Medreselerinde Bir Model Olarak İmam Hatip Okulları*, s. 149.

Hatip Liseleri ve Ortaokulları açılmaya başlanmıştır.[87] Aşağıda bu yeni İmam Hatip Liseleri üzerinde durulacaktır.

2.1.4.2. Proje Uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri

Proje okulları; fen ve sosyal bilimler uygulamalı Proje İmam Hatip Liseleri, klasik sanatlar ve musiki Proje İmam Hatip Liseleri, yabancı dil uygulamalı Proje İmam Hatip Liseleri, uluslararası Proje İmam Hatip Liseleri, hafız öğrencilerin öğrenim gördüğü Proje İmam Hatip Liseleri olarak çeşitlendirilmiş ve öğrenciler için tercih edebilecekleri alternatif programlar oluşturulmuştur.[88]

Proje uygulayan Anadolu İmam Hatip Liselerinin diğer Anadolu İmam Hatip Liselerinden farkı, puanla öğrenci almaları ve farklı türlerde programlar uygulamalarıdır.[89]

Anadolu İmam Hatip Liselerinden bir kısmı da puanla öğrenci alabilmektedir. Merkezi sınavla öğrenci alan Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri 2019-2020 eğitim öğretim yılı itibariyle 339 tanedir. Bu okullarda toplam 28.590 kişilik kontenjan bulunmaktadır.[90]

339 Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinden 111'i sadece kız, 109'u sadece erkek, 119'u hem erkek hem kız öğrenci almaktadır.

2.1.4.2.1. Fen ve Sosyal Bilimler Programı Uygulanan AİHL

Anadolu İmam Hatip Liselerinde öğrenim görüp fen veya sosyal bilimlere ilgi duyan öğrenciler bu okulları tercih etmektedirler. Bu programla, öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda donanımlı, özgüvenli, medeniyet değerlerinin farkında olarak

---

[87] İbrahim Aşlamacı, "Din Eğitimi ve Uygulamalarında Ak Partinin 15 Yılı", *Ak Partinin 15 Yılı*, İstanbul: Seta Kitapları, 2017, ss. 194-195.

[88] Tatlı, *Din-Siyaset İlişkileri Bağlamında Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 78.

[89] Ortaokul öğrencileri 2004'e kadar LGS (Liselere Giriş Sınavı) ile iyi liselere yerleşebiliyorlardı. 2004 yılında OKS'ye (Ortaöğretim Kurumları Seçme ve Yerleştirme Sınavı) geçildi. 2008 yılında ortaokulun tüm sınıflarına SBS (Seviye Belirleme Sınavı) getirildi. 2009 yılında bu uygulama yalnızca 8.sınıfları kapsayacak şekilde düzenlendi. 2013-2014 yılında TEOG (Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş) sistemi getirildi ve bu sınav da yalnızca 8. Sınıflara uygulandı. Bu sistemle İmam Hatip Liseleri ve Anadolu İmam Hatip Liseleri dahil olmak üzere tüm okul türlerine puanla yerleşilebildiğinden, tüm öğrenciler bu sınava girmek zorunda idi. 2017-2018 eğitim öğretim yılında bu sistemden vazgeçilerek yeniden LGS sistemine geçildi. Böylece yalnızca 8.sınıf öğrencilerinden isteyenler bu sınava girdi. Öğrenciler, puanla öğrenci alan okullar haricindeki okullara adrese dayalı şekilde yerleştirildiler. Bkz. Sarı, *İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği)*, s. 55.

[90] Detaylı Bilgi İçin bkz. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_05/08165658_2019_YYlY_SYnavla_Ogrenci_Alan_Proje_AYHL_ler.pdf (25.03.2019)

yetişmelerine ve üniversiteler ile protokoller yapılarak akademik camianın katkısıyla yükseköğretime hazırlanmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Fen Bilimleri programı uygulayan AİHL 11. Sınıflarda 6 saat Matematik, 4 saat Fizik, 4 saat Kimya ve 4 saat Biyoloji dersleri verilmektedir. 12. Sınıflarda ise 6 saat Matematik, 4 saat Fizik, 4 saat Kimya, 4 saat Biyoloji ve 2 saat Fen Bilimleri Tarihi ve Uygulamaları dersleri verilmektedir. Böylece bu liselerin öğrencileri Fen Lisesi öğrencileriyle eşit saat ve sayıda fen bilimleri dersleri almış olmaktadırlar.

Sosyal Bilimler programı uygulayan AİHL 11. Sınıflarda 2 saat Türk Dili ve Edebiyatı, 5 saat Matematik, 4 saat Coğrafya, 2 saat Mantık, 2 saat Sosyoloji, 2 saat Psikoloji ve 1 saat Osmanlı Türkçesi verilmektedir. 12. Sınıflarda ise 3 saat Türk Dili ve Edebiyatı, 6 saat Matematik, 4 saat Coğrafya, 2 saat Sosyoloji, 1 saat İslam Bilim Tarihi, 4 saat Çağdaş Türk ve Dünya tarihi dersleri verilmektedir. Böylelikle bu liselerin öğrencileri Sosyal Bilimler Liseleri öğrencilerine yakın sayı ve saatte ders almaktadırlar.

Bu okullar merkezi sınav sonuçlarına göre öğrenci almaktadır.[91]

2.1.4.2.2. Klasik/Çağdaş Sanatlar Musiki ve Spor Programı Uygulanan AİHL

Klasik ve Çağdaş Görsel Sanatlar programı uygulayan AİHL ile öğrencilerin Hüsn-i Hat ve Ebru alanlarında yeteneklerini geliştirmek, bilgi ve becerilerini artırmak, sanatsal çalışmalar ortaya koyabilmelerini sağlamak ve tercih ettikleri sanat alanında yükseköğretime hazırlanmalarına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Spor programı uygulayan AİHL ile öğrencilerin çeşitli spor alanlarındaki yeteneklerini geliştirmek, bilgi ve becerilerini artırmak, tercih ettikleri spor alanında yükseköğretime hazırlanmalarına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

[91] https://dogm.meb.gov.tr/www/imam-hatip-ortaokul-ve-anadolu-imam-hatip-liseleri-tanitim-sunulari/icerik/649 (25.03.2019)

Öğrenciler bu okullara yetenek sınavı ile alınmaktadır. Yetenek sınavı ile öğrenci alan Musiki - Klasik ve Çağdaş Görsel Sanatlar - Spor programları uygulayan AİHL sayısı 28'dir.[92]

2.1.4.2.3. Hazırlık Sınıfı Uygulanan AİHL (Arapça, İngilizce, Almanca, İspanyolca, Rusça)

Bu okullar öğrencilerin dünyadaki gelişmeleri takip edebilmelerine, İslam dünyası ve diğer toplumlarla sosyal ilişkiler kurabilen bireylerin yetişmesine destek olmak amacıyla açılmıştır. Bu okullarda öğretim süresi Hazırlık+4 yıl olmak üzere toplamda 5 yıldır. Öğrencilere anadili yanında yabancı bir dilde okuma, yazma, anlama ve konuşma becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır.

Hazırlık sınıfında 20 saat 1. yabancı dil, 7 saat 2. yabancı dil, 3 saat Türkçe, 3 saat Matematik, 4 saat Kur'an-ı Kerim, 2 saat Beden Eğitimi ve Spor, 1 saat Rehberlik dersi verilmektedir.

2.1.4.2.4. Hafız Öğrencilerin Eğitim Gördüğü AİHL

Hafız öğrencilerin eğitim gördüğü Anadolu İmam Hatip Liselerinin, Temel İslam Bilimleri, din eğitimi ve din hizmetleri alanında nitelikli ilim ve hizmet adamlarının yetişmesi amacıyla açıldığı belirtilmektedir. Hafız öğrencilerin hafızlık koruma ve güçlendirme, Arapça öğretimi, Kur'an-ı Kerim muhteva bilgisi, tilavet ve musiki alanlarında yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu okullara 8.sınıf bittiğine dair öğrenim belgesi ve hafızlık belgesi ile başvuru yapılabilmektedir. En fazla 2 okula başvuru yapılabilmektedir. Öğrenciler hafızlık, mahreç, tecvid, kıraat ve ses alanlarında yapılacak olan Hafızlık yetenek sınavından 50 puan üzeri almalıdır. Bu puan ve üzerini alanlar, okul başarı puanının %30 ve yetenek sınavının %70'i alınarak puan üstünlüğüne göre değerlendirilmekte ve sıralanmaktadır.

Yetenek sınavı ile öğrenci alan hafız öğrencilerin eğitim gördüğü AİHL sayısı 21, Merkezi sınav ile öğrenci alan hafız öğrencilerin eğitim gördüğü AİHL sayısı 5'tir.[93]

---

[92] https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_05/24165118_Sanat_Spor_OkullarY_Listesi_2.pdf (25.03.2019) Yetenek Sınavı İle Öğrenci Alan Okullara Başvuru Kılavuzu İçin bkz. http://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_05/22104653_Yetenek_SYnavY_Yle_OYrenci_Alan_Okullara_BaYvuru_2019-7_sayYlY_Genelge.pdf (25.03.2019)

[93] https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/24162204_Ek-123_HafYz_OYrenci_alYm_usul_ve_esaslar_-_WEB_YCYN.pdf (25.03.2019)

2.1.4.2.5. Uluslararası AİHL

Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liseleri, halkı Müslüman olan ülkelerde din hizmeti verecek kişilerin yetişmesine katkı sağlamak, Müslüman toplumlar arasında kültür ve eğitim alanında iş birliğini geliştirmek, ümmet bilinci ve kardeşlik duygularının geliştirilmesine katkı sağlamak gibi amaçlarla açıldığı ifade edilmektedir. Öğrencilerin ulaşım, sosyal kültürel faaliyetlerin finansmanı, harçlar ve kıyafet bursu ve sağlık harcamaları Türkiye Diyanet Vakfı tarafından; yeme içme, barınma ve eğitim hizmetleri MEB tarafından karşılanmaktadır. Bu okullarda Türk öğrenciler yabancı uyruklu öğrencilerle birlikte öğrenim görmektedir.[94]

İlk Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi 2006 yılında Kayseri'de açılmış ve günümüzde sayıları 13'e ulaşmıştır. Merkezi sınav sistemi ile puan üstünlüğüne göre yerleşilen bu okullara 2018-2019 eğitim öğretim yılında 80 ülkeden 3.514 öğrenci başvuruda bulunmuştur. 74 farklı ülkeden 1000'i aşkın öğrenci bu okullarda ücretsiz olarak öğrenim görmektedir.[95]

2.2. İMAM HATİP LİSELERİ BAĞLAMINDA TARTIŞILAN KONULAR

İmam Hatip Liseleri, açıldıkları ilk günden itibaren varlıkları, gereklilikleri, nasıl eğitim verecekleri, mezunlarının durumları, sayıları gibi birçok konuda tartışma konusu olmuş ve olmaya devam eden bir eğitim kurumudur.[96] Bu bölümde araştırma sorularımızın da zeminini oluşturan bu tartışmalar üzerinde durulacaktır.

2.2.1. İmam Hatip Liselerinin Varlığı

İmam Hatip Liseleriyle ilgili tartışmaların başında bu okulların Anayasamızdaki laiklik ilkesine aykırılık teşkil edip etmediği meselesi gelmektedir. Bazıları İmam Hatip Liselerinin varlığını laikliğin ruhuna aykırı olarak değerlendirmiş ve bu eğitim kurumlarının kapatılmasını istemişlerdir. Bazıları ise, İmam Hatip Liselerinin Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak ülkedeki din görevlisi ihtiyacını karşılamak için açıldığını ifade ederek laikliğe aykırı bir durumun söz konusu olmadığı görüşünü savunmuşlardır. Laik karaktere sahip bir devletin din eğitimi verip

[94] http://dogm.meb.gov.tr/www/80i-askin-ulkeden-yabanci-uyruklu-ogrencinin-okudugu-uluslararasi-anadolu-imam-hatip-liselerinde-burslu-okuma-firsati-tanitim-icin-25-dilde-afis-hazirlandi/icerik/787(25.03.2019)
[95] https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_05/03120037_UluslararasY__AYHL_TU776RKC807E.pdf (25.03.2019)
[96] Kaymakcan, Aşlamacı, "İmam Hatip Liseleri Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme", s. 72.

veremeyeceği; verecekse bunun kim tarafından olacağı uzun bir müddet tartışma konusu olmuştur ve olmaya devam etmektedir.[97]

Laikliği din ve devlet arasında kesin bir ayrım olarak değerlendiren ve devletin din hizmeti vermesine karşı çıkanların laiklik ilkesinin farklı uygulanma biçimlerini göz ardı ettikleri, ülkemizin kendine has koşullarını sağlıklı bir şekilde değerlendiremedikleri anlaşılmaktadır. Devletin gözetim ve denetiminde yapılan din eğitimi sadece laiklik açısından değil bazı çevrelerce dinî endişelerle de eleştirilmektedir. Din eğitim ve öğretiminin ortadan kaldırılması mümkün olmadığına göre bu eğitimin özel teşebbüslere bırakılmasının getiri ve götürülerinin iyi düşünülmesi gerekmektedir. Nitekim, bu okullarda uygulanan müfredatın, gelişigüzel din eğitimi veren kurumların meşruiyetini zayıflatarak Cumhuriyet'in güvenliğine katkı sağladığı ifade edilmiştir.[98] Ayrıca doğru ve sağlıklı bir din algısı için din eğitiminin bizzat devlet eliyle karşılanması gereklidir. Nitekim, ülkemizde din eğitiminin devlet eliyle verilmediği dönemlerde toplumda büyük huzursuzluklar yaşandığı bilinmektedir.

2.2.2. Genel Eğitim Kurumu Gibi İşlev Görmeleri

İmam Hatip Lisesi mezunlarının üniversitelerin farklı bölümlerine yönelmesi ve bazılarına göre gereğinden fazla sayıda açılması, bu okulların meslek okulu olmaktan çıkarak genel eğitim kurumu haline geldiği, genel liselere bir alternatif oluşturduğu ve bu durumun ülkemizde iki tür lise ortaya çıkardığı yönünde tartışmalara sebebiyet vermiştir.[99]

İmam Hatip Liselerinin genel eğitim kurumuna dönüştüğü meselesi, Türkiye Eğitim Milli Komisyonu Raporu'nda, bu okulların meslek okulu şeklinde açılmış olmasıyla birlikte, artık orta dereceli herhangi bir okul gibi işlev gördüğü ve lise bitirme sınavını vermeden üniversiteye geçebildikleri taktirde ülkede iki tür lise ortaya çıkacağı görüşü yer almaktadır.[100] Konuyla ilgili bir başka raporda İmam Hatip Liselerinin yüksek bir kapasite oluşturduğu, kız öğrencilerin sayısının artışı, bu lise mezunlarının üniversitede İlahiyat Fakültelerinden ziyade hukuk ve kamu yönetimi bölümlerine

---

[97] Emiroğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi Bağlamında İmam Hatip Okulları (1924-1980),* ss. 15-17.
[98] Necdet Subaşı, "Bazı Öznellikler: Bir Tartışma Kriteri Olarak İmam Hatip Okulları", *Muhafazakar Düşünce*, Yıl: 2, Sayı: 6, Güz 2005, s. 103.
[99] Ruşen Çakır, İrfan Bozan ve Balkan Talu, *İmam-Hatip Liseleri: Efsaneler Gerçekler*, İstanbul: Tesev Yayınları, 2004, ss. 22-24. İmam Hatip Liselerindeki öğrenci oranı tüm liselere oranla yüzde 10'a kadar gelince bazı çevreler bu okulları alternatif birer kurum olarak değerlendirmeye başlamıştır. Bkz. http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/4/0485.htm (02.04.2019)
[100] Türkiye Eğitim Milli Komisyonu Raporu, İstanbul: MEB Yayınları, 1960, s. 112.

yoğunlaştıkları gibi nedenlerden dolayı amacını aşarak genel eğitim kurumu gibi işlev gördüğü iddia edilmiştir.[101] 1974 yılında bu okulların isminin "İmam-Hatip Lisesi" olarak değiştirilmiş olması, bu okulların diğer liselerle eşdeğer bir konuma yükseltilmek istendiğini[102] düşündüren bir başka faktör olmuştur.

MEB'in 1978 yılında yayınladığı müfredatta bu okullar "*hem mesleki hem genel eğitim görmüş din görevlisi yetiştiren okullar*" olarak tanımlanmıştır. Ayrıca İmam Hatip Liselerinin amaçları, "*İmam-hatiplik ve Kuran kursu öğreticiliği gibi dini hizmetleri yapmak üzere en az lise seviyesinde genel ve mesleki öğrenim görmüş din görevlileri yetiştirmek*" şeklinde belirtilmiştir.[103] Amaçlarda öğrencilerinin genel öğrenim de gördüğünün vurgulanmış olması, bu okulların genel eğitim kurumu gibi işlev gördüğü düşüncesini destekler niteliktedir.

Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan İmam Hatip Liseleri tanıtım kitapçığında bu liselerin, "*milli eğitim sistemimiz içerisinde ortaöğretim (lise) düzeyinde yer alan, Fen ve Sosyal bilimler alanındaki derslerle birlikte Temel İslam Bilimlerine ait derslerin de okutulduğu, üniversitelerin bütün alanlarına yönelik öğrenci yetiştiren okullar*"[104] olarak tanımlanması da bu düşünceyi destekler niteliktedir. Nitekim bu ifadede Fen ve Sosyal Bilimler alanındaki derslere öncelikli olarak vurgu yapılmış olması, bu okullarda Temel İslam Bilimleri derslerinin bu dersler yanında ek bir ders gibi algılanmasına sebep olmaktadır.

MEB'in 2018 yılında yayınladığı 2019-2023 Strateji Belgesinde de, İmam Hatip Liseleri amaçlarıyla ilgili mevcut kanunlarda bulunmayan yeni bir söylem dikkat çekmektedir. Belgede, toplumsal değişimlerin yaşandığı günümüzde ortaya çıkan belirsizlik ve değer krizlerine ülkemiz adına çözüm sunabilecek yapılar olarak tanımlanan bu okulların amacı "*örgün eğitim sisteminde din eğitimini kurumsallaştırmak*" olarak belirtilmiştir.[105]

Görüldüğü gibi Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yapılan güncel çalışmalarda İmam Hatip Liselerinin amacı ile ilgili daha önceki kanun ve düzenlemelerde geçmeyen ifadeler bulunmaktadır. Kanaatimizce İmam Hatip Liselerinin genel eğitim kurumları gibi işlev gördüğü tartışmalarına, bu okulların amaçlarının netleştirilmesiyle son

[101] Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 178.
[102] Abdullah İnce, "Bir Devrin Sosyal Tarihi: İmam Hatip Okulları", *Yörünge*, 01.10.2018.
[103] MEB Tebliğler Dergisi, Cilt: 41, Sayı: 1972, 13.02.1978, s. 50.
[104] Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, İmam Hatip Liseleri Tanıtım Kitapçığı, s. 3.
[105] MEB 2019-2023 Strateji Belgesi, ss. 102-103.

verilebilecektir. Nitekim İmam Hatip Liselerinin kuruluş amacı din hizmetlileri yetiştirmek olsa da günümüzde bu okullardan beklenenler bu hedefin çok daha ötesindedir. Bu sebeple İmam Hatip Liseleri amaçlarının toplumun ihtiyaçlarına, çağın gereksinimlerine, bu okullardan beklentilere dair güncel çalışmalar yapılarak yeniden ve net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

2.2.3. Mezunlarının Din Görevliliği Dışındaki Mesleklere Yönelmeleri

İmam Hatip Liselerinin amacı, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. maddesinde "*imamet ve hitabet gibi hidemat-ı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetiştirilmesi*" olarak ifade edildiği belirtilmişti. Ancak tarihçe kısmında da görüldüğü üzere zaman içinde halkın ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda bu okulların amaçları çeşitlenerek değişime uğramıştır. Ortaya çıkan bu durum bu okulların amaçlarıyla ilgili tartışmaları beraberinde getirmiştir.

İmam Hatip Liselerinin amacı ile ilgili tartışmalar çok partili hayata geçiş ile başlamış;[106] bu okul mezunlarına 1973'te Milli Eğitim Temel Kanunu ile üniversite kapılarının açılması ve 1983 yılında adı geçen kanunda yapılan değişiklikle üniversitede istedikleri alanları tercih edebilme imkanı tanınmasıyla tartışmalar şiddetini artırmıştır. Zira imkan ve fırsat eşitliği kapsamında okulların mezunlarına tanınan haklar sonucu, bu okullara sadece din görevlisi olmak isteyenler değil dinî bilgileri elde edip başka mesleklere yönelmek isteyenler de devam etmeye başlamıştır. Bu duruma bağlı olarak okul ve öğrenci sayılarının günden güne artışı, bu okulların Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda belirtilen amacından saptığı şeklinde değerlendirilmiş; İmam Hatip Liselerinin din görevlisi yetiştiren bir kurum olma işlevinin arka planda kaldığı şeklinde görüşler ortaya çıkmıştır.[107] Aşağıda bu görüşler etrafında şekillenen tartışmalar üzerinde durulacaktır.

İmam Hatip Liseleri ile ilgili tartışmaların önemli bir kısmını bu okul mezunlarının üniversite yönelimleri oluşturmaktadır. Bir kesim, bu okullardan mezun olanların üniversitede istedikleri alana yönelmelerini hak olarak görürken; diğer bir kesim yalnızca İlahiyat Fakültelerine gitmeleri gerektiğini savunmaktadır.[108]

---

[106] İhsan Toker, Celal Özcan, "Laiklik ve Sekülerleşme Bağlamında İmam Hatip Liselerinin Dünü, Bugünü, Yarını", *Eskiyeni*, S. 35, Güz 2017, ss. 33-50, s. 41.
[107] Çınar, "İmam Hatip Liselerinden Beklentiler", s. 1246.
[108] Süleyman Akyürek, "İmam Hatip Liselerinde Din Öğretimi: Fırsat Mı? İmkan mı? Girdap Mı? Açmaz Mı?", *IV. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*, Ankara: 2009, s. 633.

Bu okul mezunları ancak Milli Eğitim Temel Kanunu ile yaşanan "niteliksel dönüşüm"[109] sonrası 1980'lerde üniversitenin hukuk, öğretmenlik, siyasal bilimler, kamu yönetimi gibi farklı alanlarını tercih edebilmişlerdir.[110] Dolayısıyla bu okul mezunlarının yükseköğretimde başka alanlara yönelerek din görevliliği mesleğine yönelmedikleri tartışmalarının 1990'lı yıllarda yoğunlaştığı görülmektedir. Adı geçen yıllarda İmam Hatip Liselerinin yalnızca din görevlisi yetiştirmek amacıyla açılan bir eğitim kurumu olduğunu savunanlar, bu okul mezunlarının sayıları ve üniversite tercihleri ile ilgili duydukları endişeleri kamuoyuyla paylaşmaya başlamışlardır.

1990'da TÜSİAD tarafından hazırlatılan Türkiye'de Eğitim başlıklı raporda bu okulların din görevlisi yetiştirmek üzere açılmış olmakla birlikte, bu amaç dışında aşırı bir kapasite oluşturulduğu, kız öğrenci sayısının çok fazla olduğu, genel eğitim kurumuna dönüştüğü gibi hususlar yer almıştır. Raporda ayrıca genel eğitim kurumları ile İmam Hatip Liselerinde eğitim profili birbirinden farklı iki ayrı gençlik yetişmekte olduğu ve bunun Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na aykırı bir durum olduğu belirtilmiştir. Müteakip yıllarda bazıları tarafından benzer görüşlerin dillendirilmeye devam edilmesi sonucu 1997'de yürürlüğe giren katsayı uygulaması ile İmam Hatip Lisesi mezunlarının İlahiyat Fakültesi dışındaki bölümlere devam edebilmelerinin nerdeyse imkansız hale geldiği, ortaya çıkan hak ihlalinin tam manasıyla ancak 2012 yılında giderilebildiği ifade edilmiştir.[111]

Katsayı uygulamasının geçerli olduğu 1997-2011 yılları arası İmam Hatip Lisesi mezunlarının üniversite tercihleri ve mesleki yönelimleri açısından ayrıca değerlendirilmelidir. Nitekim katsayı uygulamasının olduğu dönemlerde yapılan bir çalışmada öğrencilerin %35'inin İlahiyat Fakültelerinde öğrenim görmek istedikleri sonucu ortaya çıkmıştır.[112] Yine bu tarihlerdeki verilere bakıldığında, bu okul mezunlarının %93'ünün farklı bölüm seçemediklerinden, mesleklerine yönelik

[109] Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*, s. 84.
[110] 1998 yılında öğretmenlik fakültelerine 3285 İmam Hatip Lisesi mezunu yerleşmiş ve bu durum YÖK'ü katsayı uygulamasına yöneltmiştir. Katsayı uygulamasının gerçekleştirildiği 1999 yılı üniversite sınav sonuçlarına bakıldığında, bir sene önce 3285 olan bu rakamın 315'e düştüğü görülmüştür. Bkz. Çakır vd., *İmam-Hatip Liseleri: Efsaneler Gerçekler*, s. 87. Katsayı uygulaması öncesi, yaklaşık 6000 İmam Hatip Lisesi mezunundan 232si hukuk; 277si siyasal bilimler fakültesine yerleşmiş; uygulamadan sonra 1999 ÖSS'de İmam Hatip Lisesi mezunlarından 54 kişi hukuk; 97 kişi siyasal bilgiler fakültesine yerleşebilmiştir. Bkz. Mehmet Gündem, "İlahiyat Değil, Hukuk İstiyorlar", *Milliyet*, 02.05.2004. Zekai Baloğlu'nun hazırladığı "Eğitim Raporu"nda İmam Hatip Lisesi mezunlarının 1988 yılı üniversite tercihleri ve kazandıkları bölümler detaylı olarak ele alınmıştır. Buna göre 26.855 İmam Hatip Lisesi öğrencisinden %32 kadarının hukuk fakültesini ilk tercihine yazdığı ve bunu sırasıyla kamu yönetimi ile ilahiyat fakültelerinin takip ettiği belirtilmiştir. Bkz. Çakır vd., *İmam-Hatip Liseleri: Efsaneler Gerçekler,* ss. 82-84.
[111] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet,* s. 132.
[112] Çalışma sonucuna göre öğrencilerin %35.7'si İlahiyat Fakültelerinde öğrenim görmek istediğini belirtmiştir. Bu oranı %23.6 ile Eğitim Fakülteleri, %11.6 ile Fen Edebiyat Fakülteleri, %10 ile Hukuk Fakülteleri takip etmektedir. Bkz. Emine Türkmen Gül, İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları, Yüksek Lisans Tezi, 1998.

tercihlerde bulunmuş oldukları görülecektir.[113] Katsayı uygulaması sonrası tarihlerde yapılan araştırmalar ise, mezunlarının din görevliliği mesleğine yönelmek istemediklerini göstermektedir.[114]

Konu ile ilgili yapılan güncel çalışmalara bakıldığında da İmam Hatip Lisesi mezunlarının üniversitenin farklı bölümlerini tercih ettikleri görülmektedir.

2018 yılında öğrencilerin İmam Hatip Liselerini tercih nedenleriyle ilgili yapılan bir çalışma sonucunda, öğrencilerin bu okullara İlahiyat Fakültelerine gitmek için yönelmedikleri ortaya koyulmuştur.[115] Yine 2018'de yapılan bir başka araştırmada, katılımcıların yalnızca %10,8'inin öncelikli tercihleri arasında İlahiyat Fakültelerinin bulunduğu tespit edilmiştir.[116]

2019 yılında İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin üniversite tercihlerine yönelik hazırlanan bir çalışmada, öğrencilerin üniversitede İlahiyat Fakülteleri dışında farklı bölümlere yönelmekte olduğu ortaya koyulmuştur. Çalışma sonucuna göre, katılımcıların %10.3'ü İlahiyat Fakültelerinde, %77.7'si üniversitenin mühendislik, öğretmenlik ve tıp fakülteleri gibi farklı bölümlerinde öğrenimlerine devam etmek istemektedirler.[117]

Çeşitli gazete yazılarında da İmam Hatip Lisesi mezunlarının İlahiyat Fakültelerini tercih etmedikleri, din görevlisi olmak istemedikleri ve ülkede din görevlisi ihtiyacının devam ettiği gibi konular etrafında tartışmalar yer almaktadır. Bu yazılardan birinde, 100 İmam Hatip öğrencisiyle yapılan bir araştırmada tek bir kişinin dahi "İlahiyat Fakültesine gideceğim" demediğine dikkat çekilmiş; öğrencilerin Güzel

[113] Öcal, "Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri", s. 234.
[114] Bkz. V. Karani Altun, Ahmet Yiğit ,"İmam-Hatip Lisesi 9. ve 10. Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Profili Araştırması", *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 32, 2011, Sayfa 353-369.; Mehmet Korkmaz , "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri", *100. Yılında İmam Hatip Liseleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013, Sayfa: 563-599.; Z. Şeyma Arslan, Sema Silkin; "İmam Olmayacak Kızlar: İmam Hatip Okullarında Kız Öğrenci Varlığına Dair Bir Araştırma", *100. Yılında İmam Hatip Liseleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013, Sayfa: 631-647.; Ahmet Doğan, "1997 Yılından Sonraki Dönemde İmam-Hatip Liselerindeki Gelişmeler (Adana Örneği)", *Yüksek Lisans Tezi*, 2006, s. 56.; Zeynep Kaya, "İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri İle İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma", *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, 3 (1),* ss. 61-96.; Karasubaşı, *Öğrenci ve Mezunlarının Perspektifinden İmam Hatip Liselerinin Değerlendirilmesi,* s. 129.
[115] Şuayip Özdemir, Tuncay Karateke, "Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etme Nedenleri (Elazığ Örneği)", *19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, Sayı: 45, s. 30.
[116] Çınar, "İmam Hatip Liselerinden Beklentiler", s.1248.
[117] Esra Nur Erikoğlu, İmam Hatip Öğrencilerinin Okul Tercihlerine Etki Eden Faktörler, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2019, s. 163.

Sanatlar, Kamu Yönetimi, Resim, Mühendislik, Halkla İlişkiler, Hukuk, Edebiyat, Eczacılık gibi yükseköğrenim programlarını tercih ettikleri belirtilmiştir.[118]

Öymen de yazısında, İmam Hatip Liseleri varlık gerekçesinin Diyanet İşleri Teşkilatının din adamına olan ihtiyacı olduğunu belirterek, bu okullardan zaman içerisinde 2 milyon öğrencinin mezun olduğunu ve buna rağmen Diyanet İşleri Başkanlığının, İmamlık, Hatiplik ve Kur'an Kursu Öğreticiliği gibi görev yerlerine eleman bulmakta güçlük çektiğine dikkat çekmiştir. Buna sebep olarak "*İmam Hatip Okullarının giderek, din adamı yetiştirme işlevini yerine getirmekten çok, liselere alternatif haline gelip başka mesleklere adam yetiştirmeye yöneltilmesi*" savını ileri sürmüştür.[119]

Din görevlisi açığı ile ilgili olarak Şenocak da benzer ifadeler kullanmıştır: "*Haklısınız. İmam Hatip Liseleri her yıl yüzlerce mezun veriyor. Ancak göz ardı ettiğiniz bir hususu açıklamak istiyorum: İmam Hatip Lisesi mezunlarının sayısı artarken din adamlarının sayısında bir artış olmuyor. İmam Hatip Lisesini okuyan herkesin illâki din görevlisi olacağı şartı bulunmuyor. Sosyal hayatın başka bir alanında başka bir meslek dalında geçimini temin edebilir. Nitekim buna benzer çok imam hatipli bulunuyor. Öte yandan din görevlileri açığı var. Bu açığın doldurulması gerekiyor.*"[120]

Yapılan araştırmalar ve İmam Hatip Liseleri ile ilgili farklı görüşlere sahip kesimlerin ifadeleri, bu okul mezunlarının din görevliliği mesleğine yönelmedikleri yönünde ortak görüşe sahip olduklarını göstermektedir. Ancak, 1990'a kadar mezunların %53'ünün fiilen kendi mesleklerinde görev aldıkları,[121] 1973 Milli Eğitim Temel Kanunu ile üniversiteye geçişte elde edilen kazanım sonrasında mesleğe yönelme oranlarının değişmeye başladığı;[122] fakat bu durumda da meslek lisesi mezunları

[118] İlgili yazıda ailelerin çocuklarını bu okullara dinlerini öğrenmeleri amacıyla gönderdiği, katsayıya rağmen öğrencilerin bu okulları aile ve çevre etkisiyle tercih ettikleri, öğrencilerin çoğunun ailesinde İHL de okumuş anne, baba, dayı, amcanın mutlaka olduğu ve bu anlamda İHLliğin bir gelenek olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Mehmet Gündem, "İlahiyat Değil, Hukuk İstiyorlar", *Milliyet,* 02.05.2004.
[119] Altan Öymen, "İmam Hatipler ve Din Adamlığı", "İmam-hatiplerin hedefi vasıflı din adamı yetiştirmekti, amaç saptırıldı, açık da sürüyor.", *Radikal,* 09.09.2006.
[120] "Diyanet, Din Görevlilerinin Sorununa Kulak Mı Tıkadı?", *Dini Haber,* 08.12.2014.
[121] Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 94.
[122] Cebeci, "İmam-Hatip Liselerinin Öğrenci Yapısı ve Bunun Sosyal Gelişme Açısından Değerlendirilmesi", s. 112.

içerisinde kendi alanına en fazla yönelenlerin İmam Hatip Lisesi mezunları olduğu[123] eldeki veriler arasındadır.[124]

2016 yılında yapılan güncel bir çalışmada ise, İmam Hatip Lisesi mezunlarının %40-45 kadarının din görevliliği alanına yönelmek istedikleri ortaya konulmuştur.[125]

Velilerin çocuklarını bu okullara gönderme sebepleri ile ilgili yapılan güncel çalışmalarda da, çocuklarının öncelikli olarak din görevlisi olmasını istemedikleri sonucu ortaya çıkmıştır.[126]

Yapılan araştırmalardan bu okulların toplum tarafından sadece bir meslek okulu olarak algılanmadığı anlaşılmaktadır.

İmam Hatip Lisesi mezunlarının farklı alanlara yönelme sebepleri ile ilgili olarak; açıkta kalma endişesi, bazı fakültelerdeki kontenjan fazlalığı ve İlahiyat Fakülteleri öğrenci kontenjanlarının azaltılması gibi gerekçeler de öne sürülmüştür.[127] Din görevliliği mesleğine yönelmeme eleştirilerine karşı "mesleğin cazibesini artırmak" gerektiği ifade edilmiştir.[128]

İmam Hatip Lisesi mezunlarının üniversite tercihleriyle ilgili farklı bir eleştiri de, üniversitenin belli bölümlerinin ağırlıklı olarak tercih edilmesiyle ilgilidir.[129] Buna göre İmam Hatip Lisesi mezunlarının, 1997 öncesinde kamu yönetimi ve hukuk bölümlerini yoğunluklu olarak tercih etmeleri "devlet bürokrasisini ele geçirmeye yönelik bir kadrolaşma" şeklinde değerlendirilmiştir. 1998 ÖSYS'de İmam Hatip Lisesi mezunlarının ilk tercihlerini bu alanlarda yapmaları bu değerlendirmeye kanıt olarak gösterilmiştir.[130]

---

[123] Hakkı Yılmaz, "Eğitim Sistemi İçerisinde İmam Hatip Liselerinin Yeri ve Tarihçesi", *II. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri (23 - 27 Kasım 1998)*, Ankara 2003, s.526.; Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s.97.; M. Ali Gökaçtı, Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s. 299.

[124] Bu çalışmaların İmam Hatip Lisesi mezunlarının İlahiyat dışında başka bölümlere gidebilmesi imkanının olmadığı tarihlerde yapıldığına dikkat etmek gerekmektedir.

[125] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, s. 132.

[126] Ayrıntılı bilgi için Bkz. Dündar, *Çocuklarını İmam Hatip Lisesine Gönderen Anne Babaların İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Yozgat İli Örneği)*; Kuşçu, *Velilerin Çocuklarını İmam-Hatip Liselerine Gönderme Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep-İslahiye Örneği)*.

[127] Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, ss. 114-119.

[128] Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 105.

[129] Kemal Güran, "İmam-Hatip Lisesi Mezunlarının İstihdamı İle İlgili Problemler", *Atatürk'ün 100. Doğum Yılında Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları 1, Gelişim Matbaası, 1981, s. 338.; Tayyar Altıkulaç, "Açılış Konuşması", *Atatürk'ün 100. Doğum Yılında Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları 1, Gelişim Matbaası, 1981, s. 9.

[130] Mehmet Gündem, "İmam Hatiplerin Dünü Bugünü Yarını - 4", *Milliyet*, 05.05.2004.

Günümüzde İmam Hatip Lisesi mezunlarının İlahiyat Fakültelerinden ziyade farklı bölümlere yönelmesinin nedeni araştırılırken öğrencilerin bu okullara geliş amaçlarının ve velilerin bu okullardan beklentilerinin dikkate alınması yerinde olacaktır.

2.2.4. Okul ve Öğrenci Sayılarının Çokluğu

İmam Hatip Liseleriyle ilgili tartışılan konulardan biri de okul ve öğrenci sayılarının ihtiyaçtan fazla olmasına dairdir. İmam Hatip Liselerini sadece din görevlisi yetiştiren meslek lisesi olarak görenler bu okullardaki öğrenci sayılarının din görevlisi ihtiyacına göre sınırlandırılması gerektiği görüşünü savunmaktadırlar. Bu görüşte olanlardan Savaş, Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği din görevlisi yetiştirmek amacıyla açılan bu okulların, imamlık-hatiplik görevini yerine getirecek memurların ihtiyaçtan fazla sayıda yetiştirilmesini sağlayacak yoğunlukta açılmasını, Anayasaya ve eğitimde laiklik ilkesine aykırı olarak değerlendirmiştir.[131]

Diğer taraftan bu okulların kapasitelerinin din görevlisi ihtiyacını karşılayabilecek düzeyde kısıtlanması yönündeki teklifin, eğitimde imkan ve fırsat eşitliği ilkesiyle çeliştiği ifade edilmektedir.[132] Ayhan, İmam Hatip Liselerinin hem mesleğe hem yükseköğrenime hazırlama amacı birlikte düşünüldüğünde, okul ve öğrenci sayılarını yalnız Diyanet İşleri hizmet alanına göre düşünmenin doğru olmayacağını belirtmektedir.[133]

Öte yandan Din Öğretimi Genel Müdürü Yılmaz, İmam Hatip Liseleriyle ilgili değerlendirmelerde bulunduğu bir röportajında "*Türkiye'de yüzde 13,57 ile imam hatipli öğrenci oranı bulunmaktadır. 28 Şubat öncesinde Türkiye'de imam hatip okullarının oranı yüzde 9,18'di. 28 Şubat'tan 4 yıl sonra bu oran yüzde 2,61'e düştü. Bu oran şu anda yüzde 13,57. Dolayısıyla öğrenci oranında kamuoyunda oluşturulan 'Çok fazla imam hatip var.' algısının doğru olmadığını görüyoruz.*" diyerek sayısal artışa gösterilen tepkileri doğru bulmadığını ifade etmiştir.[134]

---

[131] Vural Savaş, *İrtica ve Bölücülüğe Karşı Militan Demokrasi*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 4. Basım, 2000, s. 311.

[132] Avni Akyol Milli Eğitim Bakanlığı döneminde, bu teklifin eğitimde fırsat eşitliğine aykırı olduğunu dile getirmiştir. Bkz. Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 113.

[133] Halis Ayhan, "43. Yılında İmam Hatip Liseleri", *Altınoluk*, Ocak 1995, Sayı: 107, s. 48. İmam Hatip Liselerinde kapasite fazlalığı oluşturulduğuna dair eleştirilere verilen cevaplar için bkz. Mustafa Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1994, ss. 97-98.

[134] Nazif Yılmaz, "İmam Hatip Algısını Boşa Çıkaran Rakamlar", *Haber7*, http://www.haber7.com/guncel/haber/2877046-imam-hatip-algisini-bosa-cikaran-rakamlar/?detay=1 (09.07.2019)

Yakın zamanlarda, 28 Şubat sürecinde okul ve öğrenci sayıları oldukça azalan İmam Hatip Liselerinin, 2011 yılında katsayı ve 2012 yılında 8 yıllık kesintisiz eğitim uygulamalarına son verilmesi sonucu okul ve öğrenci sayılarının hızla artmaya başlamasıyla, bu okullarla ilgili geçmişteki tartışmalara farklı bir boyut eklendiği görülmektedir.[135] İmam Hatip Liselerindeki sayısal artışla ilgili tartışmanın bir boyutunu bu okulların sayıca fazlalığının doğru olup olmadığı oluştururken; diğer boyutunu da bu artışın bu okullarda verilen eğitim ve din eğitiminin niteliğine ne şekilde yansıdığı konusu oluşturmaktadır. Ayrıca İmam Hatip Liselerinin varlığını ve fonksiyonlarını savunan insanlar da bu durumdan rahatsız olduklarını ifade etmeye başlamışlardır.

İmam Hatip Liseleri sayılarının hızlı artışı eğitimle ile ilgili kalite tartışmalarını gündeme getirmiştir.[136] Nitekim yapılan çalışmalarda, yaşanan niceliksel artışa uygun bir nitel artışın olmadığına yönelik bulgular elde edilmiştir.[137] Ayrıca DİB stratejik planında, bu okullarla ilgili yaşanan kontrolsüz artış ve mezunlarının nitelik sorunlarının bulunması tehditler bölümünde yer almıştır.[138]

Görüldüğü gibi İmam Hatip Liselerine taraf olan kişi ve kurumlar dahi bu okullardaki sayıca artışın eğitimdeki kaliteye yansıması ile ilgili endişeler taşımaktadır. Konuyla ilgili çalışmalar da, bu endişelerin haklı olduğunu göstermektedir. İmam Hatip Liselerinin niteliği ile ilgili öğrenci, öğretmen ve yöneticilerle yapılan bir araştırma sonucunda, bu okullarda verilen din eğitiminin nitelik olarak beklenen seviyede olmadığı, yüzeysel bir eğitim yapıldığı, din görevlisi yetiştirebilmesi konusunda yetersiz

[135] 1997-1998 eğitim öğretim yılında İmam Hatip Liseleri okul sayısı 605, öğrenci sayısı 183.085'tir. 2012-2013 eğitim öğretim yılında okul sayısı 708 öğrenci sayısı, 380.771 olmuştur. (Milli Eğitim İstatistikleri, 2012-2013, s. 121.) Görüldüğü gibi 1997-2012 yılları arasında İmam Hatip Lisesi öğrenci sayıları yaklaşık 2 katına çıkmıştır. 2015-2016 yılında okul sayısı 1149, öğrenci sayısı 677.205 olmuş ve öğrenci sayısı bu yıl tüm yıllar içinde en üst seviyeye çıkmıştır. (Milli Eğitim İstatistikleri, 2015-2016, s. 122.) İlerleyen yıllarda okul sayısı artmış fakat öğrenci sayısında düşüş yaşanmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında okul sayısı 1.605, öğrenci sayısı 627.503 olmuştur. (Milli Eğitim İstatistikleri, 2017-2018, s. 128.) Bu yılda diğer ortaöğretim kurumlarında öğrenci sayısı toplam 5.689.427'tir. (Milli Eğitim İstatistikleri, 2017-2018, s. 128.) Dolayısıyla 2017-2018 eğitim öğretim yılında İmam Hatip Lisesi öğrenci sayısı diğer ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrenci sayısına oranla %11'e tekabül etmektedir. 2018-2019 eğitim öğretim yılında ise okul sayısı 1.624'e yükselmiş, öğrenci sayısı ise 605.869'a düşmüştür. Diğer ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin toplam sayısı 5.649.594'tür. (Milli Eğitim İstatistikleri, 2018-29-019, s. 128.) Yani bu yılda sadece İmam Hatip Liselerinde değil, diğer ortaöğretim kurumlarında bulunan öğrenci sayısında da bir düşüş görünmektedir.

[136] Mustafa Köylü, "Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi: Nicelik mi? Nitelik mi?", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, Sayı: 35, ss. 21-44.

[137] M. Fatih Genç, "İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 7, 2018, ss. 145-166, s. 145.

[138] DİB Stratejik Plan 2017-2021, Ankara, 2016, s. 31.

bulunduğu ve din görevlisi yetiştirilmesinden ziyade dini bir alt yapı oluşturduğu gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır.[139]

Bir başka çalışmada, bu okulların ülkedeki dini hayata yeterince katkı sağlayamadıkları sonucu ortaya çıkmıştır.[140] Ülkede dini hayatta bir gerileme olması, insanların kendilerini muhafazakar olarak tanımlama oranının az olması, düzenli namaz kılanların, başörtüsü kullananların oranının düşmesi, dini programların izlenme oranlarının az olması, Allah'a, meleklerine ve Kur'an'a inanmayanların, Kur'an okumayanların, camiye hiç gitmeyenlerin, oruç tutmayanların oranı bu değerlendirmede ölçüt olarak kullanılmıştır. Bu oranların sebebi olarak İmam Hatip Liselerinde verilen din eğitimini sebep göstermek için elde yeterli bulgu olmadığına değinilerek bu okulların bina ve öğrenci sayılarının artışının ülkedeki dinî duruma olumlu katkı sağlayamadığı ifade edilmiştir.[141]

İmam Hatip Liselerindeki din eğitiminin niteliğini etkileyen sorunlar arasında ise müfredat yapısı ve mesleki yeterlilikten ziyade akademik başarının öncelenmesi zikredilmiştir.[142] İmam Hatip Liseleri okul yöneticileri ile yapılan bir araştırmaya göre de bu okullarda din eğitiminin kalitesini etkileyen problemlerden birinin akademik başarının öncelenmesi olduğu ifade edilmiştir. Öğrencilere mesleki yeterlilik veya dini değerler kazandırılmasından ziyade, üniversiteye yönelik başarının öğrenci, veli, il ve ilçe müdürlükleri, okul yönetimi gibi ilgili kişi ve kurumlar tarafından daha fazla öncelendiği dile getirilmiştir.[143] Nitekim Milli Eğitim Bakanlığı da "Hedef 2023" projesi kapsamında, bu okulların "üniversite başarısını" artırabilmek amacıyla 2016 yılından beri Fen ve Sosyal Bilimler Projesini uygulamaktadır.[144]

---

[139] Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma",ss. 49-80.
[140] Genç, "İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu", s. 162.
[141] Genç, "İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu", ss. 152-153.
[142] Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", s.49.
[143] Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", s. 68. İmam hatiplerin, Türkiye'nin en başarılı okulları olma yolunda hızla ilerlemeye başladıkları, gözde okullar haline geldikleri, kısa sürede elde ettikleri başarılarla bugün uluslararası turnuvalarda ülkemizi en iyi şekilde temsil ettikleri ifade edilmiştir. Yazının girişinde "*İmam hatipler artık sosyal yönleriyle de fark atmaya başladı. Dini içerikli okul olmasının yanı sıra imam hatipler artık her alanda kendini gösterecek. İmam hatiplerde müzikten resme, laboratuvarlardan film stüdyolarına kadar birçok alanda eğitim verilmeye başlandı*" ifadeleri yer almaktadır. Bkz. Ahmet Fatih Erturan, "İşte Yeni İmam Hatip Okulları", Yeni Şafak, 23.12.2018. https://www.yenisafak.com/gundem/iste-yeni-imam-hatip-okullari-3416744
[144] Burcu Karakaş, İmam Hatip Okullarının Sayısı Kadar Başarısı Da Artıyor Mu?, Deutsche Welle Türkçe, https://www.dw.com/tr/imam-hatip-okullar%C4%B1n%C4%B1n-say%C4%B1s%C4%B1-kadar-ba%C5%9Far%C4%B1s%C4%B1-da-art%C4%B1yor-mu/a-49904849 (06.08.2019)

Bir diğer tartışma konusu, başka okullara yerleşemeyen öğrencilerin İmam Hatip Liselerine yerleştirilmesine dairdir. Bu durumun nitelik problemine yol açtığı ifade edilmektedir.[145]

İmam Hatip Liselerinde nitelikle ilgili eksikliğin 28 Şubat postmodern darbe ile ilişkili olduğu, bu darbenin ağır bir travmaya sebep olduğu, bu travmanın kolayca atlatılmasının mümkün olmadığı[146] ve yaşanan kesinti döneminin eğitimde nitelik sorunu meydana getirdiği[147] de iddialar arasındadır. Bu iddiada olanlara göre 28 Şubat süreci bu okulların yalnızca sayısal olarak değil, nitelik olarak da gerilemesine sebebiyet vermiştir. Bu okulların orta kısımlarının kapatılması, katsayı uygulamasının hayata geçirilmesi, okulların ruhuna uymayan öğretmenlerin atanması, İmam Hatip camiasına uygulanan baskılar, sosyal ve kültürel etkinliklerin azalması gibi faktörler bu okullarda nitelik problemleri meydana getirmiştir.[148] Ayrıca Sarı'ya göre 28 Şubat süreciyle öğrenci profili de değişmiş; akademik başarı olarak zayıf durumda olan, üniversiteye yönelik hedefleri olmayan kişiler ve çocuklarını bu okullar dışındaki okullara göndermek istemeyen muhafazakar aileler bu okulları tercih etmişlerdir.[149]

İmam Hatip Liselerini destekleyen resmi ve sivil kuruluşların çalışmaları göz önünde bulundurulduğunda sayısal artışın daha fazla önemsendiğini söyleyen Erdoğan, nitelik problemi çözülmeden bu okulların niceliksel artışına odaklanılırsa bu nitelik probleminin mağduriyetleri daha da artırabileceği ifade etmiştir.[150] Benzer bir değerlendirmede bulunan Keskiner de, ülkemizde nitelik ve nicelik dengesinin iyi bir şekilde kurulamadığını, gerekli eğitim öğretim altyapısı oluşturulmadan İmam Hatip Lisesi açılmasının doğru olmadığını dile getirmiştir.[151]

Öte yandan nitelik sorunun İmam Hatip Liselerine münhasır olmadığını düşünenlerden Aydın, "*Ankara'da herhangi bir Anadolu lisesinin niteliği neyse bir imam hatip okulunun da niteliği ondan fazla ya da az değil. Mevcut eğitim sisteminde yapısal sorunlar var.*" diyerek Türkiye'de eğitimle ilgili genel bir sorunu vurgulamış ve

[145] https://www.turkiyeegitim.com/imam-hatip-liselerinde-sayi-mi-nitelik-mi-64106h.html (06.08.2019)
[146] https://www.onder.org.tr/tr/haber/Imam-Hatip-Okullarinda-Nitelik-1-7-2015 (07.08.2019)
[147] http://www.corumhakimiyet.net/guncel/keskek-gununde-nitelik-vurgusu-h3006.html (07.08.2019)
[148] https://erolerdogan.com.tr/imam-hatiplerde-nitelik.html (08.08.2019)
[149] Sarı, *İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği)*, s. 49.
[150] https://erolerdogan.com.tr/imam-hatiplerde-nitelik.html (08.08.2019)
[151] Emine Keskiner, "İmam Hatiplerde İslami İlimlerin Öğretimi", *Yekder Bülten*, Yıl: 2, Sayı: 3, Güz 2017, ss. 7-11.

bu sorunların tartışılmadan özelde İmam Hatiplerin kalitesini tartışmanın boşa bir çaba olduğunu ifade etmiştir.[152]

İmam Hatip Liselerindeki nitelik sorununa bir çözüm olarak, bu okulların zeki, yetenekli ve akademik başarısı yüksek öğrenciler tarafından tercih edilebilir duruma getirilmesi istenmiş ve bu amaçla MEB tarafından Proje uygulayan İmam Hatip Liseleri açılmıştır. Proje olmayan İmam Hatiplerin niteliğinin artırılabilmesi için ise kontenjan kısıtlaması ve taban puan yükseltilmesi gibi çeşitli önlemler alınmasına gerek duyulduğu dile getirilmiştir.[153] Ayrıca Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, bu okulları önemseyen ilgili vakıf ve dernekler, öğretmenler ve idareciler, okul aile birliklerine, bu okullardaki niteliği arttırıcı çalışmalar için üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleri gerektiği tavsiye edilmiştir.[154]

İmam Hatip Liselerinde verilen eğitimin niteliğini artırmak amacıyla bir başka teklif "*Eğitimin özgürleşmesi gerekiyor. Devlet ne kadar matematik öğretebiliyorsa dini de o kadar öğretebiliyor. Din eğitimi veren nitelikli okullar olmalı.*" şeklindedir. Bu teklifte din eğitiminde devlet tekelinin kırılması zaruretine değinilmiş ve özel İmam Hatip Liselerinin açılması gerektiği ifade edilmiştir.[155]

Kanaatimizce din görevlisi olma potansiyelindeki kişiler ve bu amaçla eğitim veren kurumların sayıca artışı önemli olmakla birlikte, bu kişi ve kurumların niteliğinin sayı ile orantılı olması daha önemlidir. Sayı artışına mukabil bir alt yapı oluşturulmadan yalnızca sayı artışının olumlu sonuçlar vermeyeceği açıktır.

2.2.5. Kız Öğrencilerin Varlığı

İmam Hatip Okulları açıldıktan bir süre sonra, bu okula gelecek öğrencilerin cinsiyetinin ne olacağı sorusu ortaya çıkmıştır. İmam Hatip Kursları döneminde imamlık ve hatiplik mesleğini yerine getirecek elemanlar yetiştirilmesi bu kursların tek amacı olduğundan, bu kursun öğrencileri de yalnızca erkekler olmuştur.[156] Ancak, 1960-1961 yıllarında Yozgat İmam Hatip Okuluna 4 kız öğrencinin kaydolmasıyla

---

[152] https://www.dw.com/tr/imam-hatip-okullar%C4%B1n%C4%B1n-say%C4%B1s%C4%B1-kadar-ba%C5%9Far%C4%B1s%C4%B1-da-art%C4%B1yor-mu/a-49904849 (06.08.2019)

[153] Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", s. 75.

[154] https://erolerdogan.com.tr/imam-hatiplerde-nitelik.html (08.08.2019)

[155] https://www.dw.com/tr/imam-hatip-okullar%C4%B1n%C4%B1n-say%C4%B1s%C4%B1-kadar-ba%C5%9Far%C4%B1s%C4%B1-da-art%C4%B1yor-mu/a-49904849 (06.08.2019)

[156] Hatice K. Arpaguş, "İslâmcılığın Türkiye Serüveni: Kadınların İlâhiyat Tecrübesine Katkıları", *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt-Sayı: 51, Aralık 2016, ss. 5-53.

İmam Hatip Okullarında ilk defa kız öğrencilerin varlığı söz konusu olmuştur. Velilerin, kız çocuklarına lise öğrenimi ile birlikte din eğitimi aldırabilmesi imkanı bu okullara yönelimi artırmaya başlamıştır.[157]

Kız öğrencilerin bu okullardan mezun olduktan sonra dinen imam veya hatip olamayacakları görüşüyle, bu okullardaki varlıkları İmam Hatip Liseleri amacına aykırı görülmüştür.[158] Hatta II. Nihat Erim Hükümeti döneminde "İmam Hatip Okulu İdare Yönetmeliği" öğrenci kayıt kabul şartları ilgili maddesine, bu okullara kayıt yaptıracakların "erkek olması" şartı konulmuş, ancak tarihçe kısmında görüldüğü üzere Danıştay tarafından maddenin söz konusu kısmı iptal edilmiştir.[159]

Danıştay kararı sonrası İmam Hatip Liselerinde kız öğrenci sayısının yıldan yıla artış göstermesi ile konu tartışma konusu olmaya devam etmiştir.

Kız çocuklarının İmam Hatip Okullarına devam etmesine karşı çıkanların bu okulların din adamı yetiştirdiği ve dini görevlerin yalnızca erkekler tarafından yerine getirildiği savından hareket ettiği görülmektedir. Nitekim, "Kızlardan imam olmayacaksa neden bu okullara alınıyorlar?" sorusuyla kızların İmam Hatip Okullarındaki varlığına itirazda bulunulmaktadır.[160] Kuruluş amacı imam ve hatip yetiştirmek olarak belirlenmiş bu okullarda kızların okuması, okulların amacını aştığının[161] ve meslek lisesi statüsünden çıkarıldığının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.[162]

Tepkiler karşısında Türkiye'nin toplumsal gerçeklerine ters düşmemek amacıyla kız çocuklarının İmam Hatip Okullarına alınmasına yönelik doğrudan bir yasak getirilmediği; ancak zaman zaman başörtüsü yasağı gibi uygulamalarla kız öğrencilerin bu okullara devam etmelerinin engellenmeye çalışıldığı ifade edilmiştir.[163]

Diğer taraftan kız çocuklarının İmam Hatip Liselerine alınmasını destekleyenler ise bu sayede kız çocuğunu ilkokuldan sonra okutmak istemeyen ailelerin, kızlarını bu okullara göndermeleriyle, kızların da eğitim öğretimlerine devam etmelerine imkan

---

[157] Mustafa Öcal, *100. yılında İmam-Hatip liseleri: (1913-2013)*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013, s. 173.
[158] Arslan, Silkin, "İmam Olmayacak Kızlar: İmam Hatip Okullarında Kız Öğrenci Varlığına İlişkin Bir Araştırma", s.632.
[159] Yusuf Güney, *Şu İmam Hatipler (Olaylar-Belgeler-Tanıklar)*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2016, s.105.
[160] Gökaçtı, *Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam Hatipler*, s. 229.
[161] Faruk Özcan, *Tüm Tartışmaların Odağı Okul 4+4+4 İmam Hatip*, İstanbul: Günyüzü Yayıncılık, 2012, s.140.
[162] Özcan, *Tüm Tartışmaların Odağı Okul 4+4+4 İmam Hatip*, s.170.
[163] Gökaçtı, *Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam Hatipler*, s. 229.

sağlandığına dikkat çekmektedirler.[164] Böylelikle başka bir alternatif olmadığı durumda okumalarına izin verilmeyecek kızların, okuma fırsatı bulmuş oldukları ifade edilmiştir.[165] Bu görüş sahiplerine göre, eğitim her birey için cinsiyet gözetmeksizin bir ihtiyaç ve haktır. Dolayısıyla devlet, kız çocuklarının okuması hususunu fırsat ve imkan eşitliği kapsamında değerlendirerek gerekli alternatif çözüm yollarını üretmek zorundadır. İmam Hatip Liseleri de kız çocuklarının okuması problemine bir çözüm yolu olarak değerlendirilmiştir.[166]

İmam Hatip Liselerinin alternatif olmadığı durumda okuyamayacak kızlar için bir fırsat ve imkan olarak görülmesi kanaatimizce yerinde bir değerlendirmedir. Zira kızlarını okutmak istemeyen bir kısım ailelerin terbiye ve eğitim sistemine daha fazla güvenerek kızlarını bu okullara gönderdiği bir vakıadır.[167] Başörtüsü gibi bazı çekincelerden dolayı kız çocuklarının okuması konusunda çekimser davranan aileler için de İmam Hatip Liseleri kız çocuklarını okutabilecekleri okullar olmuştur. Nitekim İmam Hatip Okulları açılana kadar muhafazakar ailelerde kız çocuklarının okuma oranı oldukça düşüktür.[168] Konu ile ilgili yapılan bazı araştırmalar da bu düşüncelerin doğruluk payı olduğunu göstermektedir. Bir araştırmaya göre araştırma kapsamındaki muhafazakar ailelerin yarısına yakını İmam Hatip Liselerini kız çocuklarını okutabilmeleri için bir imkan olarak değerlendirmiştir.[169] Başka bir araştırmaya göre kız öğrencilerin yaklaşık %50'si İmam Hatip Liseleri olmasaydı başka bir okula gitmeyeceklerini belirtmişlerdir.[170] Genç'e göre, bu okullar aracılığı ile kız çocuklarının topluma kazandırılması ve topluma faydalı olabilmeleri mümkün olmuştur.[171]

Bir kısım aileler, 28 Şubat sürecinde İmam Hatip Lisesi öğrencilerine üniversiteye girişte uygulanan katsayı uygulaması zamanında erkek çocuklarını meslek edinmeleri konusunda problem yaşamamaları için bu okullara göndermezken, kız çocukları için böyle bir kaygı taşımadıklarından onları bu okullara göndermeye devam etmişlerdir. Bu durum, o dönemlerde İmam Hatip Liseleri öğrencilerinin çoğunluğunun

[164] Gökaçtı, *Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam Hatipler*, s. 229.
[165] Özcan, *Tüm Tartışmaların Odağı Okul 4+4+4 İmam Hatip*, s.140.
[166] Çınar, "İmam Hatip Liselerinden Beklentiler", s.1250.
[167] Osman Kabakçılı, "İmam-Hatip Liselerinin Eğitim Sistemindeki Yeri", *Eğitime Bakış Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 35, Ekim / Kasım / Aralık 2015, s. 61.
[168] Ali Yalçın, "Öncü Medeniyet Davasında İmam-Hatip Okullarının Önemi ve Sorumluluğu", *Eğitime Bakış Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 35, Ekim / Kasım / Aralık 2015, s. 2.
[169] Özensel vd., "Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatipliler Algısı", s.103.
[170] İrfan Bozan, *Devlet ile Toplum Arasında Demokratikleşme – Bir Okul: İmam Hatip Liseleri, Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, İstanbul: TESEV Yayınları, 2007, s.27.
[171] M. Fatih Genç, "2023 ve 2071 Türkiye'sinde İmam-Hatip Liseleri", *Eğitime Bakış Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 35, Ekim / Kasım / Aralık 2015, s. 21.

kızlardan oluşmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla adı geçen uygulamanın o dönemde İmam Hatip Liselerinin kız okulları gibi olmasına zemin hazırladığı ifade edilmiştir.[172]

Yapılan itirazlara rağmen bu okullardan mezun olan kız öğrenciler, vaizelik, Kur'an kursu öğreticiliği, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İHL meslek dersleri öğretmenliği gibi çeşitli alanlarda din hizmetleri görevlerini yerine getirmişlerdir.[173] Ayrıca İmam Hatip Liselerine gelen kız öğrencilerin İlahiyat Fakültelerine devam etmeleri ve Diyanet İşleri Başkanlığında vazife almalarının, din yorumuna katkıları açısından da önem arz ettiği de değerlendirmeler arasındadır.[174]

2.2.6. Meslek Derslerinin Yeterliliği

İmam Hatip Liselerinin üniversitenin farklı bölümlerine hazırlayıcı yönü ile ilgili taleplerin öncelenmesi, bu okullarda meslek dersleri oranının azaltılmasına sebep olmuştur. Nitekim 1954-55 öğretim yılında meslek derslerinin tüm derslere oranı %60 iken, 2013 yılında %41.3'e, 2018 yılında %29.55'e düşürülmüştür.[175]

Görüldüğü gibi asıl önceliği meslek dersleri olması gereken bu okullarda, müfredatın fen ve sosyal bilimler kısmı ön planda tutulmaktadır. Öğrencilerin, ailelerin, okul yöneticilerinin ve ilgili bakanlıkların da fen ve sosyal bilimler alanına olan bu yönelimleri, bu okulların müfredatının mesleğe hazırlayıcı yönünün arka plana itilmesine sebep olduğunu düşündürmektedir. Zira proje uygulamaları ile sağlanan program çeşitliliği meslek dersleri oranında belirgin şekilde azalmaya sebep olmuştur.

İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin mesleki anlamda gerekli eğitimi alıp almadıkları,[176] verilen eğitimin mesleğe hazırlamada ne ölçüde yeterli olduğu,[177] müfredatın yeterliliği gibi konular hem basında tartışılmış, hem akademik çalışmalarda yer almıştır.[178] Keskiner, İmam Hatip Liseleri programındaki meslek dersleri oranının, mesleki din öğretiminin aleyhine olduğu ve hem mesleğe hem yükseköğrenime

---

[172] Arpaguş, "İslâmcılığın Türkiye Serüveni: Kadınların İlâhiyat Tecrübesine Katkıları", ss. 5-53.
[173] Öcal, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi, ss. 230-231.
[174] Akyürek, "İmam Hatip Liselerinde Din Öğretimi: Fırsat Mı? İmkan mı? Girdap Mı? Açmaz Mı?", s. 632.
[175] Bu okullarda seçmeli dersler artırılmış ve meslek derslerinin daha az seçilmesi ile meslek dersleri yüzeysel kalmıştır. Bkz. Tatlı, *Din-Siyaset İlişkileri Bağlamında Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 85.
[176] Bahattin Akşit, Mustafa Kemal Coşkun, "Türkiye'nin Batılılaşması Bağlamında İmam Hatip Okulları", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık*, (ed. Yasin Aktay), İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, Cilt: 6, ss. 394-410.
[177] Subaşı, "Bazı Öznellikler: Bir Tartışma Kriteri Olarak İmam Hatip Okulları", s. 105.
[178] Hacı Mustafa Kiriş, "Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlikleri Bağlamında İlahiyat Fakültesi Lisans Programlarının Fonksiyonelliği", *CUJOS*, C: XLII, S: 2, ss. 47-75.
https://www.karar.com/yazarlar/mehmet-ocaktan/imam-hatiplerin-kalitesorunu (10.08.2019)
https://www.fikriyat.com/yazarlar/akademi/ekremdemirli/2019/02/10/asirlik-bir-muktesebat-heba-olmadanilahiyat-fakulteleriniacik-ogretim-fakultesi-yapmak (10.08.2019)

hazırlama konusunda mesleğe hazırlamanın geri planda kalmasına sebep olduğu görüşündedir.[179] Nitekim bu okullardaki müfredat, mesleğe hazırlayıcı niteliği sebebiyle İlahiyat Fakültesi öğrenimine devam edecek kişiler için bir alt yapı niteliği de taşımaktadır.[180] Bu sebeple de İmam Hatip Lisesi meslek dersleri ile İlahiyat Fakültelerinde okutulacak dersler, hem isim hem içerik yönünden benzerlik arz etmektedir.[181]

Konu ile ilgili, İmam Hatip Lisesi öğretmen ve öğrencileri ile yapılan bir araştırmada, öğrencilerin %45.2'sinin, okullarında verilen din eğitimini yeterli görmedikleri, öğretmenlerin %46.3'ünün bu okullardaki din eğitimini yüzeysel buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı araştırmada öğretmenlerin %41.5'i, İmam Hatip Liselerinde çağın ihtiyaç duyduğu din adamlarının yetiştirilmediğini belirtmiştir. Yine bu araştırmaya göre, öğrenimlerine İlahiyat Fakültesinde devam etmek isteyen öğrenciler bu okullardaki din eğitimini yetersiz bulmaktadır. İlahiyat Fakültelerini tercih etmek isteyen bu öğrenciler, İmam Hatip Liselerinden, üniversite eğilimlerine uygun düşecek şekilde nitelikli ve yeterli oranda bir din eğitimi beklediklerini ifade etmişlerdir.[182]

Müfredatla ilgili tartışılan bir başka husus, meslek derslerinin öğrenciler tarafından ilgi çekici bulunmamasıdır. İçerik, öğrencilerin ilgisini çekmediğinden öğrenciler meslek derslerinden uzaklaşabilmektedir. Nitekim yapılan çalışmalarda meslek derslerinin sıkıcı bulunması, derslerde birbirine yakın konuların yer alması gibi eleştiriler de yer almaktadır.[183]

Müfredatla ilgili dikkat edilmesi gereken başka bir husus, bu okulların yükseköğrenime hazırlayıcı yönü ile ilgilidir. İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin üniversiteye hazırlanma yönündeki ilgileri, meslek derslerinden ziyade kültür derslerine çalışmalarına sebep olmaktadır. Bir İlahiyat Fakültesinde öğrenciler İmam Hatip Lisesinde okurken son 2 yıllarında meslek dersleri saatleri içerisinde üniversite

[179] Keskiner, "İmam Hatiplerde İslami İlimlerin Öğretimi", ss. 7-11.
[180] Adem Korukçu, "İmam-Hatip Liseleri", *Din Eğitimi El Kitabı*, (ed. Recai Doğan- Remziye Ege), Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, ss. 190-207.; Kaya, "İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri İle İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma, ss. 61-96.
[181] İmam Hatip Liseleri ders programı ve İlahiyat Fakülteleri ders programlarını karşılaştırmak için bkz. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_07/01154039_AIHL_Haftalik_Ders_Cizelgesi_2018-2019.pdf (10.08.2019) ve http://dosya.marmara.edu.tr/ilh/Bultendergi/lisansdersicerikmufredat2014.pdf (10.08.2019)
[182] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, ss. 134-137.
[183] Bkz. Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, s. 156.

sınavlarına hazırlandıklarını ve meslek derslerini işlemediklerini dile getirmişlerdir.[184] Bu durum da İmam Hatip Liselerinde verilecek olan mesleki eğitimin olumsuz etkilenmesine ve bu liselerin mesleğe hazırlayıcı yönünün eksik bırakılmasına sebep olmaktadır.[185] Nitekim son sınıflarda üniversiteye hazırlanıldığı için meslek derslerinin bu sınıflarda yoğun olmasını bir problem olarak ifade eden öğrenciler bulunmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre İmam Hatip Liseleri öğrencilerinin %43'ü meslek derslerinin daha çok 9. ve 10. sınıflarda verilmesini istemektedirler.[186]

İmam Hatip Liseleri müfredatında meslek, fen ve kültür derslerinin birlikte veriliyor olması, halkın bu okullardan beklentisinin yalnızca din görevlisi yetiştirilmesi olmadığı için gereklidir. Nitekim İmam Hatip Lisesi mezunları din görevliliği dışında birçok meslek dalında görev almaktadır. Burada müfredatla ile ilgili öncelikli olarak dikkat edilmesi gereken konu, bu okullarda hem mesleğe hem yükseköğrenime hazırlamada tek bir din öğretimi müfredatının uygulanıyor olmasıdır. Bu durumda, bu okullardaki din eğitimi niteliği ile ilgili problemlerin meydana gelmesi kaçınılmazdır. Bu okullarda İlahiyat Fakültelerini tercih etmeyi düşünen öğrenciler de bulunmaktadır. Dinle ilgili bir mesleğe yönelmeyi düşünen öğrenciler için meslek derslerinin yoğunlukta olduğu bir programla eğitim verilen sınıflar açılabilir. Konu ile ilgili yapılan bir araştırmaya göre, din görevlisi olmak isteyen İmam Hatip Lisesi öğrencileri için İmam Hatip Lisesinde görev yapan öğretmenlerin de bu görüşte olması[187] bu kanaatimizi desteklemektedir. Bu durumda dinle ilgili bir meslek düşünen öğrenciler için de proje okulları açılabilir.

[184] Keskiner, "İmam Hatiplerde İslami İlimlerin Öğretimi", ss. 7-11.
[185] Fatih Çınar, "1924'ten 2000'e Kadar Uygulanmış Olan İmam Hatip Lisesi Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırması", *Milli Eğitim Dergisi*, Kış 2013, Sayı: 197, s. 205.
[186] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, s. 155.
[187] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, s. 138.

3. VELİLERE GÖRE İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLAR

İHL'lerde verilen din eğitiminin veliler tarafından değerlendirilmesine yönelik hazırlanan bu çalışmada elde edilen verilerin analiz edilmesinde betimsel yöntem kullanılmıştır.

3.1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ

Cinsiyet, çocuğun cinsiyeti, yaş, eğitim durumu, branş grubu, dini durum gibi değişkenler, katılımcıların İmam Hatip Liselerindeki din eğitimini değerlendirmelerinde anlamlı bir fark oluşturup oluşturmayacağını belirleyebilmek amacıyla sorulmuştur.

Tablo 1

Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

Katılımcının Kodu	Cinsiyeti	Çocuğunun Cinsiyeti	Yaşı	Eğitim Durumu	Branş Grubu	Dini Durumu
K1	Kadın	Kız	45	Lisans	Kültür	Dindar
K2	Kadın	Erkek	45	Y Lisans	Kültür	Dindar
K3	Kadın	Erkek	43	Lisans	Kültür	Dindar
K4	Erkek	Kız	46	Lisans	Kültür	Dindar
K5	Kadın	Kız	42	Lisans	Kültür	Dindar
K6	Kadın	Erkek	50	Lisans	Kültür	Dindar
K7	Kadın	Kız	46	Lisans	Kültür	Dindar
K8	Kadın	Kız	50	Lisans	Kültür	Dindar
K9	Erkek	Erkek	47	Doktora	Kültür	Dindar
K10	Kadın	Erkek	43	Lisans	Kültür	Dindar
K11	Erkek	Kız	44	Lisans	Kültür	Dindar
K12	Kadın	Kız	50	Lisans	Kültür	Dindar
K13	Kadın	Kız	47	Y Lisans	Kültür	Dindar
K14	Erkek	Kız	47	Y Lisans	Kültür	Dindar
K15	Erkek	Kız	45	Lisans	Kültür	Dindar
K16	Kadın	Kız	44	Lisans	Meslek	Dindar
K17	Kadın	Erkek	45	Lisans	Meslek	Dindar

K18	Erkek	Kız	42	Y Lisans	Meslek	Dindar
K19	Kadın	Erkek	50	Lisans	Meslek	Dindar
K20	Erkek	Erkek	43	Lisans	Meslek	Dindar
K21	Erkek	Erkek	51	Y Lisans	Meslek	Dindar
K22	Kadın	Erkek	47	Doktora	Meslek	Dindar
K23	Erkek	Erkek	46	Lisans	Meslek	Dindar
K24	Kadın	Kız	44	Y Lisans	Meslek	Dindar
K25	Erkek	Erkek	49	Y Lisans	Meslek	Dindar
K26	Erkek	Kız	45	Y Lisans	Meslek	Dindar
K27	Erkek	Kız	45	Lisans	Meslek	Dindar
K28	Kadın	Kız	47	Lisans	Meslek	Dindar
K29	Erkek	Kız	48	Y Lisans	Meslek	Dindar
K30	Kadın	Kız	45	Y Lisans	Meslek	Dindar

Tabloya göre görüşme yapılan velilerin 17'si kadın, 13'ü erkektir. Katılımcıların 18'inin çocuğu kız, 12'sinin çocuğu erkektir. Yaş açısından 15 kişi 40-45 yaş arası, 10 kişi 46-50 yaş arası ve 5 kişi 50 yaş üzerindedir. Katılımcıların 2'si Doktora, 10'u Yüksek Lisans ve 18'i Lisans mezunudur. Görüşme yapılan velilerin tamamı öğretmen olup; 15'inin branş grubu kültür dersleri, 15'inin branş grubu meslek dersleridir. Katılımcıların tamamı kendilerini dindar bireyler olarak tanımlamışlardır.

3.2. İMAM HATİP LİSESİNİ TERCİHTE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

3.2.1. İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri

İmam Hatip Liseleriyle İlgili Tartışmalar kısmında görüldüğü üzere okulların amaçları, yetiştirdikleri öğrencilerin hangi iş alanlarına yönelmeleri gerektiği konusundaki tartışmalar hala devam etmektedir. Bu bağlamdaki tartışmalara katkı sağlamak amacıyla katılımcılara "*Çocuğunuzu neden İmam Hatip Lisesine gönderdiniz?*" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 2

İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri

İyi Bir Din Eğitimi Almak	25 veli
Okul Ortamının Güvenilirliği	7 veli
Akademik Eğitimle Birlikte Din Eğitimi Alabilmek	6 veli
Düzgün Bir Arkadaş Çevresi	5 veli
Dinini Rahatça Yaşayabilmek	4 veli
Karma Eğitim Olmaması	2 veli

Tabloda görüldüğü gibi İmam Hatip Liselerini tercih etme konusunda "iyi bir din eğitimi almak" ön plandadır.[188]

Katılımcıların soruya verdikleri yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

(K13) : "*Dini eğitim alabilmesi, dini bilgileri öğrenebilmesi ve hayatında yaşayabilmesi için*."

(K20) : "*Dini hayatını rahat yaşayabilmesi ve ahlaki yozlaşmadan daha az etkilenmesi için*."

(K21) : "*Dinin asgari kurallarını öğrenmesi, aynı zamanda fenni ilimleri de öğrenmesi için. Yani hem maddi hem manevi bir eğitim için*."

(K28) : "*Eşim ve ben de İmam Hatip mezunuyuz. Şu an en sağlıklı dini eğitimin İmam Hatiplerde verildiğini düşündüğüm için gönderdim*."

(K4) : "*İmam Hatip Liselerinin sosyal ve ahlaki ortamını genellikle daha korunaklı buluyorum*."

(K5) : "*Daha ahlaklı, daha düzgün kişilerin çocukları ile beraber okusun; ayrıca dini temel bilgileri de eğitim hayatı sırasında alsın istedim*."

(K8) : "*İmam Hatip Liselerinde verilen eğitimin, çocuğumun hem dünyasını hem ahiretini mamur edeceğini düşünüyorum. Diğer liselerde çocukların bir yanları eksik kalabiliyor. Akademik başarı isterken dini yaşantıyı da ihmal etmemek gerekiyor. İmam Hatip Liselerinde ikisini de elde edebilme imkanı varken neden tercih etmeyeyim?*"

[188] Katılımcılara iyi bir din eğitiminden kasıtları sorulduğunda; dini bilgilerin öğrenilmesi, öğrenilenlerin hayata aktarılabilmesi, ahlaklı bir birey olmak gibi ifadeler zikretmişlerdir.

(K12) : "*Diğer liselerde kız erkek karışık olması, ahlaki bakımdan çöküntü içinde olmaları İmam Hatip tercihimizde etkili oldu. Dinin kaide ve kurallarını bilerek yaşantısını sürdürmesi için İmam Hatip Lisesine gönderdik.*"

(K16) : "*Karma ortamı sevmediği ve din eğitimi almak istediği için gönderdik.*"

Yanıtlarda görüldüğü üzere öğrencilerin sağlıklı bir din eğitimi alabilmeleri ve öğrendikleri dini bilgileri hayata geçirilebilmeleri gibi beklentiler bu okulların tercih edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca İHL'lerde karma eğitim verilmemesi ve bu okulların ortamının ahlakî açıdan diğer okullardan iyi olduğu düşüncesi gibi faktörlerin İHL'leri tercihte etkili olduğu görülmektedir.

İHL'leri tercih nedenleri ile ilgili yapılan çeşitli çalışmalarda da ilk sırada "iyi bir din eğitimi almak" maddesi yer almaktadır. İkinci sırada tercih nedeni olarak "okul ortamının güvenilirliği" ifade edilmiştir.[189] 2019 yılında Sarı tarafından yapılan bir çalışmada velilerin İHL'leri tercih sebebi olarak benzer bir şekilde öncelikle bu iki maddeyi ifade ettikleri görülmüştür.[190] Kuşçu'nun yaptığı bir çalışmada da veliler, çocuklarının çevrenin olumsuz tesirlerinden İHL'lerde verilen eğitim sayesinde uzak olduklarını belirtmişlerdir.[191] Bizim çalışmamız da İHL'leri tercih nedenleri ile ilgili sonuçları bakımından bu çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

İHL tercih nedenleriyle ilgili dikkat çeken bir husus vardır. İHL'leri tercih nedeni olarak bu okullarda karma eğitim olmaması cevabını veren (K12) ve (K16) kodlu 2 velinin de çocuklarının cinsiyeti kızdır. Bu durumun "İmam Hatip Liseleri Bağlamında Tartışılan Konular" bölümünde yer alan "kız öğrencilerin İHL'ler sayesinde okuyabilme imkanı elde etmesi" savını destekler nitelikte olduğu ifade edilebilir.

[189] Karateke, İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun Ve Beklentileri (Batman İli Örneği).; Korkmaz, *"İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu tercih Süreçleri: Nasıl? Ve Neden?"*.; Kuşcu, *Velilerin Çocuklarını İmam-Hatip Liselerine Gönderme Nedenleri Ve Beklentileri (Gaziantep-İslahiye Örneği).*; Sarı, *İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği).*

[190] Sarı, *İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği)*, s. 177.

[191] Kuşçu, *Velilerin Çocuklarını İmam-Hatip Liselerine Gönderme Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep-İslahiye Örneği)*, s.67.

3.2.2. İmam Hatip Lisesini Tercihte Veli Etkisi

Öğrencilerin İHL'leri tercih sürecinde velilerin etkili olduğu birçok araştırma ile ortaya koyulmuştur.[192] Bu araştırmada da öğrencilerin İHL'leri tercih sürecindeki etkililiği araştırılmak istenmiştir. Bu sebeple velilere "*Çocuğunuz bu okula kendi isteği ile mi geldi?*" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 3

İmam Hatip Lisesini Tercihte Veli Etkisi

Kendi İsteğiyle	22 veli
Velinin İkna Etmesiyle	6 veli
Velinin Zorlamasıyla	2 veli

Tabloda görüldüğü üzere velilerin çoğunluğu çocuklarının kendi istekleriyle İHL'leri tercih ettiklerini ifade etmiştir. Araştırmamızda "İHL tercihinde velilerin daha etkili olduğu" sonucuna ulaşılan araştırmalardan farklı bir veri ortaya çıkmış olmasında, bu araştırmanın puan ve tercih sistemiyle öğrenci alan Proje İmam Hatip Liseleri öğrencileri üzerinden yürütülmüş olmasının etkili olabileceği düşünülmektedir. Nitekim günümüze kadar bu konuda yapılan araştırmalarda çocukların İHL tercihlerinde daha çok ailelerinin etkili olduğu sonucuna ulaşılmış;[193] bu araştırmalarda Proje İHL'ler yer almamıştır. Dolayısıyla çalışmamızda ortaya çıkan bu veri Proje İHL'lerin öğrencilerin çoğunun kendi istekleriyle tercih ettiği bir okul türü olmasını göstermesi bakımından yeni bir veridir.

Velilere çocuklarının hangi beklentilerle İHL'yi tercih ettikleri de sorulmuştur. Verilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

(K1) : "*Kendi isteyerek geldi. Dini değerlerini rahatça yaşayarak eğitim öğretimini tamamlayabilmek için*."

(K2) : "*Evet kendi istekleri ile gidiyorlar. Aile yaşantımıza ve dini yaşantımıza en uygun okulun bu okul olduğunun bilincinde oldukları için bu okulu tercih ettiler.*"

---

[192] Karasubaşı, *Öğrenci Ve Mezunlarının Perspektifinden İmam Hatip Liselerinin Değerlendirilmesi*, s. 177. Karateke, *"İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Batman İli Örneği),* s. 49. Erkan Altıntaş, "Öğrencilerde İmam-Hatip Lisesi Algısı (Batman Örneği)", *Yüksek Lisans* Tezi, Çorum, 2016, s.69.

[193] Çınar, "İmam Hatip Liselerinden Beklentiler", s. 1258.

(K6) : "*Kendi isteğiyle geldi. Ortamını sevdiği için istedi. Büyüklerinden İHL'de okuyanlar vardı. Onların tavsiyeleri de etkili oldu*."

(K16) : "*İsteyerek geldi. İslami ilimleri ve fen bilimlerini aynı anda öğrenmek istediği için geldi*."

(K20) : "*Kendi isteği ile geldi. Kaliteli ve düzeyli bir dini eğitim almak ve istediği üniversiteye yerleşmek için*."

(K26) : "*Evet isteyerek geldi. O da dinini rahatça yaşayabileceği bir ortam istedi*."

(K28) : "*... İstedikleri mesleği edinmenin yanında doğru ve sağlıklı bir din eğitimi almak*."

Görüldüğü üzere öğrencilerin bu okulları tercih etmelerinde dini eğitim alma isteği, kültür derslerinin yanında dini dersler de öğrenebilme imkanı, dinlerini rahatça yaşayabilecekleri bir okul ortamı olması gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilmiştir. Bazı yanıtlarda "öğrencilerin istediği üniversiteye yerleşme" veya "istediği mesleği edinme" yanında din eğitimi alma isteği şeklinde ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeler, İHL'lerde öğrencileri istedikleri üniversite ve mesleğe hazırlayabilecek akademik eğitim verilmesinin tercihlerde etkili olduğunu göstermektedir.

Çocuklarını İHL'ye gitmeye kendilerinin ikna ettiklerini söyleyen katılımcıların verdiği cevaplarda da benzer hususlar yer almaktadır:

(K14) : "*Belirttiğim gibi beklentimiz İslami yaşam biçimini okulda yaşayarak öğrenmeleri. Çocuklarım İmam Hatip Lisesi'ne isteyerek mi gittiler bilemiyorum ama memnun kaldılar*."

(K18) : "*Bizim de yönlendirmeniz neticesinde çocuğumuz kendi isteği ile tercih etti. Din eğitimi de almasını istediğimiz için tercih ettik*."

Bir katılımcı çocuğunun aslında Fen Lisesinde okumak istediğini ama şu an okuduğu İHL'nin dini ve akademik anlamda iyi olması sebebiyle İHL'ye gitmeye itiraz etmediğini ifade etmiştir. Katılımcının yanıtı şu şekildedir:

(K10) : "*İstedi. Aslında Fen Lisesi istedi ama şu anki okuluna da itiraz etmedi. Dini ve akademik anlamda iyi bir İHL olduğu için istedi. Başka İHL olsa istemezdi. Biz*

de başka bir okul türü istemezdik. Çünkü diğer okullarda ortam kız erkek karışık, çevre kötü. Bu sebeple farklı okullara güvenemiyoruz."

(K10) kodlu katılımcının yanıtından, öğrencinin Fen Lisesinde verilecek akademik eğitim beklentisinin şu an okuduğu İHL'de de verileceği düşüncesiyle İHL'de okumaya itiraz etmediği anlaşılmaktadır. İHL'lerin artık akademik eğitim beklentisi ile de tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum Proje İHL'lerin zeki ve başarılı öğrencilerin akademik eğitim beklentilerini karşıladığı şeklinde değerlendirilebilir.

Çocukları istemediği halde İHL'leri tercih eden velilerin bu okulları tercih nedenleri ve çocukların neden İHL'de okumak istemediklerine dair yanıtları ise şu şekildedir:

(K5) : "*Çocuğum İHL'ye gitmek istemedi. Zorlanacağını düşündü. Ama biz onu ikna etmeye çalıştık. Okulunun aldığı puan ile yerleşebileceği en iyi okullardan birisi olduğunu, eve yakın olduğunu, çevresinin çok nezih olduğu gibi sebeplerle onu ikna ettik. Başlarda çok istekli değildi ve başka bir okula geçme yollarını araştırıyordu. Ama şimdi okulu ve arkadaşlarını sevdiğini ve burada devam etmek istediğini söylüyor*."

(K15) : "*İHL'ye isteyerek gitmedi. Çünkü etrafta İHL'nin ruh dünyası değil de, sürekli olarak ne kadar zor; bazen de katı olduğu konuşuluyor. Çocuk da bundan etkileniyor. İslam dininin tarihini ve terminolojisini öğrenmesini istedim. Ayrıca yaş dönemi itibarıyla kendi aile yapısına uygun ailelerin çocuklarıyla bir arada olmasını sağlamaya çalıştım. Okula da bu yüzden gönderdim*."

Verilen cevaplara bakıldığında (K5) kodlu katılımcı, çocuğunun zorlanacağını düşündüğünden İHL'ye gelmek istemediğini fakat zamanla okulunu sevdiğini ifade etmiştir. (K15) kodlu katılımcı da İHL'de verilen eğitimin zor ve katı olduğu şeklindeki konuşmalardan çocuğunun etkilenmesi sebebiyle İHL'de okumak istemediğini ifade etmiştir. İki öğrencinin ortak çekincesinin bu okullarda verilen eğitimin zorluğuna yönelik düşünceleri olduğu anlaşılmaktadır. Fakat (K5) kodlu katılımcı çocuğunun zamanla okulunu sevdiğini ifade etmiştir. (K15) kodlu katılımcı ise bu yönde bir durum belirtmemiş olmakla birlikte, katılımcının "İHL'nin ruh dünyası değil de…" ifadesinin, okulların bu yönünün konuşulmasının öğrencilerin İHL tercihinde olumlu yönde etkili olabileceğini düşündüğü izlenimini uyandırmaktadır.

Öğrenci ve velilerin İHL tercih nedenlerine bakıldığında, her iki tarafın bu okulları daha çok akademik eğitimle birlikte din eğitimi alma, dinini rahatça yaşayabilme isteği sebebiyle tercih ettikleri görülmektedir. Öğrenci ve velilerin İHL tercih nedenlerine dair bir başka benzerliğin, bu okulları tercih etme nedenleri arasında dinle ilgili bir meslek sahibi olma isteğinin olmadığı görülmektedir. Bu durumun, İHL Tartışılan Konular kısmında belirttiğimiz "*İmam Hatip Liselerinin kuruluş amacı din hizmetlileri yetiştirmek olsa da günümüzde bu okullardan beklenenler bu hedefin çok daha ötesindedir.*" şeklindeki savımızı destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

3.2.3. Öğrencinin Cinsiyetinin İmam Hatip Lisesi Tercihine Etkisi

Tartışmalar kısmında görüldüğü üzere bir yandan kız öğrencilerin İmam Hatip Liseleri'ne devam etmelerine itirazlarda bulunulurken diğer yandan bu okullardaki kız öğrencilerin sayısı hızla artmıştır. İHL'lerin tercih edilmesinde cinsiyetin etkili olup olmadığını öğrenmek amacıyla, velilere "*Çocuğunuzun cinsiyeti İHL tercihinizde etkili oldu mu?*" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 4

Öğrencinin Cinsiyetinin İmam Hatip Lisesi Tercihine Etkisi

Etkili Oldu	3 veli
Etkili Olmadı	27 veli

Tabloda görüldüğü üzere velilerin çoğu bu okulları tercihlerinde çocukların cinsiyetinin etkisinin olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların 18'inin çocuğu kız; 12'sinin çocuğu erkektir. İmam Hatip Lisesi tercihinde çocuğunun cinsiyetinin etkili olduğunu ifade eden 3 velinin de çocukları kızdır. Verilen yanıtlar şu şekildedir:

(K12) : "*Kız olduğu için tercih ettim. Oğlum da teknik meslek lisesinden mezun oldu. Oğlum İHL istemediği için göndermedim*."

(K16) : "*Evet. Oğlum olsa da İHL isterdim tabi ki. Fakat kız çocuklar için İHL ortamı erkeğe göre daha önemli bizim için. Muhafazakar aileler için genelde öyledir diye düşünüyorum*."

(K24) : "*Evet oldu. Kızlar için İHL ortamı diğer liselere göre daha iyi. Başörtüsü gibi konularda kendilerini daha rahat hissederler. Erkek olsa belki göndermezdim. Mesela oğlum İHL istemedi, onu istediği bir liseye gönderdik*."

Görüldüğü gibi velilerden bazıları, kız çocukları için bu okulların ortamının diğer okullara göre daha güvenilir olduğunu düşünmeleri sebebiyle kızlarını bu okullara gönderdiklerini ifade etmişlerdir. Bu veriler, "*ailelerin, terbiye ve eğitim sistemine güvenerek kızlarını bu okullara gönderdikleri*" [194] savını desteklemektedir.

İmam Hatip Lisesi tercihinde çocuğunun cinsiyetinin etkili olmadığını belirten (K27) kodlu veli de, "*Hayır. Oğlum olsa da İHL okumasını isterdim fakat kızlar için daha güvenilir bir ortam olduğunu düşünmeden de edemiyorum*." yanıtıyla bu okulların kızlar için daha güvenilir bir ortama sahip olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir.

(K23) kodlu veli ise soruya "*İHL değil de, hangi İHL konusunda evet. Çünkü her İHL de verilen eğitim aynı değil*." yanıtını vermiştir. Yanıta göre veli, her İmam Hatip Lisesini eğitim kalitesi yönünden eşit olarak görmemekte; çocuğunun okul tercihinde bu faktörü de dikkate aldığını vurgulamaktadır.

3.2.4. Karma Eğitim Uygulanmamasının İmam Hatip Liseleri Tercihine Etkisi

İmam Hatip Liselerinde verilen eğitim genel itibariyle karma olmadığından, velilerin bu okulları tercihinde bu faktörün etkisinin olup olmadığı merak konusudur. Bu sebeple velilere *"İHL'de karma eğitim uygulansaydı çocuğunuzu bu okullara gönderir miydiniz? Neden?*" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 5

Karma Eğitim Uygulanmamasının İmam Hatip Liseleri Tercihine Etkisi

Karma Eğitim Olsa Gönderirdim	15 veli
Karma Eğitim Olsa Göndermezdim	9 veli
Emin Değilim	6 veli

[194] Kabakçılı, "İmam-Hatip Liselerinin Eğitim Sistemindeki Yeri", s. 61.

Katılımcıların yarısı, karma eğitim olsa da çocuklarını İmam Hatip Liselerine göndereceklerini belirtmişlerdir. Bunun sebebi olarak çoğu veli diğer okullardaki karma eğitime göre İmam Hatip Liselerinde öğrencilerin birbirlerine karşı daha dikkatli davranacağı şekilde bir karma eğitim verileceği düşüncesini dile getirmişlerdir. Ayrıca İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrencileri ahlaki olarak daha bilinçli gördüklerinden, onların daha dikkatli davranacakları düşüncesiyle bu okullardaki karma eğitimin daha güvenilir olacağını belirtmişlerdir. Katılımcılardan bazılarının yanıtları şu şekildedir:

(K4) : "*Diğer okulların bizim açımızdan daha olumsuz olacağını düşünerek İHL ye gönderirdim*."

(K7) : "*Evet gönderirdim. Diğer okullara göre daha korunaklı olacağını düşünürüm*."

(K21) : "*Karma eğitimin eğitim kalitesini olumsuz etkilediğini düşünüyorum. Alternatif arardım, bulamazsam karma da olsa yine İHL'yi tercih ederdim. Başka okullardaki karma eğitimdense İHL tercih ederim. Daha dikkatli olurlar. Öğretmenler de bu bilinci verirler*."

(K27) : "*Evet. Karma olan normal lise ile karma İHL arasında fark olacağını düşündüğüm için gönderirdim*."

(K29) : "*Tercihim ayrı olmasından yana. Karma olsaydı da gönderirdim. Diğer okul türlerinde de karma eğitim var. O okullardansa İmam Hatipte daha dikkatli davranılacağını düşünürüm*."

(K30) : "*Gönderirdim. Sonuçta İmam Hatip dışındaki okullar zaten karma eğitim veriyor. Kız erkek karışık ortamda bulunmaktan ziyade böyle bir ortamda nasıl davranılması gerektiği daha önemli bir konu. İmam Hatiplerde bunun bilinci çocuğa yerleştirilir düşüncesiyle karma olması beni endişelendirmezdi. Ama tabi yine de tercihim ayrı olmasından yana*."

"Karma eğitim olsa da İHL'ye gönderirdim." diyen katılımcıların açıklamalarından, esas olarak karma eğitim yapılmasını tercih etmedikleri ancak gerekirse İHL'lerde yapılacak olan karma eğitimde diğer okullardakine nazaran daha dikkatli olunacağı düşüncesiyle böyle bir cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

Bir katılımcı karma eğitim yapılırken öğrencilerin birbirlerine karşı sınırlarını koruyamaması gibi bir durumla karşılaşılması halinde İmam Hatip Liselerinde verilen eğitimin tartışılması gerektiğini ifade ederek İHL'lerden beklentisine dair ipucu vermiştir:

(K5) : "*Evet. Burada okuyan erkek öğrencilerin de temel ahlak eğitimini aldığını ve kızımın onların yanında rahatsızlık hissedeceğini düşünmüyorum. Ve her iki tarafın da o sınırlarını koruyacağını düşünüyorum. Zaten eğer sınırlarını koruyamıyor ise de İHL de aldıkları eğitimi de ortaya koyup tartışmak gerekmektedir.*"

İki katılımcı ise konuya farklı bir açıdan yaklaşarak değerlendirmelerde bulunmuşlar; sosyal hayatta da kadın erkek birlikte yaşandığından okullarda da birlikte eğitim görülmesini sakıncalı bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Dini açıdan karma eğitimin problem olmayacağı, öğrencilerin karşı cinsle sağlıklı iletişim kurması için faydalı olacağı da düşünceler arasındadır. Verilen yanıtlar şu şekildedir:

(K24) : "*Karma eğitim çocuğun hem sosyalleşmesi hem topluma entegre olması için önemli. Öğrencilerimiz karşı cinslerine nasıl davranması gerektiğini bilmiyor, nasıl iletişim kuracağını bilmiyor. Dini açıdan karma eğitim ters değil. Sonuçta toplumda kadın erkek birlikte yaşıyoruz. Öğrenci, karşı cinse karşı sınırlarını bilip o bilinçte davrandığı sürece birlikte ders görmeleri bir sakınca oluşturmaz. Ayrıca karma eğitimde öğrencilerin davranışları daha kontrollü oluyor*."

(K25) : "*Zaten sokakta hayatta beraber değiller mi? Önce haya. Haya olduktan sonra karma eğitimin sakıncası olmaz*."

Görüldüğü üzere karma eğitimi çocuğun topluma uyumu ve karşı cinsle sağlıklı bir iletişim kurabilmesi açısından gerekli olduğunu düşünen İHL velileri de bulunmaktadır.

Karma eğitim olması durumunda çocuğunu İmam Hatip Liselerine göndermeyeceklerini ifade eden velilerin konu ile ilgili değerlendirmeleri ise şu şekildedir:

(K6) : "*Göndermek istemezdim. Karma eğitimin başarıyı da olumsuz etkilediğini düşünüyorum*."

(K8) : "*İstemezdim açıkçası. Öyle bir durum olsa okul idaresine baskı yapardım. Çünkü bu yaşlarda duygular yoğun yaşanıyor. Çocuklar kendini derse veremeyebilirler. Akademik başarısı olumsuz olarak etkilenebilir. Ayrıca dinen de uygun değil.*"

(K9) : "*Okulların ayrı olması benim için çok önemli. Lise çağında karma bir okulda okumalarını asla istemem. Hele ki okullarda disiplinin bu kadar zayıf olduğu bir dönemde. Kız öğrencilerdeki kılık kıyafet, davranışlarındaki serbestlik korkunç düzeyde. Bu bende çocuklarımı koruma ihtiyacı doğuruyor. Lise çağı için karma ortam erken*."

(K12) : "*Hayır. Göndermekteki amacım karma eğitim olmaması. Karma eğitimi doğru bulmuyorum. Kız erkek ilişkileri bu yaşlarda dengeli olmayabiliyor. Derslerine ve eğitimine odaklanması daha kolay olur*."

(K16) : "*Hayır. Çünkü oğlum karma okulda eğitim gördü. Bunun zararlarını hala görüyorum. Arkadaşlık ilişkilerini uygun bulmuyorum. İHL karma olmadığı için tercihim. Karma olursa derslerde ne okutulursa okutulsun benim için diğer okullardan farkı kalmaz*."

(K26) : "*Tercih etmezdim. Karma eğitimi din eğitimi ruhuna uygun bulmuyorum*."

Yanıtlarda görüldüğü üzere karma eğitime karşı çıkan katılımcıların genel gerekçesi, karma eğitimin başarıya olumsuz etki edeceğini ve kız erkek ilişkileri konusunda sakıncalı olduğunu düşünmeleridir. Burada iki katılımcının karma eğitimin dinen uygun olmadığı düşüncesinden hareketle karma eğitime karşı çıkması dikkat çekmektedir.

Karma eğitim olması durumunda çocuğunu İHL'ye gönderip göndermeyecekleri konusunda emin olmadıklarını ifade eden katılımcılardan bazılarının yanıtları şu şekildedir:

(K14) : "*Emin değilim. O zamanki şartlara göre değişebilir*."

(K18) : "*Şartlar oluşmasaydı yani karma eğitime mecbur kalsaydık yine de düşünürdüm. Fakat okul idaresinden sınıflarının ayrı ayrı olmasını isterdim*."

(K20) : "*O zaman düşünürdüm. Çünkü karma eğitim gencin zihnini meşgul edebiliyor*."

Görüldüğü üzere emin olmadığını söyleyen katılımcılar, o zamanki şartlara göre bu durumu değerlendireceklerini belirtmekle birlikte karma eğitime sıcak bakmamaktadırlar. Nitekim bir katılımcı karma eğitimin çocukların zihinlerini meşgul edeceğini ifade etmiş; bir katılımcı ise böyle bir durumda okul idaresinden ayrı sınıf açılmasını talep edeceğini belirtmiştir.

Genel olarak velilerin karma eğitim konusuna dine uygunluk ve o yaşlardaki kız erkek ilişkileriyle ilgili düşünceleri çerçevesinde yaklaştıkları görülmektedir. Bir kısım katılımcı karma eğitimi dine aykırı görmezken bir kısmı dine uygun olmadığını belirtmiştir. Yine katılımcıların bir kısmı karma eğitimin öğrencilerin karşı cinsle ilişkileri konusunda faydalı olacağını düşünürken; bir kısmı bu durumu sakıncalı olarak değerlendirmiştir. Ayrıca karma eğitimi öğrencilerin derslerdeki başarılarına olumsuz etki edebileceğini ifade eden katılımcılar da vardır.

Karma eğitim yapılmasını tercih etmedikleri ancak İHL'lerde karma eğitim olması durumunda çocuklarını bu okullara göndereceğini ifade eden katılımcıların birçoğunun yanıtında, İHL'lerde verilecek olan karma eğitimin diğer liselerdeki karma eğitime göre daha sağlıklı olacağı vurgusu dikkat çekmektedir. Katılımcılar İHL'lerde verilecek karma eğitimde diğer okullardakine nazaran daha dikkatli olunacağı düşüncesini taşımaktadırlar. Karma eğitimin öğrencilerin birbirlerine karşı sınırlarını koruyamamalarına sebebiyet vermesi gibi bir durum söz konusu olursa bu sefer İHL'lerde verilen eğitimin üzerinde düşünülmesi gerektiği de ifadeler arasındadır.

Karma eğitim konusu ile ilgili olarak, 2 katılımcının İHL tercih nedenleri sorusuna verdikleri yanıtlarında dikkat çeken bir husus vardır. İHL'leri tercih nedeni olarak bu okullarda karma eğitim olmaması cevabını veren (K12) ve (K16) kodlu 2 velinin de çocuklarının cinsiyeti kızdır. Bu durumun "İmam Hatip Liseleri Bağlamında Tartışılan Konular" bölümünde yer alan "kız öğrencilerin İHL'ler sayesinde okuyabilme imkanı elde etmesi" savını destekler nitelikte olduğu ifade edilebilir.

3.2.5. Katsayı Uygulamasının İmam Hatip Lisesi Tercihine Etkisi

İmam Hatip Liselerinde katsayı uygulamasıyla öğrenci sayılarında ciddi bir düşüş yaşansa da okullar öğrencisiz kalmamıştı. Her ne kadar uygulama günümüzde devam etmese de dış müdahalelerin etkisine dair fikir edinmek amacıyla katılımcılara

"*Katsayı uygulaması devam ediyor olsaydı çocuğunuzu yine İHL'ye gönderir miydiniz? Neden?*" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 6

Katsayı Uygulamasının İmam Hatip Lisesi Tercihine Etkisi

Evet Gönderirdim	15 veli
Hayır Göndermezdim	6 veli
Emin Değilim	9 veli

Tabloda görüldüğü üzere velilerin yarısı katsayı uygulamasının geçerli olması durumunda dahi çocuklarını İHL'lere göndereceklerini ifade etmişlerdir. Velilerden bazılarının yanıtları şu şekildedir:

(K14) : "*İmam Hatipte okuyan öğrencilerin dini konu ve yaşantıda hassas olduğunu düşündüğüm için gönderirdim*."

(K17) : "*Kesinlikle evet. Önceliğimiz dini yaşantısı*."

(K20) : "*Kendim de İmam Hatip mezunu olduğum için gönderirdim. Ortamı biliyorum, dışarıya göre daha iyi*."

(K22) : "*Gönderirdim. Önceliğimiz dini eğitim*."

(K25) : "*Evet. Önemli olan bu okulun ortamında yetişmesi*."

(K26) : "*Gönderirdim. Dünyevi hayattan daha önemli uhrevi hayat*."

(K30) : "*Kendisi başka bir ideale kilitlenmiş olmadığı sürece gönderirdim. Kendisiyle de istişare ederdim. Farklı bir okulda okuyarak ahlakının değişmesinden korktuğum için katsayıya rağmen ben şahsen İmam Hatipte okumasını tercih ederdim. Dediğim gibi önceliğimiz çocuğumuzun uhrevi hayatı.*"

Katsayı uygulaması geçerli olsa dahi çocuklarını İHL'lere gönderebileceklerini ifade eden katılımcılar gerekçe olarak; önceliğin din eğitimi olması, dini yaşantının daha önemli olması, İHL'nin okul ortamının daha iyi olması gibi nedenler ileri sürmüşlerdir.

Öte yandan iki veli bu okullara sahip çıkılması gerektiği düşüncesiyle çocuklarını İHL'ye göndereceğini ifade etmiştir.

(K3) : "*Evet. Tereddüt bile etmezdim. Ben İHL davasına gönül vermiş, örtüm için mesleğimden vazgeçmiş, tek ülküsü İslam olan bir anneyim çünkü. Seçimimi ne olursa olsun Allah'tan yana yapar ve eninde sonunda kazanacağımı bilirim.*"

(K8) : "*Evet, gönderirdim. Kurumlarımıza sahip çıkmamız gerekiyor*."

Çocuğu kız olan (K5) kodlu veli ise "*diğer okullarda başörtü problemi yaşayabileceğini*" düşündüğünden yine İHL'leri tercih edeceğini ifade etmiştir.

Katsayı uygulaması olsa çocuğunu İHL'lere göndermeyeceklerini ifade eden veliler, bu duruma sebep olarak çocuklarının gelecekleriyle ilgili kaygılarını göstermişlerdir.

(K7) : "*Sanırım göndermezdim. Geleceği ile ilgili planlarına engel olmak istemezdim. Farklı bir okula gittiğinde dini eğitimini evde daha fazla desteklemeye çalışırdım*."

(K10) :"*Emin değilim. Meslek açısından göndermek istemezdim*."

(K16) : "*Hayır. İstediği mesleğe sahip olması için. Din eğitimini aile içerisinde veya başka imkanlarla desteklemeye çalışırdık*."

(K19) : "*Hayır. Özel bir okulda hem dini eğitimini alır hem istediği üniversiteye giderdi*."

(K24) : "*Göndermezdim. Çocuğumun geleceği söz konusu. Yarın bu konuda bizi suçlayabilirdi. İHL'ye göndermekteki niyetimiz çocuğumuza manevi değerler kazandırmaksa bunu zaten aile içinde ve gerekirse farklı desteklerle de verebiliriz*."

(K27) :"*Hayır göndermezdim. Dini eğitimini başka kanallardan almasını sağlardım. Küçük yaştaki çocukların böyle ağır bir bedel ödemesinin sağlıklı olmadığını düşünüyorum. İHL veya cemaat yapıları dışında da dini yaşantının mümkün olduğunu görmek önemli bir kazanımdır diye düşünüyorum*."

Yanıtlarda görüldüğü üzere, katılımcılar çocuklarının gelecekte istedikleri mesleklere sahip olabilmeleri için katsayı uygulamasının geçerli olacağı durumda

İHL'lere göndermeyeceklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla gelecek kaygısının okul tercihinde belirleyici olduğu ifade edilebilir. Bu görüşü savunan katılımcılar, çocukları İHL'lere gitmediğinde oluşacak olan din eğitimi eksikliğini başka yollarla telafi edeceklerini belirtmişlerdir. Bu ifadelerden katılımcıların İHL'de verilen din eğitimini bir şekilde telafi edebileceklerine güvendikleri anlaşılmaktadır.

3.2.6. Katılımcıların Çocukları İçin Düşündükleri Meslekler

İHL'lerle ilgili tartışılagelen hususlardan biri, mezunlarının din görevliliğinden farklı mesleklere yönelmeleridir. Katılımcılara yöneltilen "*Çocuğunuzun ileride hangi mesleğe sahip olmasını istersiniz? Neden?*" sorusuna verilen yanıtlarla, çocuklarının hangi mesleği niçin seçmesini istedikleri bu okullardan beklentileriyle birlikte değerlendirilmek istenmiştir.

Tablo 7

Katılımcıların Çocukları İçin Düşündükleri Meslekler

Çocuğun Kendi İstediği Bir Meslek	21 veli
Tıp	2 veli
Mühendislik	2 veli
Yabancı Dil	2 veli
Dini İlimler	1 veli
Yazılım	1 veli
Asker	1 veli

Tabloda görüldüğü üzere, velilerin çoğu meslek seçimini çocuklarının tercihine bıraktıklarını ifade etmişlerdir. Meslek seçimini çocuğunun tercihine bıraktığını ifade eden katılımcılardan bazılarının yanıtları şu şekildedir:

(K2) : "*Çocuklarım dini kural ve değerleri hayatına yerleştirdikten sonra ilgisi ve yeteneği olan istediği mesleği yapabilir*."

(K4) : "*Kendisine ve ümmete faydalı olabilecek bir meslek olabilir*."

(K8) : "*Belli bir meslek dalı söyleyemem. Fakat mutlu olacağı, toplumda söz sahibi olabileceği, itibarlı bir mesleği olsun isterim*."

(K13) : "… *Neyi seçerlerse seçsinler iyi bir Müslüman olarak mesleklerini icra etmelerini öğütlüyorum*."

Görüldüğü üzere katılımcılar çocuklarının seçecekleri mesleklerle ilgili kendisine ve insanlara faydalı olması, itibarlı olması, toplumda söz sahibi olması gibi kriterler dile getirmişlerdir. Ayrıca çocuklarının seçeceği meslek ne olursa olsun dini kuralları yaşamaları ve mesleklerini iyi bir Müslüman olarak yapmalarını önemsediklerini ifade etmişlerdir.

Soruya bir meslek ismi belirterek cevap veren veliler, çocuklarının neden bu meslekleri tercih etmelerini istediklerini de açıklamışlardır.

Çocuğunun asker olmasını isteyen (K3) kodlu velinin soruya yanıtı şu şekildedir:

(K3) : "*Asker olmasını isterim. İşgal altındaki Kudüs'e gittikten sonra bağımsızlığın ne kadar mühim olduğunu fark ettim. Bunları korumak ve geri almak için idealist komutanlara ihtiyacımız var diye düşündüm ve bunun üzerine 15 Temmuz darbesini yedikten sonra bir askerin, Genel Kurmay başkanımızın dirayetli duruşu ve kendi canından korkarak ülkeyi vatan hainlerine teslim etmemesi sonucunda bir ülkenin kaderini değiştirdiğini görmem bu fikrimi daha çok pekiştirdi.*"

Yanıttan anlaşılacağı üzere (K3) kodlu veli, İmam Hatip okullarının vatanına bağlı bireyler yetiştirdiğini düşünmektedir. Çocuğunun bu değerlerle yetişen bir birey olarak ülkesine hizmet etmesini istediği yine verilen yanıttan anlaşılmaktadır.

Çocuğunun Tıp veya Mühendislik okumasını isteyen velilerin yanıtları ise şu şekildedir:

(K19) : "*Tıp. İnsanlara faydalı olsun isterim. Fakat önemli olan mutlu olacağı yapmak istediği işi yapması önceliğimiz*."

(K27) : "*Tıp eğitimi almasını isterim. Bunu başaracak seviyede bir öğrenci olduğunu düşünüyorum ve kapasitesinin altındaki işlerin insanları mutsuz ettiğine inanıyorum. İnsana hizmet etmenin başta gelen yollarından biri olan hekimliğin, mesleki tatmin duygusunu yaşatacak bir iş olması sebebiyle, kızımın bu alana yönelmesini istiyorum*."

(K20) : "*Mühendis. Ülkemizin üretimine ve üretim kalitesine katkı sağlaması için.*"

Verilen yanıtlardan anlaşılacağı üzere veliler, daha çok çocuklarının seçmelerini istedikleri mesleğin insanlara faydalı olması yönü üzerinde durmuşlardır.

Sadece bir veli çocuğunun dinî ilimler alanına yönelmesini istediğini şu cümlelerle dile getirmiştir:

(K23) : "*Dini ilimler üzerine akademik çalışma yapmasını istiyorum. Zeki çocukların bu alanda çalışmalarının olumlu sonuçlar doğuracağına inanıyorum*."

Yanıtta görüldüğü gibi katılımcı, zeki öğrencilerin dini ilimler alanında akademik çalışmalar yapmasının, din ilimleri alanında olumlu etkileri olacağını düşündüğünü ifade etmiştir.

Velilerin soruya verdikleri yanıtlardan anlaşılacağı üzere, İHL'lerden beklenen, öğrencileri hazırlayacağı meslekten ziyade, onların insanlara ve ülkesine hizmet edecek potansiyelde bireyler olarak yetiştirmesidir. Zira herhangi bir meslek dalı belirtsin veya belirtmesin veliler genel olarak, mesleğin çocuklarına sağlayacağı konfordan ziyade, insanlara ve ülkeye faydalı olması üzerinde durmuşlardır.

Dikkat çeken husus, çocuklarının iyi bir din eğitimi almasını istedikleri için İHL'lere gönderdiklerini söyleyen velilerden sadece birinin çocuğu için dinî alana dair meslek düşündüğünü ifade etmiş olmasıdır. Bu yönüyle alınan cevaplar "*bu okulların din görevlisi yetiştirme işlevini, imanına sahip çıkan doktor, bürokrat, mühendis vb. yetiştirilmesine bıraktığı*"[195] savını destekler niteliktedir. Konuyla ilgili yakın zamanda yapılan diğer çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.[196]

[195] Gökaçtı, *Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler*, s. 299.; Yılmaz, "Eğitim Sistemi İçerisinde İmam Hatip Liselerinin Yeri ve Tarihçesi", s: 526.

[196] Ayrıntılı bilgi için Bkz. Dündar, *Çocuklarını İmam Hatip Lisesine Gönderen Anne Babaların İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Yozgat İli Örneği)*; Kuşçu, *Velilerin Çocuklarını İmam-Hatip Liselerine Gönderme Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep-İslahiye Örneği).*

3.3.İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

3.3.1. İmam Hatip Liselerinden Din Eğitimi Açısından Beklenenler

İmam Hatip Liselerine velilerin çocuklarını genel eğitimin yanında din eğitimi de almaları için gönderdikleri kanaati yaygındır. Velilerin din eğitimi bağlamında İHL'lerden ne gibi beklentileri olduğunu tespit edebilmek amacıyla katılımcılara "*İHL'den din eğitim ve öğretimi bağlamında beklentileriniz var mı? Varsa bunlar nelerdir?*" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 8

İmam Hatip Liselerinden Din Eğitimi Açısından Beklenenler

Dini Bilgileri Öğretme	19 veli
Dini Pratikleri Yerine Getirme Alışkanlığı Kazandırma	10 veli
Ahlak Sahibi İyi İnsan Yetiştirme	3 veli

Katılımcıların yanıtları İHL'lerden din eğitimi açısından beklentilerinin dini bilgileri öğrencilere öğretmesi, namaz gibi ibadetleri yerine getirme alışkanlığı kazandırması ve ahlak sahibi insanlar yetiştirmesi olduğunu göstermektedir. Katılımcıların İHL'leri tercih etme nedenleri arasında da en çok bu maddeler yer almıştır. Konuyla ilgili daha kapsamlı bir değerlendirme yapılabilmesi için katılımcılardan bazılarının yanıtlarına yer vermek uygun olacaktır:

(K17) : "*İHL'de ilk sene sadece hazırlık sınıfı olsa. Kur'an, Arapça öğrense, namaz gibi bazı ibadetleri alışkanlığa dönüştürecek programlar uygulansa, teoriden çok davranış eğitimi verilse çok daha güzel olur*."

(K18) : "*İman hakikatlerinin biraz daha farklı metotlarla öğrencilere anlatılmasının ve öğrencilerin ahlak güzelliğine biraz daha dikkat etmenin bu konuda çalışmalar yapılmasının faydalı olacağını düşünüyorum*."

(K28) : "*Tabi ki var. Asıl mesele bilgi değil davranış. Müslümanca yaşamak şuuruna daha ağırlık verilmeli. Proje okullarında yabancı dil ve akademik başarı bu şuurun önünde tutulmamalı*."

(K29) : "*Din eğitimine daha fazla önem vermek gerekiyor. Öğrencilerin zihnini doğru ve sağlıklı dini bilgilerle doldurmalı. Bunun için öğretmenler de kendini yetiştirmeli*."

Yanıtlara bakıldığında öğretmenlerin teoriden ziyade davranışa yönelik eğitim verilmesi, iman ve ahlak konularına ağırlık verilmesi, şuur aşılanması, sağlıklı ve doğru bilgiler verilmesi gibi beklentiler göze çarpmaktadır. Sarı tarafından yapılan çalışmada da, velilerin İHL'lerden beklentileri arasında, öğretmenlerin öğrencilerin dini gelişimleri için daha fazla gayret göstermeleri ve ders dışı zamanlarda öğrencilerle daha fazla ilgilenmelerinin beklendiği sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca ibadetlerin öğrencilere sevdirilmesi için gayret edilmesi gerektiği, onlara İmam Hatip ruhu kazandırabilmek için etkinlikler yapılması gerektiği de aynı araştırmada ortaya çıkan diğer sonuçlardandır.[197] Bu yönüyle araştırmamızın İHL'lerden beklentilerle ilgili yapılmış olan bu çalışma ile benzer sonuçlar ortaya koyduğunu ifade edebiliriz.

Öğrencilere şuur verilmesi gerektiğini ifade eden (K28) kodlu katılımcının, proje okullarında akademik başarının Müslümanca yaşama şuuru önünde tutulmaması gerektiğini vurgulaması dikkat çekmektedir. Bu değerlendirme Proje İHL'lerde daha çok akademik eğitim üzerine yoğunlaşıldığını göstermesi bakımından kayda değer görünmektedir.

Bazı katılımcılar farklı yönlerde beklentiler dile getirmişlerdir. Yanıtlar şu şekildedir:

(K3) : "*Benim beklentim daha çok psikolojik anlamda var. Dinini yaşayan çocuklarımıza her ne şartla ve kesimle karşılaşırsa karşılaşsınlar, kendi değer ve prensiplerine engel olacak bir dayatma ile karşılaştıklarında tek başına dahi kalsalar dik duruş sergileme becerisi kazandırılmalıdır. Bizde dindar yetiştiriliyor, dava adamı yetiştiremiyoruz. Bunun sağlanması ülkemiz ve dünya Müslümanları için en büyük kurtuluştur*."

Görüldüğü gibi katılımcı, öğrencilerin her türlü şartlar altında kendi değer ve prensiplerine sahip çıkmaları gerektiğini ve dava adamı yetiştirilmesinin Müslümanlar için kurtuluş olduğunu ifade etmiştir.

[197] Sarı, *İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği)*, s. 170.

Başka bir yanıtta da İHL öğrencilerinin hangi okula devam ettiklerini söylemekten çekinmelerinin önüne geçilmesi gerektiği ifade edilmiştir:

(K24) : "*Evet var. Öncelikle bu okullarda okuyan öğrencileri aşağılık kompleksinden kurtarmak gerekiyor. Bazı öğrenciler okulunu söylemekten çekiniyor. Öyle bir eğitim verilmeli ki öğrenciler okullarını söylerken gurur duyarak söyleyebilmeli*."

Dini uygulamalara ağırlık verilmesi konusunda beklentisi olan (K14) kodlu katılımcı, bazı İHL öğrencilerinin dini anlamdaki temel pratikleri dahi kazanamamış olduklarını ifade etmiştir. Katılımcının yanıtı şu şekildedir:

(K14) : "*Uygulamaya, ibadete daha ağırlık verilmeli. Dini yaşantımızda en az bilinmesi gerekli olan zaruretler kadar öğretilmeli. Bazen bu asgarinin altında olan İHL'liler görülebiliyor*."

Bu yönde başka bir katılımcının da günümüzde İHL'lerden dinî açıdan donanımlı öğrencilerin yetişmediğini ifade ettiği yanıtı şu şekildedir:

(K1) : "*İHL'ler önceden gerçek bir İmam Hatipli yetiştirirdi. Mezun olanlar ders verecek şekilde kendilerini yetiştirmiş olurlardı. Şu anda böyle öğrenciler çok yok. İnsanları yetiştirebilmek için böyle öğrencilere ihtiyacımız var*."

Benzer şekilde dini anlamda donanımlı öğrenciler yetiştirilmesi gerektiği ifade edilen bir başka yanıt ise şu şekildedir:

(K30) : "*Bu okullara gelen nitelikli çocuklar üzerine özellikle eğilmeli diye düşünüyorum. Öğrenmeye açık, hedefleri olan öğrenciler dini anlamda donanımlı yetiştirilirse bu ülkenin geleceğine olumlu katkılar sağlayacaklardır*."

Görüldüğü gibi katılımcılar, İHL öğrencilerine önemli bir misyon yüklemekte; iyi yetişmiş, donanımlı İHL öğrencilerine insanların ve ülkenin geleceği için ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedirler. (K3) kodlu katılımcının, İHL öğrencilerini Müslümanların kurtuluşu olarak gördüğünü ifade ettiği yanıtı da bu yöndeki yanıtlardan biridir.

Yanıtlara genel olarak bakıldığında katılımcıların daha çok İHL öğrencilerinin davranışlarına yönelik eğitim verilmesi, öğrencilere şuur verilmesi, sağlıklı ve doğru

dini bilgiler verilmesi yönünde beklenti içerisinde oldukları görülmektedir. Ayrıca dava adamı yetiştirilmesi, öğrencilerin okullarını gurur duyarak söyleyebileceği bir eğitim verilmesi de beklentiler arasındadır. Bazı katılımcılar da beklentilerle birlikte bazı İHL öğrencilerinin dini anlamda temel pratikleri dahi kazanamadığı, İHL'lerden dini açıdan donanımlı öğrencilerin yetişemediği şeklinde eleştiriler dile getirmişlerdir. Bu konu gelecek kısımlarda detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

3.3.2. Genel Eğitimden Memnuniyet Durumu

İHL'ler, genel eğitimle birlikte din eğitimi vermesi bakımından tercih edilen eğitim kurumlarıdır. Bu okulları tercih eden öğrencilerin çoğu üniversitenin farklı bölümlerinde öğrenim görmek istediklerinden, İHL'lerde verilen genel eğitimin kalitesini de tercih sürecinde dikkate almaktadırlar. Bu sebeple katılımcılara "*Çocuğunuz okulunda aldığı eğitimi nasıl değerlendiriyor?*" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 9

Genel Eğitimden Memnuniyet Durumu

Eğitimden Memnun	27 veli
Bazı Olumsuz Değerlendirmelerde Bulunuyor	3 veli

Katılımcıların çoğu çocuklarının eğitim gördüğü okullardan memnun olduğunu ifade etmiştir. Genel eğitimin olumlu bulunduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

(K2) : "*Çocuklarım okulda aldıkları eğitimden memnunlar. Kendi fikirlerine benzer düşünceye sahip arkadaşlarıyla aynı okulda okumaları onları mutlu bir şekilde okula gitmelerine vesile oluyor*."

(K3) : "*Akademik eğitim ve dil eğitimini çok çok iyi buluyor*."

(K7) : "*Eğitimden memnun. Fen ve sosyal bilimler derslerinde diğer İmam Hatiplerden farklı olarak Fen Lisesi kitaplarını kullanıyorlar. Sosyal anlamda da yetiştirilmeye çalışılıyorlar. Zaman zaman aktiviteler, yarışmalar, projeler gibi çalışmalar derslerin önüne geçebiliyor*."

(K8) : "*Kaliteli bir eğitim aldığını düşünüyor. Hocalarından çok memnun. Ek ders gibi takviyelere ihtiyaç duymuyor*."

Yanıtlarda görüldüğü üzere öğrencilerin okullarında verilen genel eğitimden memnun oldukları gibi, dil eğitimi, sosyal faaliyetler, öğretmen kalitesi gibi konularda da okullarından memnun oldukları görülmektedir. Bu sonuçta öğrencilerin Proje İHL'lerde okuyor olmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Proje okullarına başarılı öğrenciler gelmekte, ayrıca bu okullara mesleğinde başarılı bulunan öğretmenler seçilerek alınmaktadır. Proje okullarının fiziki, sosyal, maddi imkanları da diğer İHL'lere göre daha iyi durumdadır. Eğitim kalitesini artırıcı nitelikteki bu şartların Proje İHL'lerde verilen genel eğitimden memnuniyeti etkilediği düşünülmektedir.

Olumsuz değerlendirmeleri olan 3 öğrencinin velilerinin yanıtları şu şekildedir:

(K1) : "*Proje okullarında proje geliştirmekten bazen eğitimin aksatıldığını düşünüyorum. Bir okulun önceliği eğitimdir*."

(K16) : "*Biraz yorucu buluyor. Çok ödev, proje veriliyor*."

(K26) : "*Sınav kaygısı çok baskın. Sınav kaygısı bu kurumlarda dini eğitimin önüne geçmemeli*."

Yanıtlarda görüldüğü üzere Proje İHL'lerde okuyan öğrencilerin eğitimle ilgili olumsuz değerlendirdikleri ortak konular projelerin yoğunluğu ve sınav kaygısıdır. Proje okulları öğrencilerin akademik eğitim beklentilerini karşılamakla birlikte, öğrencileri akademik olarak daha başarılı duruma getirebilmek için onlara sıkça proje ödevlerinin verildiği okullardır. Bu ödev ve projelerin fazla olması öğrencileri yorabilmektedir. Nitekim (K16) kodlu katılımcı bu bağlamda şu çarpıcı ifadeleri kullanmıştır: "…*Proje okullarında yarışmalara ve projelere karşı bir bıkkınlık oluştu. Hiçbir şeyi dozunda yapamıyoruz. Çocuklara proje yükledik altından kalkamıyorlar. Din yorgunu, yarışma yorgunu, proje yorgunu çocuklar yetiştiriyoruz*." Katılımcının "din yorgunu" ifadesi, (K26) kodlu katılımcının "sınav kaygısı din eğitiminin önüne geçmemeli" şeklindeki tavsiyesi ile birlikte değerlendirildiğinde, proje okullarında verilen din eğitiminin niteliğinin gözden geçirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Ayrıca başka bir soruda (K8) kodlu katılımcının *"Akademik başarı isterken dini yaşantıyı da ihmal etmemek gerekiyor. İHL'lerde ikisini de elde edebilme imkanı varken neden tercih etmeyeyim?*" şeklindeki ifadesi, velilerin diğer okulların yerine İHL'leri tercih etmede asıl sebebinin öğrencinin akademik eğitim alırken dini yaşantısını da ihmal etmemek olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu sebeple akademik

eğitim kaygısının İHL'lerde verilen din eğitimini olumsuz etkilememesi için gereken tedbirlerin alınması gerekmektedir.

3.3.3. Din Eğitiminden Memnuniyet Durumu

İHL'ler temel olarak bir din eğitimi kurumu olduğundan bu okullarda verilen din eğitiminden memnuniyet durumu merak edilmektedir. Bu sebeple katılımcılara "*Çocuğunuz okulunda aldığı din eğitimini nasıl değerlendiriyor? Bu okulda verilen din eğitimi beklentilerinizi karşıladı mı? Beklentilerinizin karşılanmadığı durumlar varsa bunlar nelerdir?*" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 10

Din Eğitiminden Memnuniyet Durumu

Din Eğitiminden Memnun	19 veli
Din Eğitiminden Memnun Değil	11 veli

Katılımcıların yanıtlarına göre öğrencilerin çoğu okullarında verilen din eğitiminden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Dikkat çeken konu ise akademik eğitimden memnun olunduğunu söyleyen 27 katılımcı varken, din eğitiminden memnun olunduğunu söyleyen 19 katılımcı vardır. Bir başka dikkat çeken konu ise, akademik eğitimle ilgili olumsuz değerlendirmeleri bulunan (K1), (K16) ve (K26) kodlu katılımcıların hepsi, din eğitiminden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla din eğitimiyle ilgili bazı olumsuz değerlendirmeleri bulunan 11 katılımcının hepsi akademik eğitimden memnun olan katılımcılardır.

Okulda verilen din eğitiminden memnun olduklarını ve beklentilerinin karşılandığını ifade eden katılımcılardan bazılarının yanıtları şu şekildedir:

(K2) : "*Din dersi öğretmenlerini çok sevdikleri için aldıkları din eğitiminden memnunlar*."

(K11) : "*Öğretmenlerinden etkileniyor ve onlardan öğrendiklerini hayatında uygulamaya çalışıyor. Memnun görünüyor*."

(K12) : "…*Meslek derslerine farklı öğretmenlerin girmesini seviyor. Bunun her konuda değişik fikirlere sahip olmasına katkı sağladığını düşünüyor.*"

(K25) : "*...Okulunun kendisine hem bilgi hem yaşantı anlamında çok şey kattığını düşünüyor.*"

Görüldüğü üzere öğrencilerin, dini bilgiler öğrenmeleri, öğretmenlerini sevmeleri ve onları örnek alıyor olmaları; okul ve öğretmenlerin öğrencilere bilgi ve yaşantı konusundaki katkıları bu okullardaki din eğitimi ile ilgili memnun olunan temel hususlardır.

Bazı katılımcılar çocuklarının din eğitiminden memnun olduklarını belirtmekle birlikte, kendilerinin bu konuda bazı eksiklikler gördüğünü yanıtlarında şu şekilde ifade etmişlerdir:

(K3) : "*Beklentilerimin çoğunu karşıladı fakat dini eğitim normal eğitime göre daha orta seviyede. Dini özgüven, dik duruş ve dava adamı yetiştirmede eksiklikler var*."

(K6) : "*Din eğitimini normal eğitime göre daha vasat bulmasına rağmen yine de memnun. Beklentilerim genel olarak karşılandı. Ancak toplum nazarındaki büyütüldüğü kadar olmadığını da söylemem gerekir. Bu okullara gelen her çocuk ailesinin beklediği yönde şekillenmiyor. Namaz kılsın diye bu okullara gönderilen çocukların çoğu namaz kılmadan mezun oluyor örneğin*."

Yanıtlardan görüleceği üzere 2 katılımcı bu okullardaki din eğitiminin genel eğitime göre daha vasat durumda olduğunu ifade etmişlerdir. Bir katılımcı din eğitiminin psikolojik yönü ile ilgili bir değerlendirmede bulunmuş; öğrencilerin dini anlamda özgüvenli olarak yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Diğer katılımcı ise bu okullara gelen her öğrencinin istenen yönde şekillenemediğini; namaz kılması için bu okullara gönderilen öğrencilerin namaz kılmadan bu okullardan mezun oldukları örneği ile ifade etmiştir. Benzer bir değerlendirme olarak, (K17) kodlu katılımcı da öğrencilere namaz gibi ibadetlere alışkanlık kazandırma konusunda daha fazla gayret edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Katılımcıların din eğitimi konusunda memnun olmadıklarını belirttikleri hususlardan bazıları şu şekildedir:

(K4) : "*Beklentilerim karşılandı ama çocuğum idealist eğitimcilerin az oluşundan bahsediyor*."

(K16) : "*İyi bir din eğitimi aldığını düşünüyor. Çoğunlukla karşıladı. Fakat biraz yoruldu. Ödevler, projeler azaltılabilir*."

(K28) : "*Karşıladı diyebilirim. Ama her öğrencinin aile ortamı bizim gibi olmayabilir. Biz İlahiyat mezunuyuz ama her aile bizim gibi değil*."

(K30) : "*Kendisi memnun. Fakat benim değerlendirmeme göre daha iyi olabilir. Meslek dersleri öğretmenlerinin dini şuur oluşturma konusunda daha fazla gayret göstermesi gerektiği kanaatindeyim. Çocukların zihniyetini değiştirebilecek çok fazla çeldirici var bu zamanda. Onların ilgilerini dini hassasiyetlere kanalize edebilmek için gerçek anlamda dert edinmek gerektiğini düşünüyorum. Benim beklentilerim kendi çocuğum adına karşılandı. Genel olarak konuşursak manevi eğitime daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini düşünüyorum.*"

Görüldüğü üzere katılımcılar, aile ortamında yeterli din eğitimi alamayan çocuklar için okulda verilen din eğitiminin yeterli olamayabileceğinin göz önünde bulundurulması, dinî şuur ve maneviyat eğitimi üzerinde daha fazla durulması, ödev ve projelerin azaltılması, öğretmenlerin idealist olması gerektiği gibi tavsiyeler de bulunmuşlardır.

Dini şuur olarak öğrencilerin istenen düzeyde olmadığını belirten bir başka katılımcı, bu konunun sadece okullara bırakılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcı ayrıca, çocuğunun 11. ve 12. sınıflarda diğer derslere ağırlık verilmesi sebebiyle din eğitiminin zayıfladığını söylediğini ifade etmiştir. Katılımcının yanıtı şu şekildedir:

(K22) : "*11. ve 12. sınıfta zayıfladığını söylüyor. Beklentilerimi karşıladı fakat dini şuur anlamında istediğimiz noktada olmadığını düşünüyorum. Ancak bunun faturası sadece okula çıkartılamaz*."

Katılımcının bu yanıtı, İHL'lerde verilen din eğitiminin 11. ve 12. sınıflarda zayıfladığını göstermesi bakımından kayda değer görünmektedir.

İHL'de verilen din eğitiminin beklentilerini karşılamadığını söyleyen ve bu okullardaki din eğitimiyle ilgili bazı eleştirileri bulunan katılımcıların yanıtlarından birkaçı şu şekildedir:

(K13) : "*Hayatının ilk hakaretini Kur'an dersi hocasından duyması çok üzücü oldu bizim için. Bir de düzgün bir öğrencidir. Hocalarından gördüğü davranışlar – gündelik hayata dair ufak tefek olanları kastediyorum- onu hocalarından uzaklaştırdı. "Anlatılanlar kalbimize ulaşmıyor." diyor mesela. Öğrenciyi sevgiyle yakalamak lazım…*"

(K15) : "*Benimsetilmek yerine emri vaki olması sıkıntı oluşturuyor. Beklentilerimi karşılamadı. Öğretimin eğitimden önce geldiğini ve veli öğretmen idare işbirliğinin yeterince sağlanmadığını düşünüyorum. Okul, çocuğumun ailede gördüğü dini eğitimin üstüne çok da fazla bir şey koyamadı*."

(K24) "*… vaaz tarzı nasihatlerden çok hoşlanmıyor. Bu anlamda öğretmenlerini eleştiriyor*."

(K27) : "*Meslek dersleri hocalarının yaklaşımlarını sıkıcı, empatiden uzak ve bazen soğuk bulduğunu ifade ediyor. Bunun haklı gerekçeleri vardır belki ama biraz da dini derslerle yoğun haşır neşir olmanın getirdiği bir bıkkınlık olduğunu düşünüyorum. Bence çok fazla anlatıyor ve meselenin özünü kaçırıyoruz.*"

(K29) : "*Daha geleneksel dini anlayışa sahip hocalar olduğunu söylüyor. Bunların derslerde öğrencilere kendi dar görüşlerini aşılamaya çalıştıklarını, İslam'ı onların kendi anlayışlarından ibaretmiş gibi sunmaya çalıştıklarını söylüyor. Onların dayatmalarından çok rahatsız oluyor. Din eğitimi konusunda bu anlamda eksiklik olduğunu düşünüyor*."

Yanıtlardan din eğitimi ile ilgili olumsuz değerlendirilen hususların çoğunlukla öğretmenlerin tutumuyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar emri vaki, anlatımda aşırılığa kaçma, üslupta vaaz hissi sezdirme, kendi görüşünü dikte etmeye çalışma gibi tutumları din eğitimi adına olumsuz olarak değerlendirmiş; din eğitiminin öğrencilere sevdirerek, benimseterek, empatiyle yaklaşarak verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Yanıtların tümü göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların bir kısmı İHL'lerde verilen din eğitimini yeterli bulduklarını ve memnun kaldıklarını ifade ederken; bir kısmı yeterli bulmadıklarını ifade etmiştir. İHL'de verilen din eğitimini yeterli bulan katılımcılar, öğrencilerin dini bilgiler öğrenmeleri, öğrendiklerini hayatlarında uygulamaları, öğretmenlerini sevmeleri ve örnek almaları konusunda okullardan memnundurlar. Katılımcılardan bazıları kendileri adına memnun olduklarını

belirtmekle birlikte bu okullardaki din eğitimini genel eğitime göre daha vasat bulduklarını; öğrencilerin namaz alışkanlığı bile kazanamadan bu okullardan mezun olduklarını ifade etmiştir. İHL'de verilen eğitimden memnun olmadığını ifade eden katılımcılar ise, öğretmenlerin tutumlarını düzeltmeleri ve idealist olmaları, dinî şuur ve maneviyat eğitimi üzerinde daha fazla durulması, ödev ve projelerin azaltılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların yanıtlarına bakıldığında, okullarda verilen din eğitimi memnuniyeti konusunda en önemli faktörün öğretmenler olduğu görülmektedir. Zira, din eğitiminden memnun olan veya olmayan veliler, bu memnuniyet durumlarını çoğunlukla öğretmenler üzerinden örnek ve beklentiler bağlamında değerlendirmişlerdir. Öğretmenlerini seven, örnek alan öğrencilerin velileri din eğitiminden memnun olduklarını; öğretmenlerin yaklaşımından hoşlanmayan, anlatımlarını sıkıcı bulan öğrencilerin velileri din eğitiminden memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla din eğitimi verecek kişilerin bilgi düzeyi, anlatım şekli ve öğrenciye yaklaşımının okullarda verilen din eğitiminden memnuniyet konusunda belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir.

3.3.4. İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinden Beklenen Özellikler

Katılımcıların İmam Hatip Lisesi öğrencisinin nasıl olması gerektiğine dair düşünceleri onların bu okullarda verilen eğitim ve din eğitimine dair algılarının anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Bu sebeple katılımcılara "*İmam Hatip Liseli olarak tanımlayacağınız bir kişi sizce hangi özelliklere sahip olmalıdır?*" sorusu yöneltilmiştir. Bu soru ile katılımcıların zihninde nasıl bir İHL öğrencisi profili olduğu tespit edilmek istenmiştir.

Tablo 11

İHL Öğrencilerinden Beklenen Özellikler

Dini Kuralları Uygulama	30 veli
Güzel Ahlak Sahibi Olma	20 veli
Topluma Lider-Örnek Olma	10 veli
Vatansever Olma	5 veli

Yapılan görüşmelerde veliler İHL öğrencilerini yoğunluklu olarak dini kuralları uygulayan[198] ve güzel ahlak sahibi olan[199] bireyler olarak düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bazılarının cevapları şöyledir:

(K1) : "*Farzları uygulayan, haramlardan kaçan, rehber ve öncü olan, yaşantısı ile tebliğ yapabilen kişiler olmalıdır*."

(K2) : "*Dini kural ve değerleri hem teorik olarak bilmeli hem de hayatında uygulamalıdır*."

(K8) : "*Dosdoğru, özü sözü bir, güvenilir olmalı. Allah'ın emir ve yasaklarına dikkat ederek yaşamalı. Toplumu yönlendirebilmeli, liderlik vasfına sahip olabilmeli*."

(K13) : "*Beş vakit namaz kılıyor olması gerekir. Dini hassasiyetlerinin yüksek olması, her davranışlarında ölçüsünü İslam'dan alması gerekir. Hayatını dinine göre şekillendirmeli*."

(K17) : "*Ümmet derdi olmalı. Vatansever olmalı. Anne baba hakkı gözetmeli. İslami yaşayış açısından örnek olmalı.*"

(K19) : "*Her konuda donanımlı, güzel ahlaklı, güler yüzlü, adaletli, duyarlı, çift kanatlı, din ve bilimi özümsemiş olmalı.*"

(K29) : "*Kur'an ve sünneti hayatında ölçü olarak almalı. Kur'an'ın emrettiğini gönülden yapmalı. Peygamberimizin yolundan gitmeli. O'nun (sav) sünnetini hayatında yaşamalı. Cemaatler dediğimiz oluşumlara her zaman cemaatler üstü bir tavırla yaklaşmalı. Cemaatlere ön yargılı veya dar çerçeveden bakmamalı.*"

Verilen yanıtlardan katılımcıların çoğunlukla İHL öğrencilerinin dini kuralları uygulamaları ve güzel ahlak kapsamındaki özelliklere sahip olmaları gereği üzerinde durdukları görülmektedir. Ek olarak topluma örnek olma ve vatansever olma gibi özellikler de birkaç veli tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca anne baba hakkı gözetme, uzun vadeli hedeflere sahip olma, kendini akademik olarak da yetiştirmiş olma, Arapçaya hakim olma, Kur'an'ı güzel okuma, çalışkan olma gibi özellikler de zikredilen diğer özellikler arasındadır. TİMAV tarafından yapılan bir araştırmada da

[198] Helal ve haramlara riayet etme, farzları yerine getirme, ibadetlerini yapma, dinin emrettiklerini yerine getirip yasaklarından kaçınma, Kur'an ve sünnet çizgisinde yaşama, dinine bağlı olma gibi ifadeleri kapsamaktadır.
[199] Dürüstlük, güvenilirlik, hoşgörülülük, merhametlilik, alçakgönüllülük, adaletlilik, nezaket sahibi olmak, insanlara faydalı olmak gibi ifadeleri kapsamaktadır.

katılımcıların İHL'li öğrencileri vatansever (%61.9), devlet malına zarar vermez (%61.8), kibar (%58.8), milli ve manevi değerlere sahip (%53.8), gelenek ve göreneklere bağlı (%53.3) gördükleri, çalışma ahlakına sahip oldukları (%59.5), anne babaya saygılı oldukları (%58.8), yardımsever oldukları (%54.8), sorumluluk sahibi oldukları (%50.8) şeklinde gördükleri ortaya çıkmıştır.[200] Çalışmamızın bu araştırma ile benzer sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir.

Öte yandan katılımcılardan (K5)'in İHL'liler ve İHL'li olmayanlar ayrımının yol açabileceği ve açtığı sıkıntılara işaret eden cevabı önemlidir. (K5) kodlu katılımcı, İHL'li tanımını bir ayrıştırma ifadesi olarak değerlendirmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır:

(K5) : "*İmam Hatipli tanımı bence bir ayrıştırma. Bu ayrıştırmayı yapmadan Müslüman, İnsan tanımlaması üzerine yoğunlaşmalıyız. Biz toplum olarak bu ayrıştırmaları yaptığımız için hep zarar gördük. Ben de eşim de İmam Hatip'ten mezun değiliz; ama eski tarif edilen İmam Hatipli ruhunu taşıdığımızı düşünüyoruz. Şimdi Müslümanın özelliklerine gelirsek; hiç kimsenin hakkını yemeyen, çevresine (bitki ve hayvanlar da dahil) hiçbir zararı olmayan güzel ahlaklı kişidir ...*"

Katılımcının yanıtı göz önünde bulundurulduğunda, İHL öğrencileri ile diğer lise öğrencilerinden farklı beklentilere girmenin eğitim birliği, toplumsal birliktelik bağlamında ne kadar tutarlı bir bakış açısı olduğu üzerinde düşünmek gerektiği anlaşılmaktadır.

3.3.5.İmam Hatip Lisesi Öğrencileri ile Diğer Liselerdeki Öğrencileri Karşılaştırma

Katılımcıların İHL'li öğrenciler ile diğer liselerde öğrenim gören öğrenciler arasında fark görüp görmediğini tespit etmek amacıyla kendilerine, *"İHL öğrencileri ile diğer lise öğrencileri arasında herhangi bir fark görüyor musunuz? Görüyorsanız hangi konularda?"* sorusu yöneltilmiştir.

[200] Özensel vd., "Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatipliler Algısı", s. 13.

Tablo 12

İmam Hatip Lisesi Öğrencileri ile Diğer Liselerdeki Öğrencileri Karşılaştırma

İHL'li Öğrencilerin Daha Ahlaklı Olmaları	21 veli
İHL'li Öğrencilerin Dini Kuralları Uygulamaları	9 veli
İHL'li Öğrencilerde Kötü Alışkanlıkların Az Olması	5 veli

Tabloda görüldüğü üzere, katılımcıların İHL öğrencilerini namaz gibi dini alışkanlıklardan ziyade ahlak yönüyle farklı gördükleri, diğer lise öğrencilerine göre daha ahlaklı olduklarını düşündükleri anlaşılmaktadır.

Katılımcılardan bazılarının yanıtları şu şekildedir:

(K3) : "*İHL öğrencileri istediğimiz niteliklere haiz olamasalar da, tabi ki diğer öğrencilere göre ahlaki açıdan çok daha fazla değerlere sahipler. Dini vecibeleri yerine getirme, edep, ahlak, uyuşturucu alkol bağımlılığı olmaması, sigara içme oranının az olması, hırsızlık, büyük kavgalar çok nadir olması, yardımlaşma duygularının daha yüksek olması, vatansever olmaları gibi konularda İHL öğrencileri diğerlerinden farklı.*"

(K7) : "*Genel olarak İmam Hatip öğrencileri ahlaki olarak daha iyi durumda*."

(K8) : "*Var tabi. İHL öğrencileri daha saygılı ve edepli. Çünkü İslam ahlakına sahipler.*"

(K11) : "*Diğer liselere göre tavır, davranış, edep, haya gibi konularda İmam Hatiplerin daha iyi olduğunu düşünüyorum.*"

Görüldüğü üzere katılımcılar, İHL öğrencilerinin diğer öğrencilerden ahlaki anlamda, dini vecibeleri yerine getirme konusunda daha iyi olduklarını, İHL'li öğrencilerde kötü alışkanlıklarının az olduğunu ifade etmişler; (K3) kodlu katılımcı bunlara ek olarak İHL öğrencilerinin tam olarak istenilen niteliklere sahip olamadıklarını da belirmiştir.

İHL öğrencilerinin ahlaki anlamda daha iyi durumda olmalarına sebep olarak genellikle çocuğunu bu okullara gönderen ailelerin belli bir dini alt yapıya sahip olması

ve İHL'lerde din derslerinin daha fazla görülüyor olması ifade edilmiştir. İlgili yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

(K1) : "*İHL öğrencisinin dini değerleri daha hassas. Diğer öğrencilere bunlar ağır ve zor geliyor. Dolayısıyla ahlaki değerleri de daha zayıf kalıyor*."

(K2) : "*Din Kültürü dersi din eğitimi için yeterli bir ders değildir. Bir öğrencinin herhangi bir dersi yüzde yüz veya çok yüksek bir oranda öğrenme ihtimalinin çok düşük olduğunu düşünürsek din eğitimi için de bir ders yeterli değildir. İHL'de daha fazla dini ders bulunduğu için din eğitiminde bu okulların ön planda olduğunu ve daha iyi bir din eğitimi verildiğini düşünüyorum*."

(K6) : "*Öncelikle çocuklarını İmam Hatiplere gönderen aileler zaten muhafazakar zihniyette aileler. Çocuklar daha doğuştan terbiye, eğitim ve örneklik anlamında maneviyata yatkın. Haram helal çizgisini bilerek yetiştirildikleri için zaten diğer okullardaki çocuklardan bir tık fazla ahlak ve maneviyata yatkınlar. Kötü alışkanlıkların bu okullardaki öğrencilerde daha az olmasının sebebi yalnızca okulda verilen eğitim değil, okulun zaten öğrencide aileden getirdiği bu meziyetleri daha da pekiştiriyor olmasıdır*."

Bir katılımcı öğrenciler arasındaki farklılığın karma eğitimden kaynaklandığını dile getirmiştir. Katılımcıya göre karma eğitim ergenlik dönemindeki öğrencilerin yanlış davranışlarda bulunabilmesine sebebiyet vermektedir. Aynı zamanda velilerin eğitimden beklentilerinin de etkili olduğunu ifade etmiştir. Bahsi geçen yanıt şu şekildedir:

(K26) : "*Ortamla ilgili farklılıklar öğrencileri de farklılaştırıyor. Diğer liselerde kız erkek ayrımı yok. Karma eğitim var. Yetişme çağındaki çocuklar yanlış davranışlarda bulunabiliyor. Bir tarafta dini eğitim alınmasını isteyen veliler varken diğer tarafta çocuğunun sadece eğitim almasını isteyen, dini eğitim kaygısını taşımayan veliler var. Bu da öğrenciler arasındaki farklılıklara sebep oluyor.*"

Biri kültür dersleri öğretmeni, diğeri meslek dersleri öğretmeni olan iki katılımcı ise, İHL öğrencileri ile diğer lise öğrencileri arasında fazla fark olmadığını dile getirmiş ve şu ifadeleri kullanmışlardır:

(K15) : "*Şu anda çok büyük bir fark olduğunu düşünmüyorum. İmam Hatip öğrencilerinin birçok konuda diğer öğrencilerden pek farkı kalmadığını düşünüyorum. İbadetler, dini hassasiyetler, helal harama riayet konularında İmam Hatip öğrencilerinin çoğu diğer liselerdeki öğrenciler gibi aşağı yukarı*."

(K22) : "*İmam Hatip öğrencileriyle diğer lise öğrencileri arasında farklar var tabi ki. Fakat onların yaşam tarzlarındaki benzerlik (helal harama dikkat etme, ibadet alışkanlığı gibi) bu farkı zaman zaman azaltıyor. Ama yine de liselerde yaygın olduğu söylenen mesela inançsızlık durumu İmam Hatiplerde minimal düzeydedir diye düşünüyorum*."

Yanıtlardan anlaşılacağı üzere (K15) ve (K22) kodlu katılımcılar İHL ve diğer lise öğrencileri arasında ibadetler, helal harama riayet, yaşam tarzı gibi konularda pek bir fark görmediklerini ifade etmişlerdir.

K(18) de, "*İmam Hatipte okuyan öğrenciler her ne kadar yeterli birikime sahip olmasalar da diğer liselerden farklı olarak mesleki dersleri gördüklerinden dolayı az da olsa bir bilinç kazanıyorlar*." şeklindeki yanıtıyla, İHL öğrencileriyle diğer liselerde okuyan öğrenciler arasında olduğu düşünülen farkın boyutunu "az da olsa" şeklinde ifade ederek bir anlamda orta öğrenim gençleri arasında pek bir fark olmadığını ileri sürmüştür.

Görüldüğü üzere katılımcıların bir kısmı İHL öğrencilerinin ibadetlerini yerine getirdiklerini, bir kısmı ise ibadet alışkanlığı kazanamadıklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla katılımcılar İHL öğrencilerinin daha ahlaklı oldukları yönünde hemfikir olmakla birlikte, ibadetler ve helal haramlara riayeti konusunda farklı görüştedirler. İHL öğrencilerinin dini kurallara uyduğunu düşünen velilerin sayısı yalnızca 9'dur.

Katılımcıların bir kısmı tarafından İHL öğrencileri ile diğer lise öğrencileri arasında ibadet alışkanlığı ve helaller haramlar konusunda ahlaki konularda olduğu gibi kayda değer bir fark görülmemiş olması, İHL'lerde verilen din eğitiminin öğrencilere ibadet alışkanlığı ve helal-haramlara riayet bilinci kazandırma konusunda kendinden beklenenleri yerine getirmede eksikleri olabileceği şeklinde yorumlanacağı gibi; öğrencilerin dini eğitiminde tek sorumlunun İHL'ler olmadığı; aile, çevre gibi diğer etkenlerin de din eğitiminde önemli rolleri olduğu unutulmamalıdır. Bir başka soruda (K17) kodlu katılımcının "*Namaz kılmayan, Ku'ran okumayan bir aile artık çocuklarını*

da kontrol edemiyor. Bu sebeple İmam hatipleri son kavşak gibi kurtarıcı yer olarak görüyor. Sihirli bir değnekle çocuğunu namaza başlamış, Kur'an'ı tecvit ve makamlı okuyan, sigara gibi zararlı alışkanlıklarını terk etmiş biri haline getirecek mekanlar zannediyorlar." ifadesi ile, (K30) kodlu katılımcının *"Aileler çocuklarına yaşantılarıyla örnek olamayıp İmam Hatiplere göndererek çocuğun dini hayatına ait sorumluluklarını bu okullara yüklüyorlar. Dolayısıyla İmam Hatiplerde verilen din eğitimi yeterli olamıyor."* ifadesi bu konudaki kanaatimizi destekler niteliktedir.

3.3.6. İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Kendilerinden Beklenen Özellikleri Kazanma Durumu

İHL'lerin öğrencilerine sahip olmaları beklenen özellikleri kazandırmaları konusunda ne düşündüklerini öğrenmek amacıyla katılımcılara "*Mevcut İHL ve Proje İHL öğrencileri sizce kendinden beklenen özellikleri kazanabiliyor mu*?" sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevapların dağılımı şu şekildedir:

Tablo 13

İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Kendilerinden Beklenen Özellikleri Kazanma Durumu

Kendilerinden Beklenen Özellikleri Kazandırabiliyor	2 veli
Kendilerinden Beklenen Özellikleri Kısmen Kazandırabiliyor	20 veli
Kendilerinden Beklenen Özellikleri Kazandıramıyor	8 veli

Yanıtlardan ortaya çıkan tabloya göre katılımcıların çoğu İHL'lerin kendilerinden beklenen özellikleri kısmen kazandırabildiğini ifade etmiştir. Kazandırabiliyor diyen iki velinin "diğer okullara kıyasla", "eksiklere rağmen" gibi ifadeler kullanarak verdikleri yanıtlar dikkat çekmektedir. Bu iki katılımcının cevapları şöyledir:

(K10) : "*Kazandırabiliyor bence. Dışarıya kıyasla İHL öğrencileri daha iyi durumda*."

(K19) : "*Eksikliklere rağmen kazandırabiliyorlar. En azından diğer okullara göre İHL'lerde bu özelliklere daha yakın kişiler yetişebiliyor*."

İHL'lerin öğrencilere kendilerinden beklenen özellikleri kazandıramadığı yönünde değerlendirmelerde bulunan katılımcıların yanıtları ise şu şekildedir:

(K1) : "*... Dini değerlerimizi özümüzden çok sözümüzde yaşadığımız için tesir edemiyoruz*."

(K6) : "*... Öğretmenlerdeki idealizm azlığı, bizlerin veli olarak temsil eksikliği, çağın şartlarında çocukların daha dinden kopuk olmaları bunda etkili.*"

(K12) : "*... Çünkü bir öğrenci sadece okul ile değil, çevresi, ailesi ile de önemlidir. Bu üç sac ayağı birlikte hareket etmediği zaman iyi bir insan yetişmiyor*"

(K16) : "*... Gençlerimize ulaşacak bir dil geliştiremedik. Gittikçe bizden uzaklaşıyorlar. İğneyi kendimize batırmamız lazım*."

(K18) : "*Mevcut İHL'ler bu misyonu taşımak istiyorlar. Fakat çevre şartları, insanların anlayışları ve Müslümanların dini yaşantıdaki hassasiyetlere dikkat etmemesi maalesef böyle bir sonuç doğurmuyor*."

(K22) : "*... Bence iki sebebi olabilir. Bu dönem idealist insan bırakmadı, bir çözülme yaşandı. Bu durum aileleri yani çocuklarımızı etkiledi. Bu ailelerden ideal anlamda Müslüman çıkmaz. İkinci ihtimal de bu anlamda hocalar donanımlı değil ya da idealist değil*."

Görüldüğü üzere olumsuz değerlendirmede bulunan katılımcılar, bu durumun sadece okuldan kaynaklanmadığını belirtmektedirler. Öğretmenlerde görülen idealizm yetersizliği, öğrenciye ulaşacak bir dil geliştirememeleri ve onlara yeterince tesir edememelerinin yanı sıra, ailelerin örnek olma konusundaki eksiklikleri, çağın ve çevrenin etkisi, okul, öğretmen ve ailenin işbirliği içerisinde olmaması da katılımcıların ifade ettikleri hususlar arasındadır.

Bir katılımcı ise tavsiye niteliğinde şöyle bir yanıt vermiştir:

(K27) : "*Gördüğüm kadarıyla hayır. Güzel çalışmalar yapılmasına rağmen göz ardı edilen hususlar olduğunu düşünüyorum. Şöyle ki; Din sürekli anlatılarak, programlar ve etkinlikler düzenlenerek aktarılacak bir "öğreti" veya bir siyasi görüş değildir. Dinin temeli muhabbete dayanır ve klasik bir yöntemi vardır. Öğreten kişi iyi bir temsil yeteneğine sahip, samimi, muhabbet ehli kişiler olmalı ve öğrenciyle birebir*

ilgilenmelidir. Dinin içselleştirilmesi bu yollarla mümkün olur. Proje okullarında yapılan etkinlikler donanım kazandırma bağlamında faydalı çalışmalar olarak devam etmeli ancak niceliği putlaştırmadan bireysel bağlar kurulmasına özel önem verilmelidir."

Dinin bir öğreti veya siyasi görüş olmadığını ifade eden katılımcının, niceliğin ön plana çıkarılmaması, öğretmenlerin temsil gücüne sahip, samimi ve muhabbet ehli, öğrenciyle birebir ilgilenen kişiler olması gerektiğine dair söyledikleri dikkate değerdir.

Sorumuza kısmen kazandırabiliyor cevabı veren katılımcıların da benzer hususları dile getirdikleri görülmektedir:

(K2) : "*… Bunun nedeni olarak da niceliğin artmasına bağlı olarak niteliğin düşmesi söylenebilir. Akademik seviyesi daha düşük ve istemeyerek gelen öğrencilerin bu okulları tercih etmelerinin etkili olduğu söylenebilir*."

(K11) : "*... Ergenlik dönemi etkisi, ailelerin bilinçsizliği, öğretmenlerin bu konuya yeterli önemi vermeyişi etkili olabilir*."

(K13) : "*… Çocuklardan yüksek başarı istemeleri de dini eğitimi istediğimiz düzeye çekmeye engel oluyor. Sürekli test çözen çocuk ders çalışmaktan nefes alamaz hale geliyor. Dini gündelik hayat içinde tecrübe edebilecek özel zamanlar oluşturmaya hiç vakit kalmıyor*."

(K17) : "*... Ailelerin dini hayatı yetersiz. Namaz kılmayan, Kur'an okumayan bir aile artık çocuklarını da kontrol edemiyor. Bu sebeple İmam hatipleri son kavşak gibi kurtarıcı yer olarak görüyor. Sihirli bir değnekle çocuğunu namaza başlamış, Kur'an'ı tecvit ve makamlı okuyan, sigara gibi zararlı alışkanlıklarını terk etmiş biri haline getirecek mekanlar zannediyorlar. Ailede dini kaygıları bulunan, dini yaşantısı olan çocuklar daha iyi durumda oluyor*."

(K30) : "*...Öncelikle zamanın şartları geçmişe göre daha zorlaştı. Dinen büyük bir boşluk yaşanıyor. Çeşitli inanışlar da ortaya çıktı. Din hayatı şekillendirecekken yaşanan hayat dinin algılanmasını değiştirdi. Aile içerisinde de din sağlıklı yaşanmamaya başladı. Aileler çocuklarına yaşantılarıyla örnek olamayıp İmam Hatiplere göndererek çocuğun dini hayatına ait sorumluluklarını bu okullara yüklüyorlar. Dolayısıyla İmam Hatiplerde verilen din eğitimi yeterli olamıyor. Ayrıca*

öğrenciler özellikle 11 ve 12. sınıflarda üniversiteye yoğunlaşıyorlar. Din eğitiminden çok akademik eğitim bekliyorlar. Meslek dersleri öğretmenlerinden üniversiteye hazırlanmaya yönelik çalışma yapmak için bazı ders saatlerini istiyorlar. Meslek derslerinden sınavda soru çıkmayacağı için gerekli görmüyorlar. Bu gibi sebepler de tabi ki beklediğimiz profildeki İmam Hatip öğrencisi yetiştirmede yetersiz kalıyor."

Cevaplardan katılımcıların sorunun sadece okuldan kaynaklanmadığının bilincinde oldukları anlaşılmaktadır. Ailenin kendi dini yaşantısındaki eksiklikler, çocuklarına örnek olamayışları, çocuklarıyla bu konuda yeterli şekilde ilgilenmedikleri ve buna rağmen tüm sorumluluğu okula yükledikleri ifadeler arasındadır. Öğretmenlerin özverili olmayışları, sadece sözde değil özde de yaşıyor olmaları gerektiği, öğrencilere sevgi ile yaklaşmaları gerektiği ifade edilmiştir. Öğrencilerin okul yıllarında özellikle 11. ve 12. sınıflarda daha çok sınav çalışmaya yönlendiği, proje olmayan İHL'lere bazı öğrencilerin isteksiz gidiyor olması, zamanın ve şartların değişmesi, İHL'lerin açılmaya devam edilmesine karşılık eğitim olarak içinin doldurulamadığı düşüncesi gibi faktörler de bu bağlamda ifade edilen hususlar arasındadır.

Toplumda İHL'lerin pek muteber olmadığını, İHL'lere karşı var olan antipatinin öğrencilerin İHL'leri isteyerek tercih etmesine engel olabileceğini düşünen bir katılımcının yanıtı ise şu şekildedir:

(K24) : "*Kısmen. Çünkü toplumda İHL'lere karşı var olan antipati, çocuklarımızın burayı isteyerek tercih etmesine engel olabiliyor. Toplum nazarında İHL'ler pek muteber liseler değil. Çocuklar daha çok aile zoruyla bu liselere gönderiliyor. Başarı, ahlak ve ideallere sahip olmanın çoğu zaman doğru orantılı olduğunu düşünüyorum. İHL öğrencilerinin puanları düşük ve ahlaki seviyeleri çok iyi durumda değil. Bu öğrencilerin genelde idealleri de düşük. Bu sebeplerden dolayı İHL'lerde istenilen öğrenci tipi yetiştirmek zor bir hal alıyor."*

Görüldüğü gibi katılımcı toplumun İHL'lere yaklaşımının da dolaylı olarak istenen özelliklere sahip İHL öğrencilerinin yetişmesi konusunda etkili olduğunu ifade etmiştir.

Bir katılımcı da İHL'de öğrenim görmenin etkisinin öğrencilerde çoğunlukla mezuniyet sonrası ortaya çıktığını ifade etmiştir. Katılımcının yanıtı şu şekildedir:

(K26) : "*...Bazı öğrenciler de süreçten etkileniyorlar, sonuçları hemen görülemeyebiliyor. İmam Hatip öğrencilerinin çoğu bu okullardan mezun olduktan sonra İmam Hatipli vasıflarını taşıyor. Süreç esnasında bu vasıfları göremeyebiliyoruz çoğu öğrencide*."

Başka bir soruya (K13) kodlu katılımcının verdiği *"Üniversite ortamını gördükten sonra gelip kendileri de söylüyorlar bunu. İmam Hatiplerin farkını mezun olduktan sonra fark ediyorlar*." yanıtı da bu görüşü desteklemektedir.

Proje İHL'lere belirli bir potansiyele sahip öğrencilerin isteyerek gelmelerinin okullara bu konuda yüklenen misyonu gerçekleştirmede kolaylık sağladığı da belirtilen hususlar arasındadır:

(K7) : "*Projeler sanırım bu konuda daha önde. Ancak burada tek faktörün okul olmadığını ailelerin de bu konuda çok etkili olduğunu düşünüyorum. Projelerdeki öğrenciler belli bir başarıyı elde ederek bu okullara geldikleri için ve bu başarıyı elde etmede aile ilgisi faktörünü de dikkate alırsak bu okullara gelen öğrenciler genelde zaten bilinçli olarak geliyorlar. Normal İmam Hatiplerde ise genellikle öğrenci istemeden veya bilinçsizce geliyor. Veliler de bir o kadar bilinçsiz oluyor*."

(K24) : *"... Proje İHL'lerde öğrenci profili hem başarı hem ahlaki anlamda iyi seviyelerde olduğu için hedefe ulaşmaları daha kolay oluyor. Bu okulları idealleri olan öğrenciler seçiyor. Dolayısıyla Proje İHL'ler istenilen insan yetiştirmede daha iyi yol kat ediyor*."

(K25) : "*Proje İHL'ler evet yetiştirebiliyor. Çünkü öğrenciler zaten iyi. İHL'lerde de illa ki yetişiyor fakat istemeyerek bu okullara gelen bir sürü öğrenci de olduğu için bu sayı daha az oluyor*."

(K28) : "*Proje dışındakiler için net bir şey söyleyemiyorum. Proje olanların öğrenci ve veli profili, bunların istek, beklenti ve hedefleri diğerlerinden farklı. Dolayısıyla proje İHL'lerde bu özelliklere sahip öğrenciler yetiştiğini düşünüyorum*."

Görüldüğü üzere katılımcılar Proje İHL'lerin veli ve öğrenci profilinden hareketle hem akademik hem dini anlamda daha iyi olduğunu düşünmektedirler. Velilerin daha ilgili ve bilinçli olması, öğrencilerin belli bir başarı düzeyinde olmaları, hedeflerinin olması, okullarına isteyerek gidiyor olmaları gibi faktörlerin, Proje

İHL'lerde istenen profile daha yakın öğrenciler yetiştirmekte etkili olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

İHL öğrencilerinin kendilerinden beklenen özellikleri kazanma durumu ile ilgili yanıtlara genel olarak bakıldığında, öğrencilerin bu özellikleri kazanması konusunda olduğu gibi kazanamaması konusunda da katılımcıların tek sorumluluğu İHL'lere yüklemedikleri görülmektedir. Soruya olumlu veya olumsuz yanıt veren katılımcılar, ailenin bilinç düzeyi, dini yaşantısı, çevrenin etkisi, öğretmenlerin yetersizlikleri, toplumun İHL'lere bakışı gibi faktörlerin öğrencilerin istenen davranışları kazanabilmeleri konusunda etkili olduğunu düşünmektedirler. Proje İHL'lerde okuyan öğrencilerin İHL öğrencisi denilince akla gelen olumlu özelliklere sahip olması konusunda da katılımcılar ailelerin rolüne vurgu yapmışlar; ailenin bilinçli olmasının öğrencileri istenen yönde yetiştirmeyi kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, öğrencilerin dini eğitiminde tek sorumlunun İHL'ler olmadığı; aile, çevre gibi diğer etkenlerin de din eğitiminde önemli rolleri olduğu savımız bu verilerle desteklenmiş görünmektedir.

3.3.7. İmam Hatip Lisesi Haricinde Din Eğitimi Alma Durumu

İHL'lerde verilen din eğitiminin katılımcılar tarafından yeterli bulunup bulunmadığını / ne derece yeterli bulunduğunu belirleyebilmek için kendilerine "*Çocuğunuz İHL haricinde din eğitimi alıyor mu?*" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 14

İmam Hatip Lisesi Haricinde Din Eğitimi Alma Durumu

İmam Hatip Lisesi Haricinde Din Eğitimi Alıyor	4 veli
İmam Hatip Lisesi Haricinde Din Eğitimi Almıyor	26 veli

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların büyük çoğunluğu çocuklarının İHL haricinde din eğitimi almadıklarını ifade etmişlerdir. Çocuğunun İHL haricinde din eğitimi almadığını söyleyen katılımcılardan bazılarının yanıtları şu şekildedir:

(K5) : "*İHL'ye başlamadan önce kızımı dini eğitim alabileceği ortamlara gönderiyordum. Ancak İHL'ye başladıktan sonra kendisi "zaten İHL'ye gidiyorum orada bunları öğreneceğim; başka yere gitmeme gerek yok" diyerek gitmek istemedi.*

Ben de hem ergenliğin verdiği agresifliğinden dolayı hem de okulunu sevsin, oradaki faaliyetlere katılsın diye farklı ortamlara göndermedim. Ama evde de dini ahlakı vermeye devam etmeye çalışıyoruz. Hem namazlarına hem Kur'an okumasına hem de akşam sohbetlerine evde devam ediyoruz."

(K13) : "*Almıyor, evde biz destekliyoruz*."

(K24) : "*Almıyor. Ailede aldığı dini eğitim yeterli geliyor. Okulu da zaten bizim verdiğimiz dini eğitime katkı sağlıyor*."

(K29) : "*Özel bir kurum dernek veya vakıftan almıyor. Okula ek olarak biz dini ahlaki eğitimine katkı veriyoruz*."

(K30) : "*Aile içerisinde yaşantımızla dini eğitimini takviye ediyoruzdur diye düşünüyorum. Onun dışında belli bir kurumdan vs. din eğitimi almıyor*."

Yanıtlardan görüldüğü üzere katılımcılar okulda verilen din eğitimini aile ortamında desteklediklerini; çocuklarının okul ve aile ortamında aldıkları din eğitimini yeterli bulduklarını ifade etmişlerdir.

Çocuklarının okul haricinde din eğitimi aldığını söyleyen katılımcıların yanıtları ise şu şekildedir:

(K11) : "*Yaz dönemleri Kur'an kursuna gidiyor. Yazın da dini ortamlardan kopmaması için gönderiyoruz*."

(K21) : "*Tanıdığımız birinin fıkıh sohbetlerine katılıyor. Kendini geliştirmek istediği için*."

(K23) : "*Okul hocalarının tavsiye ettiği bazı sohbet ve derslere katılıyor*."

(K25) : "*Evet. Vaktini böyle ortamlarda geçirmeyi seviyor. Daha çok şey öğrenmek istiyor*."

Çocuğunun İHL haricinde din eğitimi aldığını söyleyen katılımcılar, bu okullarda verilen din eğitimini yetersiz bulduklarını ifade etmemiş; takviye olması için okul haricinde din eğitimi aldıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla katılımcıların İHL'lerde verilen din eğitimini aile takviyesi ile birlikte yeterli buldukları ifade edilebilir.

Katılımcıların İHL'lerdeki din eğitimi bağlamında sorulan diğer sorulara verdiği yanıtlara göre 11 katılımcı İHL'lerdeki din eğitimini yeterli bulmadığını ifade etmiş; yeterli bulunmayan konular ise ibadet alışkanlığı ve helal-haramlara riayet olarak belirtilmişti. Bu soruda ise 26 katılımcı çocuklarının İHL haricinde din eğitimi almadığını; buna gerek duymadıklarını ifade etmiştir. İlk bakışta bu iki durum arasında bir çelişki olabileceği düşünülebilir. Fakat dikkat edilirse bu soru katılımcıların bizzat kendi çocukları ile ilgili olup katılımcılar çocuklarının okulda aldıkları din eğitiminin aile içerisinde takviye edilmesiyle birlikte başka yerden din eğitimi almasına gerek duymadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu bir çelişki değil; ailenin din eğitimindeki rolünün önemini gösteren bir veridir. İHL'lerde verilen din eğitiminin evde aile tarafından desteklendiğinde dışardan bir takviyeye ihtiyaç duyulmaması, ailenin çocuğunun din eğitimindeki rolünün önemini göstermektedir.

3.3.8. İmam Hatip Liselerinde Verilen Din Eğitiminin Yaşantıya Etki Etme Durumu

İHL'lerde verilen din eğitiminin, öğrencilerin tutum ve davranışlarına etki edip edemediği merak konusudur. Bu sebeple katılımcılara "*Çocuğunuzun İHL'de aldığı eğitimin onun tutum ve davranışlarına, dini yaşantısına etkisi oldu mu? Olduysa nasıl?*" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 15

İmam Hatip Liselerinde Verilen Din Eğitiminin Yaşantıya Etki Edebilme Durumu

Etkili Oldu	19 veli
Kısmen Etkili Oldu	5 veli
Etkili Olmadı	6 veli

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların çoğu, İHL'lerde verilen din eğitiminin çocuğunun dinî yaşantısında etkili olduğunu ifade etmiştir. Bu yöndeki ifadelerden bazıları şu şekildedir:

(K2) : "*Oldu. İbadetlerini yaparken daha dikkatli davranmaya başladılar. Dini konularda öğrendiklerini hayatlarına uygulamaya çalışmaları, bizi bile belli konularda uyarmaları bu okulda okumalarının en güzel meyvesi olarak bizleri mutlu etmektedir*."

(K4) : "*Namazı hayatına yerleştirdi. Kul hakkına riayet ediyor. Hayatın gayesinin ne olduğunun farkında. Dışarıdaki arkadaşlarına göre daha edepli davranıyor*."

(K7) : "*İslami konularda artık daha hassas davrandığını gözlemliyorum. Helaller haramlar konusunda daha dikkatli davranıyor*."

(K8) : "*Evet, oldu. Ailede zaten dini bilince sahip olarak yetiştirildi fakat burada aldığı eğitimle kendine bir hayat tarzı belirlemiş oldu. Okulunda öğrendiği bilgileri hayatında da yaşamaya başladı*."

(K10) : "*Tabi ki. Namaza dikkat ediyor. Dini hassasiyetleri oluştu*."

(K12) : "*Evet oldu. Ergenlik dönemindeki sorunları daha kolay atlattık. Maneviyatının kuvvetlenmesi güzel oldu. Olgunlaştı, sorumluluk bilinci arttı. Bazen benden daha fazla ahkama uygun davranıyor. Neyi niçin yaptığının bilincine vardı*."

(K17) : "*Olumlu yönde oldu. Namaza başladı. Kur'an okuyor*."

(K20) : "*Evet. İbadetlerini yerine getiriyor. Yalandan kaçınıyor*."

(K21) : "*Evet oldu. Gördüğü dersler yaşantısına etki ediyor. Daha bilinçli olmaya başladığını düşünüyorum*."

Yanıtlar incelendiğinde katılımcıların bu okullarda verilen eğitimin öğrencilerde namaz kılma, Kur'an okuma gibi ibadet alışkanlığı oluşması ve devamlılığı konusunda etkili olduğunun ifade edildiği görülmektedir. Helal ve haramlara riayet etme, dini anlamda bilinçlenme, ahlaki değerlerin kazanımı da katılımcıların ifadeleri arasındadır.

Bu okullarda verilen eğitimin öğrencinin halihazırdaki kazanımlarını kaybettirmemiş olması da olumlu kazanım olarak ifade edilmiştir. Benzer 2 yanıt şu şekildedir:

(K28) : "*Muhakkak oldu. Dini hassasiyetler, ahlaki değerler açısından. Öncelikle ortam, arkadaşlıklar çok önemli. Farklı okullarda olumsuzluklardan etkilenmeme garantisi olacağını düşünmüyorum. İHL'ler bu anlamda daha güvenli*."

Yanıtta görüldüğü üzere öğrencide zaten var olan kazanımların kaybedilmemiş olması; üzerine yeni kazanımlar ekleyememiş olsa da var olanın muhafaza edilmiş olması katılımcı tarafından başarı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin sahip olduğu özelliklerin korunabilmesi konusunda İHL'lerin ortamının diğer okulların ortamına göre daha güvenilir görüldüğü anlaşılmaktadır. Benzer bir yanıt şu şekildedir:

(K30) : "*İmam Hatip'e gelmeden önce de kızım namazını kılıyordu, Kur'an okuyordu. Ahlaki anlamda da dikkatli biri. İmam Hatipte de bunu pekiştirdiğini düşünüyorum. Başka bir okulda olsaydı bu hassasiyet ve değerlerini kaybedebilirdi. Var olanı muhafaza edebilmek de bir başarı bence. İmam Hatipler yalnızca bunu sağladığı için bile önemli ve kıymetli okullar. Üzerine yeni şeyler koyduğunu da düşünüyorum. Hayatında ilk sırada dininin olduğunu bilmesi, dinine göre hayatını şekillendirmeye çalışmasında okulunun katkısını göz ardı edememem. Dediğim gibi farklı bir okulda okusaydı bu kazanımları elde edebilmesi ve sürdürebilmesi belki bu kadar mümkün olmayacaktı*."

Bu yanıtta da öncelikle öğrencide var olan özelliklerin muhafaza ediliyor olması sebebiyle bile bu okulların önemli ve kıymetli okullar olduğu ifade edilmiş; öğrencinin hayatını dinine göre yaşama gayretinde olmasında okulunda aldığı din eğitiminin etkili olduğu belirtilmiştir.

İHL'lerde verilen eğitimin çocuğun dinî yaşantısına etkisi olmadığını, hatta gerilemeye yol açtığını ifade eden katılımcılardan bazılarının yanıtları şu şekildedir:

(K1) : "*Çok fazla olmadı. Var olanın üzerine çok çıkamadı. Bilgisi artmıştır belki ama şu an için davranışlarında pek bir farklılık yok*."

(K6) : "*Fazla etkisi olmadı. Var olan dini yaşantısını daha ileri taşımadı*."

(K13) : "*Biz dindar bir çocuk gönderdik okula. Maalesef gerileme oldu. Okula gelip namaza devam alışkanlığı edinen arkadaşları da oldu. Namaz konusunda elhamdülillah sıkıntımız yok, yanlış anlaşılmasın. Dini duyarlılığında zayıflama oldu.*

Bunu sadece okula bağlayamayız tabi ergenlik döneminin de etkisi olabilir. Bu tekrar eski hale, daha iyi hale döner inşallah."

(K24) : "*Aslında kızım İHL ye gitmeden önce daha dindardı. Namazlarında daha hassastı. Tabi İHL'den aldığı eğitim durumu bu hale getirdi diyemem. Yaşının getirdiği bir durum da olabilir. Dini bilgiler edindikçe açık noktalar bulup onları mı uyguluyordur bilemiyorum. Bir de kızım meslekçilerin aynı konuları sürekli farklı örneklerle açıklamaya çalışmasından rahatsız olduğunu söylüyor. Bildiği şeylerin sürekli anlatılmasından hoşlanmıyor. Hep din üzerinden konuşma yapılması, her şeye din gözüyle bakılması da bir iticilik oluşturmuş olabilir*."

(K29) : "*Maalesef çok olumlu cevap veremeyeceğim. Çünkü gitmeden önceki tutum ve davranışları ile İHL'ye gittikten sonraki tutum ve davranışları konusunda olumsuzluk olduğunu söyleyebilirim. Ve bunda oradaki öğretmenlerin doğrudan etkisi olduğunu düşünüyorum. Zaten bunu kızım kendisi de dile getiriyordu. Daha geleneksel dini anlayışa sahip hocalar olduğunu söylüyordu. Bunların derslerde öğrencilere kendi dar görüşlerini aşılamaya çalıştıklarını, İslam'ı onların kendi anlayışlarından ibaretmiş gibi sunmaya çalıştıklarını söylüyordu. Onların dayatmalarından çok rahatsız oluyordu. Bu da farkında olmadan onlar üzerinden çocuğun dini yaşantısı ya da İslami anlayışı üzerinde olumsuz etki yapıyordu...*"

Üç farklı katılımcı da İHL'ye gittikten sonra çocuklarında namaz alışkanlığının kaybolması, dini duyarlılığın azalması, dini hassasiyetlerinde gerileme olması gibi olumsuzluklar gördüklerini dile getirmişlerdir. Katılımcıların İHL'lerde verilen eğitimin çocuğunun dinî yaşantısına etki etmediğini, hatta olumsuz etkilediğini ifade eden bu görüşlerin nedenlerinin dikkatli bir biçimde irdelenmesi gerekmektedir.

Katılımcılardan bazılarına göre, meslek dersi öğretmenlerinin sürekli aynı konuları anlatmaları, her şeye din gözüyle bakmaları, İslam'ı kendi bakış açılarından ibaret görerek anlatmaları ve hep din üzerinden konuşmaları öğrencilerin İslam anlayışı üzerinde olumsuz etki yapmaktadır.

Yanıtların tümü göz önünde bulundurulduğunda İHL'nin öğrencilerin dini yaşantısına etkileri konusunda katılımcılar arasında görüş ayrılıkları olduğu görülecektir. Katılımcıların bir kısmı çocuklarının ibadet alışkanlığı, helal harama riayet konularında okullarında aldıkları din eğitiminin etkili olduğunu ifade ederken; bir kısmı

çocuğunda var olanın üzerine yeni bir şey eklenmediğini bir kısmı da olumsuz yönde etkilendiğini ifade etmiştir. Bazı katılımcıların da dile getirdiği gibi öğrencilerin dini yaşantısının sorumluluğunun tamamen İHL'lere hamledilmesi doğru bir tavır olmayacaktır. Zira çocuğun din eğitiminde aile ve çevre gibi başka faktörler de etkili olmaktadır. Nitekim daha önceki sorularda katılımcıların çoğunun "aile içerisinde din eğitiminin takviye edilmesiyle birlikte yeterli bulduğu" şeklinde ortaya çıkan sonuç da, İHL'lerde verilen din eğitiminin ailenin desteklemesiyle birlikte daha etkili olacağını göstermektedir. Bununla birlikte İHL'lerde verilen din eğitiminden kaynaklanan bir durum varsa bu durumun da irdelenmesi gerekmektedir.

3.4. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

3.4.1. Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Açılmasına Dair Görüşler

Katılımcılara "*İHL lerin, İHL ve Proje İHL olarak çeşitlenmesini doğru buluyor musunuz? Neden?*" sorusu yöneltilmiş; bu soru ile yeni bir tür olan Proje İHL'leri katılımcıların nasıl değerlendirdiği, AİHL ve Proje AİHL çeşitlenmesini hangi nedenlerle doğru bulup bulmadıkları belirlenerek, bu çeşitlenmenin bir değerlendirilmesi yapılmak istenmiştir.

Tablo 16

Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Açılmasına Dair Görüşler

Olumlu Buluyor	21 veli
Olumsuz Buluyor	7 veli
Kararsız	2 veli

Tabloya bakıldığında katılımcıların çoğunun İHL ve Proje İHL çeşitlenmesini olumlu değerlendiği görülmektedir. Yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

(K4) : "*Olabilir tabi ki. Yüksek puanlı öğrenciler de İHL'lere gelmiş oluyor*."

(K7) : "*Başarılı öğrencilerin de İmam Hatiplere ilgi göstermesi açısından olumlu buluyorum.*"

(K10) : "*Doğru. Seçenek oluşmuş oldu. Zaten herkes proje okumak zorunda değil. Projeler kaliteyi artırdı. İyi öğrenciler açısından iyi oldu*."

(K11) : "*Doğru buluyorum. İyi öğrencilerin de İHL'leri isteyerek tercih etmeleri olumlu bence*."

(K27) : "*Evet doğru buluyorum. Aksi takdirde başarılı öğrenciler İHL'de okumayı tercih etmezlerdi*."

Yanıtlarda görüleceği üzere katılımcıların çoğu, başarılı öğrencilerin İHL'leri tercih etmeleri sebebiyle proje okullarının açılmasını olumlu olarak değerlendirmişlerdir. (K27) kodlu katılımcının proje okullarının olmaması durumunda başarılı öğrencilerin İHL'leri tercih etmeyeceği yönündeki ifadesi dikkat çekmektedir.

(K1) kodlu katılımcı proje okullarında yetişecek olan öğrencilerin, İHL öğrencisinden beklenen özellikleri taşımaya daha yatkın olacaklarını düşünmesi sebebiyle bu okulların açılmasını olumlu değerlendirdiğini ifade etmiştir. Katılımcının yanıtı şu şekildedir:

(K1) : "*Proje İHL'lere gelen öğrenciler ve onların ailelerinin daha bilinçli olduğunu ve gelen neslin gerçek İHL'ye daha yakın olduğunu düşünüyorum. Bu anlamda doğru buluyorum*."

(K18) kodlu katılımcı Proje okullarındaki öğrencilerin hem dini hem akademik anlamda daha başarılı olabileceklerini belirtmiş; aynı zamanda toplumun çoğunluğunu oluşturan orta kesimin belli bir şuur kazanmaları için proje olmayan İHL'lerin de olması gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcının yanıtı şu şekildedir:

(K18) : "*Akademik olarak nitelikli öğrencilerin Proje İHL'lerde eğitim görmesini gayet olumlu buluyorum. Çünkü hem din eğitimi ile beraber hem de diğer dallarda meslek sahibi olma konusunda daha başarılı olabilirler. Proje olmayan İHL'ler de daha çok toplumun orta kesimlerine hitap ediyor. Toplum içinde çoğunluğu oluşturan bu öğrencilerin belirli bir misyon ve şuur kazanmaları için bu okulların da olması gerekiyor*."

(K30) kodlu katılımcı üniversitede istedikleri bölümlere hazırlanmak isteyen öğrencilerin genellikle İHL'leri tercih etmediği, üniversitede farklı bölümlere yönelmek isteyen öğrencilerin akademik eğitim beklentilerinin Proje İHL'lerde karşılanabileceği düşüncesiyle artık İHL'leri tercih edebildiklerini ifade etmiştir. Katılımcının yanıtı şu şekildedir:

(K30) : "*Evet olumlu bir gelişme bence. Üniversitede İlahiyat dışında başka bölümler düşünen öğrenciler İHL'leri çok tercih etmiyordu. Daha yoğun bir akademik eğitim alarak üniversiteye daha iyi hazırlanmak istiyor böyle öğrenciler. Projelerle öğrencilere bu imkan sunulmuş oldu. Fen lisesi müfredatında akademik eğitim alırken dini eğitim de alabilmeleri mümkün oldu. Bu da İmam Hatiplerin tercih edilme oranını artırdı. İmam Hatipler bünyesine kaliteli öğrenciler de alabildi bu sayede. Bu öğrenciler İmam Hatip amacına uygun olarak yetiştirilirse ülkenin manevi geleceğine de önemli katkılar sağlayabilir*."

(K21) kodlu katılımcı da proje okulları sayesinde program çeşitliliği sağlanarak öğrencilerin kendilerine uygun bulduğu programda eğitim alabilecek olması sebebiyle bu okulların açılmasını faydalı olarak değerlendirmiştir. Katılımcının yanıtı şu şekildedir:

(K21) : "*Program çeşitliliği, öğrenci potansiyelinin meziyetlerine göre okullarda yerini alması açısından faydalı olduğu kanaatindeyim*."

Görüldüğü üzere katılımcılar Proje İHL'lerin açılmasını daha çok başarılı ve bilinçli öğrencilerin İHL'leri tercih edebilmesi açısından olumlu olarak değerlendirmişlerdir. Ayrıca bu okulların, öğrencilerin üniversitede istedikleri alana yönelebilmelerine olanak sağlaması sebebiyle olumlu olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bu okullarda hem din eğitimi hem de istedikleri akademik eğitimi alabilmeleri sebebiyle, bu okulların akademik anlamda hedefleri olan öğrenciler için bir imkan olduğu da ifadeler arasındadır.

Bu çeşitliliği olumlu değerlendiren katılımcılardan bazıları ise dikkat edilmesi gerektiğini düşündükleri bazı hususları dile getirmişlerdir. Yanıtlar şu şekildedir:

(K23) : "*Olumlu buluyorum. Her çalışma önemli. Yeter ki kontrollü olsun*."

(K26) : "*Çeşitliliği doğru buluyorum fakat bu kadar yaygın olmasını doğru bulmuyorum. Öğretmenlerin seçilerek alınması konusunda doğru bulmuyorum. Her okulda lokomotif görevi gören öğretmenler toplanarak projelere alınıyor ve diğer İmam Hatipler bu anlamda zayıf bırakılıyor*."

(K29) : "*Doğru buluyorum. İyi öğrencilerin de İHL'lere gelmesi olumlu bir durum. Ancak az önceki soruda bahsettiğim gibi öğrenciler projelere bir fen lisesi*

eğitimi beklentisi ile geldiğinde bu durum İHL'lerin asıl amacına zarar verebilir. Bu konuda dikkatli olmak gerekir."

Yanıtlara bakıldığında katılımcılar bu okulların açılmasını olumlu değerlendirmekle birlikte, kontrollü olunması gerektiğine ve İHL'lerin asıl amacı olarak gördükleri din eğitiminin geri planda kalmaması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca Proje İHL'lere öğretmenlerin seçilerek alınması eleştirilmiş; diğer İHL'lerde de iyi öğretmenlerin görev yapması gerektiği ifade edilmiştir.

Bu çeşitlenmeyi olumsuz bulan katılımcılardan bazılarının yanıtları ise şu şekildedir:

(K5) : "*Arasındaki ayrım Proje İHL'ler sınav ile İHL'ler sınavsız öğrenci alması. Bu sebeple ayrılmasını doğru bulmuyorum. Hepsi bizim çocuklarımız ve hepsi bizim geleceğimiz. İHL'lere bu sebeple daha az önem veriliyor ise yanlış yapılıyor. Hatta bu anlamda İHL'lere daha ağırlık verilerek o çocuklar kaybedilmemeli kazanılmalı*."

(K6) : "*Etiketleme ve ayrıştırmanın doğru olduğunu düşünmüyorum. Ama puan sisteminin olduğu ülkemizde bu gerçekliği de göz ardı edemeyiz*."

(K15) : "*Hayır. Proje okullarında derse verilen önemle İmam Hatip ruhunun birleştirilmesi gerektiğini düşünüyorum*."

(K16) : "*Doğru bulmuyorum. Proje okuluna dönüştürülen bir okulda çalışıyorum. Okulum İHL iken daha samimi ve yaşanılır bir okuldu. Beklentiler, kaygılar değişti. Meslek derslerine ilgi azaldı. Fen ve sosyal bilimlere ağırlık verilmeye başlandı. Ayrılmayı düşünüyorum*."

(K25) : "*Hayır. İHL'lerde kalite bozuluyor. Tüm İHL'ler aynı şartlarda öğrenci alsa ve aynı standartlarda eğitim verse daha doğru olur*."

Görüldüğü üzere proje olmayan İHL'lere daha az önem verilmesi ve bu okullardaki kalitenin azalması kaygısı, ayrıştırmaya sebep olacağı endişesi, proje okullarında din eğitimine daha az önem veriliyor olması ve meslek derslerine ilginin azalıp kültür derslerine yoğunluk verilmesi gibi hususlar sebebiyle bazı katılımcılar tarafından bu çeşitlilik olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

Bir katılımcı İHL'lerin toplumda ayrımcılığa sebep olabileceği; laik ve antilaik öğrenciler için bir çatışma zemini oluşturabileceği gerekçesiyle, tüm okullarda uygun dini eğitim verilmesi gerektiğini, tüm öğrencilerin sanki İHL'de okuyormuş gibi ahlaki eğitim alabilmelerinin milletçe birlik sağlanabilmesi açısından gerekli olduğunu öne sürmüştür. Katılımcının yanıtı şu şekildedir:

(K24) : "*Hayır. Bence Proje İHL'ler kalsın, İHL'ler kapatılsın. Kalitenin korunması için bu gerekli. Aslında benim idealim İHL'lerin olmayıp, tüm liselerde uygun dini ahlaki eğitim verilmesi. Yanlış anlaşılmasın İHL'ler olmasın demek değil bu. Öyle bir sistem kurulsun ki tüm liselerde okuyan çocuklarımız sanki İHL'de okuyormuş gibi ahlaki eğitim alsın. Karşı çıkacaklar da olur illa ki. İHL'ler bir yandan toplumda ayrımcılığa da sebep olabiliyor. Laik ve antilaik öğrenciler için bir çatışma zemini oluşturabiliyor. Milletçe birlik için tüm liseler bu anlamda desteklensin. İsteyenler için az sayıda ve İlahiyat Fakülteleri'nin alt basamağı olarak birkaç kaliteli İHL kalsın. Buraya isteyenler gelir ve üniversitede İlahiyat Fakültesi okurlar*."

Görüldüğü üzere katılımcı, tüm öğrencilerin İHL düzeyinde dini eğitim alabilmesini istemekle birlikte; öğrencilerini İlahiyat Fakültelerine hazırlayan birkaç kaliteli İHL kalmasının yeterli olduğu görüşündedir.

Bu konuda kararsız olduğunu ifade eden katılımcıların yanıtları ise şu şekildedir:

(K8) : "*Bazen evet, bazen hayır. Aslında Proje İHL lere ihtiyaç vardı bence. Çünkü iyi olan öğrencilerin velisi çocuklarını zayi etmek istemez. Dinini öğrenmesinin yanında akademik başarısı da iyi olsun ister. Çocuğu da kendisi gibi arkadaşlarıyla eğitim alsın ister. Proje İHL'lerde bu imkan var. Sınavla alınan öğrenciler daha kaliteli oluyor. Mevcut İHL'lere sınavla öğrenci alınsa kalite oralarda da artar. Fakat bu sefer puanı yetmeyip dışarıda kalacak olan öğrencileri düşünüyorum. Onlar da İHL de güzel bir şey öğreneceklerdir belki ve burada öğrendikleri ileride hayatında meyvelerini verecektir. Biz onların bir şey almadıklarını sansak da mezuniyetten sonraki hayatlarında burada öğrendikleri etkisini gösterecektir. Dolayısıyla tüm İHL'lere sınavla alınarak onları bu imkandan mahrum etmemek gerekiyor bence. İHL'lerde zaten onların kapasitesine uygun olarak kültür dersleri veriliyor. Bir de İHL'ler sadece meslek dersleri veren okullar olarak düşünülmemeli. Akademik anlamda da iyi öğrenciler yetiştirebilmeli*."

Katılımcı Proje İHL'leri akademik anlamda hedefleri olan ve kendi gibi arkadaşlarıyla öğrenim görmek isteyen öğrenciler için ihtiyaç olarak değerlendirmekle birlikte; diğer İHL'lerin de akademik anlamda iyi öğrenciler yetiştirebilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Bir başka katılımcı da tüm İHL'lerde kaliteli öğrenciler yetiştirilebilmesi için çok fazla okul yerine az sayıda okul olmasının daha doğru olacağını söylemektedir. Katılımcının yanıtı şu şekildedir:

(K28) : "*Tam emin değilim. İsteyen, istemeyen öğrencilerle bu kadar okul doldurulacağına "insan yetiştiren" daha az sayıda İHL daha iyi olmaz mı diye düşünmüyor değilim. O zaman sadece proje okulu öğrencileri değil, tüm İHL'lerde daha çok kaliteli öğrenci yetişir*."

Katılımcıların yanıtları genel olarak değerlendirildiğinde Proje İHL'ler puan sistemiyle öğrenci aldığından, bu okullara gelen öğrencilerin belli bir akademik başarıya sahip öğrenciler oldukları ifade edilmiştir. Bu öğrenciler akademik eğitim yanında din eğitimi konusunda da eğitilmeye daha elverişli bulunmaktadırlar. Dolayısıyla bu okullar katılımcıların çoğunluğu tarafından böyle öğrenciler için olumlu bir gelişme ve bir imkan olarak değerlendirilmektedir. Proje İHL'lerin açılmasını olumlu bulan katılımcılardan bazıları bu okulların açılmasında kontrollü olunması, din eğitiminin bu okullarda geri planda kalmaması gerektiğine işaret etmişlerdir. Proje okullarının açılmasını olumsuz değerlendiren katılımcılar proje olmayan İHL'lere daha az önem verilerek bu okullardaki kalitenin düşmesi, proje okullarında din eğitimine akademik eğitimden daha az önem verileceği yönünde endişelerini dile getirmişlerdir. İHL'lerin toplumda ayrımcılığa sebep olabileceğini ifade eden bir katılımcı ise, tüm öğrencilerin İHL düzeyinde dini eğitim alabilmesini istemekle birlikte; öğrencilerini İlahiyat Fakültelerine hazırlayan birkaç kaliteli İHL kalmasının yeterli olduğunu ifade etmiştir. Proje okullarının açılması konusunda kararsız olduğunu ifade eden katılımcılardan biri tüm İHL'lerde kaliteli öğrenciler yetiştirilebilmesi için çok fazla okul yerine az sayıda okul olmasının daha doğru olduğunu; diğeri ise proje olmayan İHL'lerin de akademik anlamda iyi öğrenciler yetiştirebilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Yanıtlara bakıldığında Proje İHL'ler ile ilgili genel endişenin bu okullarda verilen din eğitiminin akademik eğitime göre geri planda kalabileceği; kültür derslerine daha çok önem verilerek meslek derslerine olan ilginin azalabileceği olduğu

görülmektedir. Katılımcıların bu yöndeki endişeleri dikkate alınarak, Proje AİHL'lerde akademik eğitim ve din eğitiminin birbirini geri planda bırakmayacak şekilde verilmesine dikkat edilmeli, bu konuda gerekli tedbirler alınmalıdır.

3.4.2. İmam Hatip Liseleri ve Proje İmam Hatip Liselerini Karşılaştırılması

Katılımcılara "*İHL ile Proje İHL'ler arasında farklılıklar görüyor musunuz? Görüyorsanız bunlar nelerdir?*" sorusu yöneltilerek, İHL ve Proje İHL'ler arasında görülen farklılıkların belirlenmesi; bu farklılıkların okullardaki eğitim kalitesine etkisinin değerlendirilebilmesi amaçlanmıştır.

Katılımcıların tamamı Proje İHL'lerin öğrenci ve öğretmen kalitesi, veli ilgisi, dini duyarlılık, fiziki şartlar, akademik imkanlar konusunda daha iyi durumda oldukları vb. gerekçelerle İHL'lerden daha iyi durumda olduklarını ifade etmişlerdir. Verilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

(K2) : "*Öğrencilere sunulan imkanların Proje İHL'lerde daha fazla olduğunu düşünüyorum. Sosyal, kültürel faaliyetler, teknolojik olanaklar ve rehberlik faaliyetleri konularında daha iyi imkanlar sunduğunu düşünüyorum*."

(K3) : "*Proje İHL'lerde akademik eğitim daha iyi*."

(K7) : "*Öğrenci kalitesi konusunda fark olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda veli profili de bilinç noktasında proje okullarında daha iyi*."

(K9) : "*Proje okulları daha başarılı, öğrenciler daha edepli. Onlarda dini duyarlılık daha kuvvetli. Bu okullara isteyerek ve din eğitimi alacaklarını bilerek gelmeleri bu farkı oluşturmada etken*."

(K10) : "*Fiziki şartlar daha iyi, daha çok ilgi var, akademik başarı yüksek. Öğretmenler daha iyi. Belli kriterlere göre seçilerek alınıyorlar. Öğrenciler de daha iyi*."

Görüldüğü üzere katılımcılar proje okullarına öğrencilerin puanla ve isteyerek gelmesi, öğretmenlerin seçilerek alınması gibi faktörlerin bu okullarda akademik başarının daha yüksek olmasını sağladığını; maddi, sosyal, fiziksel, teknolojik her türlü imkanın proje okullarında olmasının yanı sıra velilerinin bilinçli ve ilgili olmasının da kaliteyi artırdığını ifade etmişlerdir. Öte yandan İHL'ler arasında din eğitimi

bağlamında hissedilir bir farklılık olduğuna dair ifadelere pek rastlanmaması dikkat çekmektedir.

Nitekim katılımcıların İHL ve Proje İHL'ler arasında gördükleri farklılıklara açıklık getirmelerini sağlamak amacıyla yönelttiğimiz **"***Proje İHL'lerin proje olmayan İHL'lere kıyasla verdiği eğitim ve din eğitimini nasıl değerlendiriyorsunuz?*" sorusuna verdikleri cevaplarda bu durum çok daha net görülmektedir.

Tablo 17

İmam Hatip Liseleri ve Proje İmam Hatip Liseleri

Akademik Eğitim ve Din Eğitimi Kalitesine Dair Görüşler

Proje İHL'lerde Akademik Eğitim Daha İyi	28 veli
Akademik Eğitim Yönünden Aralarında Fark Yok	2 veli
Proje İHL'lerde Din Eğitimi Daha İyi	11 veli
Din Eğitimi Yönünden Aralarında Fark Yok	19 veli

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların çoğu akademik eğitim yönünden Proje İHL'leri daha iyi olarak değerlendirirken; din eğitimi yönünden iki okul arasında pek fark olmadığını ifade etmişlerdir. Din eğitimi konusunda fark gören katılımcılar ise Proje İHL'lerdeki din eğitimini daha iyi olarak değerlendirmişlerdir.

Proje İHL'leri akademik eğitim yönünden daha iyi bulup; din eğitimi yönünden İHL'ler ile Proje İHL'ler arasında fark olmadığını ifade eden katılımcılardan bazılarının yanıtları şu şekildedir:

(K4) : "*Din eğitiminde bir fark olmadığını düşünüyorum. Yani en azından öyle olmamalı. Eğitim olarak da Proje İHL'ler bu konuda daha iyi diye düşünüyorum. Sonuçta bu okullara da puanla geliyorlar ve alt yapıları var*."

(K6) : "*Eğitim projelerde daha iyi ama din eğitimi olarak çok fark olduğunu düşünmüyorum*."

(K24) : "*Proje İHL'lerde öğrencilerin başarı seviyeleri iyi olduğu için eğitim daha iyi. Düşük profildeki öğrencilerin eğitilmesi kolay olmuyor. Din eğitimi olarak bir fark yok*."

Yanıtlarda görüleceği üzere katılımcılar okullarda verilen akademik ve dini eğitimden ziyade, öğrencilerin potansiyelinin önemi üzerinde durmuşlardır. Proje okullarına gelen öğrenciler başarılı öğrenciler olduğundan bu okullardaki eğitim daha iyi olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde hem akademik eğitim hem din eğitimi konusunda okullar arasında bir fark olmadığını ifade eden bir katılımcı da öğrenci potansiyeline işaret ederek şu yanıtı vermiştir:

(K7) : "*Verilen eğitim ve din eğitimi konusunda bir fark olduğunu düşünmüyorum. Ancak kazanımların elde edilmesi noktasında, öğrencilerden dönüt alınması noktasında iki okul türü arasında fark olduğunu düşünüyorum*."

Proje İHL'lerde din eğitiminin daha iyi olduğunu ifade eden katılımcılar da yine öğrenci potansiyelinin önemine işaret ederek şu yanıtları vermişlerdir:

(K8) : "*Proje İHL'lerde eğitim de din eğitimi de daha titizlikle veriliyor. Öğretmen ve öğrenci seviyeleri daha iyi durumda olduğu için eğitim etkili oluyor. Kapasite olarak öğrenciler iyi oldukları için eğitim ve din eğitimine daha açıklar*."

(K11) : "*Proje İHL öğrencilerinin potansiyelleri yüksek olduğu için hem dini hem kültür derslerinin kazanımları onlara daha iyi verilebiliyor*."

(K30) : "*Terzi mi kumaş mı diye sormak gibi oldu. Terzi de önemli kumaş da tabi ki. Ama kumaş ne kadar kaliteli ise terzi de o kadar iyi iş çıkarır. Dolayısıyla öğrenci ne kadar iyiyse başarıyı yakalamak da o kadar mümkün. Projelerde başarılı öğrenciler yer aldığı için bu okullardaki eğitim de daha başarılı görünüyor. Öğrenci zaten hem akademik hem dini anlamda belli alt yapıyla geliyor proje okullarına. Böyle öğrencilere verilen eğitim daha nitelikli oluyor*."

Yanıtlarda görüleceği üzere öğrenci başarısı yüksek olduğu durumda hem akademik eğitim hem din eğitiminin daha etkili olduğu katılımcıların çoğu tarafından vurgulanmıştır.

Proje İHL'lerde akademik eğitimin daha çok önemsenmesi ve yoğun bir biçimde verilmesi, öğrencilerin fen bilimleri derslerine önem verilmesi beklentisinin meslek derslerine ilginin azalmasına sebep olduğu gibi nedenlerle, bu okullarda verilen din eğitiminin geri planda kaldığı düşüncesi bazı katılımcılar tarafından vurgulanan bir başka husustur. İlgili yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

(K14) : "*Din eğitimi olarak pek bir farkı yok bence. Eğitim olarak Proje İHL'lerde daha önemseniyor. Din eğitimi belki bu anlamda geri plana atılıyor olabilir*."

(K16) : "*Proje okulunda çalışıyorum. Meslek derslerine ilgi azalıyor. Fen bilimlerine önem verilmesi beklentisi var öğrencide*."

(K20) : "*Öğretmen kadrosu ve öğrencinin puanı iyi ise netice de istenilen ve beklenilen bir seviyede oluyor. Fakat akademik başarı öncelik haline gelince manevi gelişim geri planda kalıyor*."

(K25) : "*İmam Hatip her yerde İmam Hatip olmalı. Tüm İmam Hatiplerde aynı din eğitimi verilmeli. Eğitim konusunda proje daha başarılı olabilir ama din eğitimi konusunda aralarında fark olmamalı*."

(K26) : "*Yine sınavlı sistem olmasına geliyor olay. Öğrencinin kendi seviyesine yakın öğrencilerle olması eğitim kalitesini artırıyor. Din eğitimi olarak da projelerde din eğitiminin daha geri planda olduğu gibi bir algı var. Projeye gelen öğrenciler akademik anlamda başarılı olduğu ve ileriye yönelik hedefleri olduğu için meslek derslerindense diğer derslere daha çok yönelebiliyorlar. Bu algı da buradan kaynaklanıyor olabilir*."

Akademik eğitimin yoğun verilmesinin din eğitimin geri planda bıraktığı düşüncesine karşı olarak, bu durumun din eğitimini olumsuz etkilemeyeceğini ifade eden katılımcılar da olmuştur. Yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

(K12) : "*İHL'lere göre daha iyi olduğunu gördüm. Hem İHL de hem Proje İHL'de görev yaptım. Proje İHL'lerde daha yoğun bir eğitim var. Seminerler, toplantılar, paneller düzenleniyor. Öğrenciler daha iyi çalışıyorlar. Yoğun çalışmalarının din eğitimlerini etkilediğini düşünmüyorum*."

Görüldüğü üzere katılımcı, öğrencilerin yoğun çalışmalarının onların din eğitimlerini etkilemediğini düşündüğünü dile getirmiştir.

Benzer şekilde (K27) kodlu katılımcı da ders saatlerinin fazla olmasının öğrenciye bilinç kazandırmayacağını ifade etmiş; öğrencinin geleceğini kurmasında okul etkili olacağı için pozitif bilimlere daha fazla yer verilmesinin faydalı olacağını söylemiştir. Katılımcının yanıtı şu şekildedir:

(K27) : "*Genel düşüncem, çok ders saati koyarak dini daha iyi benimsetme ve bilinç kazandırma düşüncesinin yanlış olduğu yönündedir. Çocuk geleceğini iyi kurmasına sebep olan şeyin okuduğu okul olduğunu idrak ettiği anda İHL'nin misyonu tamamlanmış demektir. Bu sebeple pozitif bilimler alanına fazla yer açılmasının zararlı değil faydalı olduğunu düşünüyorum*."

(K29) kodlu katılımcının Proje İHL'ler ile ilgili değerlendirmeleri dikkat çekmektedir. Katılımcı, Proje İHL'lere gelen öğrencilerin bu okulları Fen Liseleri gibi görerek geldiklerini ve bu durumun istenen profilde İmam Hatip öğrencisi yetiştirilmesi konusunda hayalcilik olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin proje okullarına yalnızca belli meslekleri edinmek amacıyla geliyor olmalarının meslek dersleri öğretmenleri için bir dezavantaj olduğunu söylemiş ve bu durumu bir zarar olarak nitelendirmiştir. Bu sebeple proje okullarında öğrencilere İmam Hatip Liseli vizyonu kazandırmak için gerekli tedbirlerin alınmasını tavsiye etmiştir.

(K29) :"*Proje İHL'lerin açılmasında şöyle bir amaç idareciler veya bu okulları savunanlar tarafından ifade edilir: Proje okulları daha yüksek akademik başarıya sahip öğrenciler kendisine çeker diye düşünülür. Evet daha yüksek akademik başarısı olan öğrenciler gelebilir. Buraya gelirken bir Fen lisesi beklentisi olarak gelmesi bir problem ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bu sefer İmam Hatip öğrencisi olmak ikincil bir duruma düşmektedir. Hatta İHL'de okuyup sonraki dönemde İlahiyat Fakültesi'ni tercih etme noktasında büyük bir eksiklik meydana geliyor. Yani İlahiyat Fakülteleri'ni tercih eden öğrenci sayısı azalıyor. Çünkü zaten gelirkenki amacı İlahiyat okumak değil de Tıp, Mühendislik vs üzerine düşünüyorsa sırf bu amaçlarla gelmiş olması ister istemez öğrenci profilini değiştiriyor. Özellikle bizim meslek dersleri öğretmenlerinin beklentileri açısından bir dezavantaj oluşturuyor. Hem bakanlığımızın hem mevcut idarecilerimizin Proje İHL olma konusunda düşüncelerini gözden geçirmeleri gerekiyor. Çünkü siz böyle bir iddiayla ortaya çıktığınızda Fen ve Sosyal bilimler eğitimi veren Fen ve Sosyal bilimler lisesi olma iddiasıyla ortaya çıktığınızda buraya bu iddiayı karşılayacak öğrenciler gelmesi muhtemel. Ya da o düşünceyle bu okulları tercih ediyorlar. Yani bir fen lisesine geliyorum diye gelen öğrenciden doğrudan bizim istediğimiz standartlarda bir İHL öğrencisi olmasını beklemek biraz hayalcilik oluyor. Ama bizim okullarımızın doğrudan amacı bu olmadığı için farkında olmadan kendi kendimize bir nevi "zarar" vermiş oluyoruz. Bunu da göz önünde bulundurmamız*

gerekiyor. Proje İHL'de imam hatip vizyonunu kazandırma konusunda bir takım tedbirlerin alınması gerekiyor bu dezavatajı ortadan kaldırmak için."

Yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların çoğu Proje İHL'leri akademik eğitim bakımından daha iyi olduğunu ve din eğitimi bakımından İHL ile Proje İHL'ler arasında pek fark olmadığını ifade etmişlerdir. Din eğitimi olarak İHL'ler ile Proje İHL'ler arasında fark gören katılımcılar, Proje İHL'lerde din eğitiminin daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir. Proje İHL'lerin akademik eğitim veya din eğitimi konusunda daha iyi olduğunu düşünen katılımcılar, Proje İHL'lere gelen öğrencilerin başarılı öğrenciler olmalarından dolayı bu okulların daha iyi durumda olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan bazıları Proje İHL'lerde akademik eğitimin yoğun olarak verilmesi sebebiyle bu okullarda din eğitiminin geri planda kaldığını düşünürken; bazı katılımcılar akademik eğitimin yoğun verilmesinin din eğitimini olumsuz etkilemeyeceğini ifade etmişlerdir.

3.4.3. İmam Hatip Liseleri Öğrencileri ile Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri Öğrencilerini Karşılaştırma

Katılımcılara "*Size göre İHL'lerde öğrenim gören öğrenciler ile Proje İHL'lerde öğrenim gören öğrenciler arasında farklılıklar var mı? Varsa neler? Sizce bu farkların sebepleri neler olabilir?*" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyla katılımcıların yakın bir zamanda açılan Proje İHL'ler ile proje olmayan İHL'lere devam eden öğrenciler arasında fark görüp görmedikleri, görüyorlarsa söz konusu farkın/farkların sebebi hakkında ne düşündükleri tespit edilmek istenmiştir.

Tablo 18

Proje İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin

Diğer İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinden Farkları

Akademik Olarak Başarılı Olmaları	28 veli
Dindar Olmaları	5 veli

Tabloya göre Proje İHL öğrencileri akademik anlamda proje olmayan İHL öğrencilerine göre daha başarılı bulunmaktadır. Dindarlık anlamında iki okul türü öğrencileri arasında anlamlı bir fark görünmemektedir.

Katılımcılardan bazılarının yanıtları şu şekildedir:

(K2) : "*Proje okullarına akademik başarısı daha yüksek öğrenciler geldiği için diğer İmam Hatiplerden başarı olarak daha önde oldukları görülmektedir.*"

(K5) : "*En bariz farklılık başarı farklılığı. Proje İHL'lere sınav ile öğrenci alındığı için buradaki öğrenciler diğer İHL'deki öğrencilere göre akademik başarıları daha fazla.*"

(K6) : *"Projeleri daha başarılı öğrenciler tercih ediyor. Belirli bir hedefe kitlenmiş oldukları için ders çalışma, söz dinleme, kitap okuma gibi alışkanlıklar bu öğrencilerde daha gelişmiş durumda. Dolayısıyla projelerdeki öğrenciler daha vasıflı ve kaliteli."*

(K11) : "*Proje İHL'lerde öğrencilerin başarıları ve kapasiteleri daha yüksek. Sadece bu anlamda fark görüyorum ben."*

(K19) : *"Projedeki öğrenciler daha başarı odaklı, daha istekli, amaçları var. Proje olmayanlarda da böyle öğrenciler olsa da azınlıkta kalıyor."*

(K26) : *"Projeler sınavla öğrenci alıyor. Belli bir başarı gösteren öğrenciler bu okullara gidebiliyor. Proje olmayanlarda eğitim kaygısı olmayan, hedefleri olmayan ve akademik anlamada başarısı düşük öğrenciler oluyor. Bu durum öğrencilerin davranışlarına da olumsuz yansıyor."*

(K28) : *"Tabi ki var. En başta proje okuluna gelen öğrenci belli bir puanla geliyor. Belli bir hedefi ve duyarlılığı olan öğrenciler. Diğer İHL'lerdeki öğrencilerin ve velilerin profili daha farklı."*

Yanıtlar incelendiğinde İHL ve Proje İHL arasındaki temel farklılığın, öğrencilerden kaynaklandığı dikkat çekmektedir. Akademik başarısı yüksek, ailesinin ilgilendiği çocukların din eğitimi konusunda daha iyi yetiştirilebilme imkanı üzerinde durulmuştur. Öğrencilerin bu okullara sınavla girmelerinden dolayı belirli bir alt yapıya sahip oldukları ifade edilmiştir. Bu sebeple Proje İHL'ler, verdiği eğitimin kalitesinden ziyade, eğitilmeye hazır potansiyeldeki öğrencilerin bu okullardaki varlığı sebebiyle diğer İHL'lerden daha başarılı bulunmuştur. İHL'lerdeki nitelik sorununa bir çözüm olarak, bu okulların zeki ve başarılı öğrenciler tarafından tercih edilebilir duruma

gelmesi amacıyla açılan Proje İHL'ler, bu anlamda kendinden bekleneni yerine getirmiş görünmektedir.

Proje İHL'lerdeki öğrencilerin dini anlamda daha iyi olduklarını söyleyenler buna gerekçe olarak akademik başarı ile dini sorumluluğun orantılı olduğu düşüncesini öne sürmüşlerdir. Bu farklılığın sebebi olarak ayrıca aile ilgisi ve okul imkanlarının daha iyi olması da söylenmiştir.

(K8) : "*Kapasite olarak Proje İmam Hatip öğrencileri daha iyi. Dindarlık anlamında da daha iyiler. Bu, zeka ile sorumluluğun doğru orantılı olmasından kaynaklanıyor.*"

(K12) : "*Öğrenci bazında puandan dolayı farklılık var. Kapasitesi yüksek olan öğrenciler Proje İmam Hatiplere gidiyor. Yoksa öğretmen çok fark etmiyor. Proje İmam Hatip Liselerinde okuyan çocukların aileleri çocuklarıyla daha çok ilgileniyorlar. Okulun imkanları da fazla oluyor. Bu da farklılık açısından önemli bir ayrıntıdır.*"

(K22) : "*Akademik başarı farkı elbette diğer alanlarda da bir fark oluşturuyor. Disiplin her konuda kendini gösterir. Başarılı öğrenci dindarlıkta da daha iyi seviyede oluyor. Elbette başarı demek aynı zamanda aile ilgisinin de mevcudiyeti demek. Bu da eğitimde çok önemli bir fark oluşturuyor*."

(K30) : "*Öncelikle öğrenciler arasında başarı farkı var. Projelerdeki öğrenciler daha başarılı. Genel olarak başarılı öğrenciler dini anlamda da yetiştirilmeye daha açık oluyorlar. Başarılı öğrenci sorumluluk sahibi oluyor. Dini anlamdaki sorumluluklarına da daha dikkat ediyor. Proje olmayan İmam Hatiplerdeki öğrencilerin çoğu aile isteğiyle bu okullara geliyor. Bu sebeple şekillendirilme noktasında daha kapalı oluyorlar*."

Görüldüğü üzere katılımcılar akademik anlamda başarılı öğrencilerin dini anlamda da daha kolay eğitilebilmesi imkanı üzerinde durmuşlardır. Öğrencilerdeki sorumluluk bilicinin akademik başarı yanında dindarlık konusunda da etkili olduğu ifade edilmiştir.

Yanıtların tamamı göz önünde bulundurulduğunda, Proje İHL öğrencileri akademik anlamda proje olmayan İHL'lere göre daha iyi bulunmaktadır. Proje İHL'ler ile diğer İHL öğrencileri arasında dindarlık anlamında pek fark görülmemekle birlikte;

Proje İHL'lerdeki öğrencilerin dini anlamda daha iyi olduğunu söyleyen katılımcılar da olmuştur. Proje İHL öğrencilerinin dini olarak daha iyi olmalarının sebebi olarak başarılı öğrencinin her konuda sorumluluklarını yerine getiriyor olması ve ailenin ilgisi gösterilmiştir.

3.4.4. Katsayı Uygulamasının Kaldırılmasının İmam Hatip Liselerine Etkisi

Katsayı uygulamasının kaldırılmasının İHL'leri etkileyip etkilemediğini tespit edilmek amacıyla katılımcılara "*Katsayı uygulamasının kaldırılması İHL'leri sayı ve kalite olarak etkilemiş midir?*" sorusu yöneltilmiştir. Olumlu cevap veren katılımcılara, bu etkinin ne yönde olduğu ve bu etkileri nasıl değerlendirdikleri sorulmuş; İHL'lerdeki sayıca artışın ve eğitim kalitesinin genel bir değerlendirmesinin yapılması amaçlanmıştır.

Tablo 19

Katsayı Uygulamasının Kaldırılmasının İmam Hatip Liseleri Üzerindeki Etkileri

Kalite Yönünden Olumlu Etkiledi	10 veli
Kalite Yönünden Olumsuz Etkiledi	10 veli
Kalite Yönünden Hem Olumlu Hem Olumsuz Etkileri Oldu	10 veli

Tabloya bakıldığında katsayı uygulamasının kaldırılmasının eğitim kalitesini olumlu, olumsuz, hem olumlu hem olumsuz değerlendiren katılımcı sayılarının birbirine eşit olduğu görülmektedir.

Katsayının kaldırılmasının kaliteyi olumlu yönde etkilediğini ifade eden katılımcıların tamamı, başarılı öğrencilerin de artık İHL'leri tercih etmeleri sayesinde bu okullarda kalitenin arttığını dile getirmişlerdir. Yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

(K9) : "*Olumlu pek çok etkisi oldu. Başarılı öğrenciye kavuşuldu, özel çaba gösterilerek bu çocuklara ulaşılmaya çalışıldı. Bunlar çok değerli, görmezden gelmek büyük haksızlık olur. Elbette daha iyisi de mümkündür*."

(K12) : "*Kesinlikle etkiledi. Katsayı kaldırılması üniversiteye geçişi sağladığı için İHL'ler yoğunluklu olarak tercih edilmeye başlandı ve hem öğrenci hem okul sayısı arttı. Özellikle Proje İHL'lerle birlikte kalite de arttı. Başarılı öğrenciler diğer liseler*

yerine Proje İHL'leri seçerek kaliteyi arttırdı. Ben bu duruma olumlu bakıyorum. Sayı artışıyla daha çok öğrenci İHL'lerde okuyabilecek. Proje İHL'ler de puanla öğrenci aldığı için üniversite kazandırma konusunda iyi olacak bence."

(K16) : "*Mutlaka etkiledi. İHL'lerin sayısı arttı ve kalite yükseldi. Üniversite isteyen öğrenciler önceden İHL seçemezken şimdi seçebiliyorlar. Bu da sayı ve kaliteyi yükseltti*."

(K19) : "*Kesinlikle etkilemiştir. Daha istekli, başarısı yüksek öğrenciler de bu okulları tercih etmeye başladı*."

Katılımcılar katsayının kaldırılmasını, başarılı, kaliteli öğrencilerin de İHL'leri tercih edebilmeleri gerekçesiyle, İHL'leri kalite yönünden olumlu etkilediğini belirtmişlerdir. Ayrıca Proje İHL'lerin açılmasıyla kalitenin daha da arttığı ifade edilmiştir.

Katsayı uygulamasının kaldırılmasının İHL'leri olumsuz etkilediğini düşünen katılımcılar bu duruma sebep olarak proje olmayan okullara sayı artışına bağlı olarak istemeyen öğrencilerin de kaydolmalarını göstermişlerdir. Yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

(K24) : "*... kaliteli öğrenciler de artık İHL'lere gelmeye başladı. Katsayı kalkmasa yine puanı düşük başarısız öğrenciler bu okullara gelecekti ve kalite düşük olacaktı. Diğer yandan, sayının çok fazla artması da kaliteyi düşürdü*."

(K26) : "*Katsayı engelinden dolayı üniversitede İlahiyat dışında bir bölüm okumak isteyenler İmam Hatiplere gelmiyordu. Şimdi onlar da gelebiliyor. Kalite olarak da projelerin açılması başarılı öğrencileri almasından dolayı kaliteyi artırdı. Proje olmayan İmam Hatiplere akademik başarısı düşük öğrenciler gelmeye devam ediyor. Bu anlamda kalite bu okullarda artmadı*."

(K29) : "*Proje okulları hariç tutarsak, kalite sayı artışı ile orantılı olmadı. Sadece İHL'den mezun olacak öğrenci sayısı arttı. Buraya gelen öğrencilerin dini hayatlarında olumlu gelişmeler sağlanabildiyse ne mutlu. Fakat insanlara faydalı olabilecek, dini anlamda temsil kabiliyetine sahip öğrenci yetişmesi bu sayı ile orantılı değil. Daha fazla öğrencinin hayatına dokunabilmek adına sayı artışını olumlu buluyorum. Fakat topluma hitap edebilecek nitelikte öğrenci yetiştirilebilmesi açısından*

sayıca artışın olumlu olduğunu düşünmüyorum. Az ve öz öğrenci ile ilgilenmek bu anlamda daha faydalı olur bence."

(K30) : "*Katsayı kaldırılınca İmam Hatiplere talep arttı. Artan talep beraberinde okul ve kontenjan sayılarındaki artışı da beraberinde getirdi. Tabi bu artışla birlikte kalite de azaldı. Bu artış zaten hangi okul türünde olursa olsun illa ki o okul türünün kalitesinde düşüşe sebep olacaktır. Kontenjanlar çoğaldıkça o okul için gerekli niteliklere sahip öğrenci oranı da düşüyor. Kaliteli öğrenci yanında kalitesiz öğrenciler de aynı okulda aynı şartlarda öğrenim görebiliyor. Bu da eğitim kalitesini olumsuz etkiliyor. İmam Hatiplerde de durum böyle oldu. Proje İHL'leri ele alırsak o okullarda tabi ki kalite arttı*."

Yanıtlarda görüldüğü üzere bir taraftan katsayı uygulamasının kaldırılmasıyla başarılı ve kaliteli öğrencilerin İHL'lere gelmesi sonucu İHL'lerde kalitenin arttığı ifade edilirken; diğer taraftan çok sayıda İHL açılması sonucu bu okullarda gerekli niteliklere sahip öğrenci oranının düşmesi sebebiyle kalitenin olumsuz etkilendiği ifade edilmiştir. Bazı katılımcılar Proje İHL'leri kalite yönünden ayrıca ele alarak bu okullar için kalitenin arttığını ifade etmişlerdir.

Katsayı uygulamasının kaldırılması sonrasında İHL'lerin eğitim kalitesinin düştüğünü söyleyen katılımcılardan bazılarının yanıtları şu şekildedir:

(K6) : "*Sayı olarak müspet yönde etkilemiştir. İnsanlar gelecek kaygısı olmadan çocuklarını İHL'lere gönderebildi. Ama istenen ve beklenen kalite konusunda kaygılarım var. Hızlıca bir artış oldu sayıda. Bu sayıyı eğitim anlamında karşılayabilecek altyapı hazır mıydı emin olamıyorum*."

(K15) : "*Etkilediğini düşünüyorum. Sayıca İHL arttırılması ve bazı öğrencilerin ortaokulda çoğunlukla, lisede kısmen sadece adres dolayısıyla İHL'ne yerleşmesi eğitim kalitesini düşürdüğü kanaatindeyim*."

(K21) : "*Öğrenci sayısını artırdı fakat bu kemiyet keyfiyeti azalttı. İHL okul sayısının artması yeteri kadar yetişmiş meslek dersleri öğretmeni bulunamamasına da sebep oldu*."

(K23) : "*Sayıyı etkiledi. Kalite konusu tartışılabilir. Oran olarak sayısal büyüme kontrolsüz olduğu için kalite düşük*."

Görüldüğü üzere katılımcılar İHL'lerdeki eğitimin kalitesinin düşmesinin katsayı uygulamasının kaldırılmasından değil bu okulların kontrolsüz olarak sayılarının artmasından kaynaklandığını düşünmektedirler. Sayıca artışı karşılayabilecek gerekli eğitim alt yapısının olmaması ve yeterli sayıda yetişmiş meslek dersleri öğretmeni bulunamaması gibi nedenlerle eğitim kalitesinin olumsuz yönde etkilendiği ifade edilmiştir.

3.4.5. Katılımcıların Kendi Dönemleri ve Günümüz İmam Hatip Liseleri Arasında Gördüğü Farklar

Katılımcıların yirmisinin aynı zamanda İHL mezunu olması dolayısıyla kendilerine ilaveten "*Kendi döneminiz ve günümüz İmam Hatiplileri arasında bir farklılık görüyor musunuz?*" sorusu yöneltilmek suretiyle değişen zaman ve koşulların İHL'lerdeki eğitime etkisi konusunda ne düşündükleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Katılımcılar eskiye kıyasla günümüzde dünyevileşilmeye başlandığını, İHL öğrencilerinde İslami bilincin olmadığını, ibadetlerini bile neden yaptıklarını bilmediklerini, dava şuuru olmadığını ve dava adamı yetiştirilemediğini, öğretmenlerin öğrencileri şuurlu bir şekilde yetiştirebilmek için gerekli fedakarlık ve özveriyi gösteremediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin ibadetsiz dindarlar olarak yetişmemeleri için bilinçlendirilmesi ve İslam ahlakını yaşayarak örnek olunması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu yöndeki cevaplardan bazıları şöyledir:

(K1) : "*Bizim zamanımızda İmam Hatipli öğrenci dini özünde yaşar, Allah rızasını önde tutardı. Şimdilerde şekilci Müslümanlık var. Kapalı ama neden kapandığını bilmiyor. Kuran'ı okuyor ama ibadet için değil, ders için. Böyle bir nesil var*."

(K20) : "*Bizim zamanımızda İslami bilinç, dava bilinci, özveri ve fedakarlık vardı. Şimdi öncelikler değişti. Madde ön plana alındı ve dünyevileşilmeye başlandı*."

(K23) : "*... Bizim dönemimizde fiziksel imkanlar yoktu dava şuuru daha hakimdi. Şimdilerde proje imam hatiplerin bazıları bunları verebiliyor*."

(K25) : "*Öğretmenlerimizde müthiş bir özveri ve fedakarlık vardı. Şu an öğretmenlerde de bu anlamda çok büyük eksiklikler var. Öğretmen önce şuurlu olacak ve o şuurla öğrencisini özveriyle yetiştirecek*."

(K27) : "*... Öğrencilerin modern hayatta dini nasıl yaşayacakları konusunda rehberlik çalışmaları yapılması gerekiyor. İbadetsiz dindar bir nesil yetişmemesi için iyi örneklere ve bilinçlendirmeye ihtiyaç var. Gençlerin büyüklerini ve öğretmenlerini İslam ahlakını her yönüyle pratiğe aktaran insanlar olarak görmeleri en etkili bilinçlendirme ve içselleştirme yöntemi olacaktır*."

(K22) : "*... Var olma mücadelesi verildiği için dini şuur daha canlıydı. Bu gün ise var olma mücadelesi belki daha alt kimliklerde var. Cemaat ve tarikatlar eliyle canlı tutulmaya gayret edilen bir dindarlaşma yansıyor bu okullara da. Topyekun bir şuurlu dindarlaşma çabası zayıf gibi geliyor bana*."

(K13) : "*...Geçmişin mirası olan İmam Hatiplilik ruhu mevcuttu. Bugün öyle bir ruh yok, hem de hiç*."

(K15) : "*... İmam Hatipli olmak diye bir duygunun artık eskisi kadar önemli olarak algılanmadığını görüyorum*."

(K7) : "*Bizim İmam Hatipte okuduğumuz dönemlerde İmam Hatip sayıları oldukça azdı. Fakat bizler daha bir toplum baskısı altında bu okullarda eğitim öğretimimizi tamamladık. Hem mesleki dersler hem fen ve sosyal bilimler derslerinde başarıyı yakalayan öğrencilerdik. İmam Hatipler sayıca azdı ama kalite vardı*."

(K17) : "*Bizim dönemimizde İHL'lere sınavla giriliyordu. Şimdilerde projeler haricinde hiçbir okula yerleşemeyen, açıkta kalan öğrencilerle doldu İHL'ler*."

(K24) : "*... Başarı olarak da biz çok daha iyi durumdaydık. Bizim zamanımızda İHL sayısı daha azdı ve hatırlıyorum ben sınavla İHL ye girmiştim. Az öğrenci alması ve öğrencileri seçerek alması bu okulların kaliteli olmasını sağlıyordu. Şuan kalite düşüklüğünün bir sebebi de İHL lerin gereğinden fazla olması. Bu yüzden İHL sayısının azaltılması gerekiyor. Az öğrenci almalı ama kaliteli öğrenci almalı*."

Yanıtlarda bakıldığında günümüzde İHL'lerde kalite açısından bir gerileme olduğu, bu durumun öncelikli olarak, bir önceki kısımda da geçtiği üzere, İHL'lerin gereğinden fazla açılmasından kaynaklandığının düşünüldüğü görülmektedir. Ayrıca önceden İHL'lere sınavla öğrenci alınırken, günümüzde ise hiçbir okula yerleşemeyen, açıkta kalan öğrencilerin İHL'lere kabul edilmesinin de eğitim kalitesinin düşmesinde etkili olduğu ifade edilmiştir. İHL'lere öğrenci alımında daha seçici davranılması

tavsiye edilmiştir. Öğrenci kabul biçiminin İHL'lerden beklentiyi nasıl değiştirdiğini göstermesi bakımından şu katılımcımızın cevabı manidardır.

(K2) : "*Bizim dönemimizde tercihler bilinçli ve isteyerek yapıldığı için nitelikli öğrenciler yetişmekteydi… Örneğin bizim zamanımızda aileler çocuklarını yüksek beklentilerle bu okullara göndermekteyken şimdi birçok veli sadece olumsuz şartlardan uzak dursun diye göndermektedir*."

Günümüzde İHL'lerin kalite probleminde etkili olduğu ifade edilen bir faktör de sınav kaygısı olmuştur. İlgili yanıtlar şu şekildedir:

(K10) : "*Evet. Kalite biraz düştü. Biz daha bilinçliydik… şu an hep bir üniversite kaygısı var. Üniversiteye hazırlanma öncelikli durumda*."

(K26) : "*… bizim dönemimizde ciddi bir sınav kaygısı yoktu. Şu an çok ciddi bir sınav kaygısı var. Bu kaygı öğrencilerin yetişme şeklini de etkiliyor. Fen ve kültür derslerine daha çok önem veriliyor. İmam Hatip okuyor da olsa öğrenciler bu derslere daha çok vakit ayırıyor. Eskiden İmam Hatip her yerde yoktu. Sınırlı sayıda İmam Hatip vardı ve seçerek öğrenci alıyordu. İmam Hatiplere fazla talep vardı. En zayıf İmam Hatip öğrencisi bile şu ana göre çok iyi durumdaydı*."

Görüldüğü üzere katılımcılar öğrencilerin yaşadığı sınav kaygısı sebebiyle, fen ve kültür derslerine daha çok önem vererek üniversiteye hazırlanmayı önceliklerini ve bu durumun öğrencilerin yetişme şeklini etkilediği ifade edilmiştir.

Katılımcılar geçmiş dönemde yaşanan sıkıntıların dinî şuurun canlı kalmasını sağladığı görüşündedirler. (K22) kodlu katılımcının yanıtında geçen *"Var olma mücadelesi verildiği için dini şuur daha canlıydı",* (K7) kodlu katılımcının yanıtında geçen *"toplum baskısı altında bu okullarda eğitim öğretimimizi tamamladık. Hem mesleki dersler hem fen ve sosyal bilimler derslerinde başarıyı yakalayan öğrencilerdik"* şeklindeki ifadeleri bu anlamda dikkat çekmektedir. Bu yöndeki bir başka yanıt da şu şekildedir:

(K18) : "*Günümüz gençleri o zamanki Müslümanların çekmiş oldukları sıkıntıları görmedikleri için idealist olarak yetişemiyorlar. Sözlü anlatım ise herhalde yeterli olmuyor*."

Benzer bir şekilde (K14) kodlu katılımcı da sıkıntı olmamasının Müslümanları rahat yaşamaya sevk ederek dini hassasiyetlerini azalttığını ifade etmiştir:

(K14) : "*... Sıkıntının olmayışı hedef belirlemeyi zorlaştırıyor, rahat yaşamaya sevk ediyor insanları. Bu durum Müslümanların dini hassasiyetlerini azaltıyor*."

Genel olarak katılımcıların eskiden İHL'lerin sınavla ve az öğrenci almaları sebebiyle daha kaliteli olduğu, dini şuur, dava bilinci, İmam Hatiplilik ruhu gibi kavramların günümüzde eski önemini yitirdiği, günümüzde öğrencilerin sınav kaygısı yaşaması sebebiyle üniversiteye hazırlanmayı öncelikli hale getirmelerinden dolayı fen ve kültür derslerinin ön plana çıkıp din eğitiminin geri planda kaldığını düşündükleri görülmektedir. Bu görüşlerin isabetli olup olmadığını değerlendirebilmek için dinî şuur, dava bilinci, İmam Hatiplilik ruhu gibi kavramların net bir şekilde açıklanması gerekmektedir.

3.4.6. İmam Hatip Liselerindeki Eğitim ve Din Eğitimi Kalitesinin Artırılabilmesi İçin Öneriler

Katılımcıların aynı zamanda öğretmen olmalarından hareketle İHL'lerdeki eğitim ve din eğitimi kalitesini artırabilmek için önereceği hususların neler olduğunu öğrenmek amacıyla kendilerine "*İHL'de eğitim öğretim kalitesini artırmak ve etkili bir din eğitimi verebilmek için sizce neler yapılabilir?*" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bir kısmı verdikleri cevaplarda öğretmenlerle ilgili hususları, bir kısmı velilere dair hususları bir kısmı da öğrencileri ön plana çıkarmışlardır.

Katılımcıların din eğitimi kalitesini artırabilmek için öğretmenlerle ilgili dile getirdiği hususlar şunlardır:

(K7) : "*Öğretmenler daha idealist olmalı. Öğrencilere örnek olabilecek dini bir yaşantıya sahip olmalı*."

(K11) : "*Genç, dinamik, öğrenciyi anlayan, teknolojiyi iyi kullanabilen, dünyanın her yerinden haberi olan öğretmenlere ihtiyaç var*."

(K21) : "*Kaliteli eğitimin en önemli koşulu liyakatli, ehliyetli eğitimciler yetiştirmektir...*"

(K26) : "*Geçerli şartlar altında büyük iş öğretmene düşüyor. Öğretmenler çağı iyi takip ederek öğrenciye nasıl ulaşabileceğinin yollarını aramalı. Samimiyetle, özveriyle öğrenciye yaklaşmalı*."

(K27) : "*Dinin temeli samimiyete dayandığından eğitimciler öğrenciyle samimi şekilde birebir ilgilenmelidir. Dinin benimsenmesi bu şekilde mümkün olur*."

(K30) : "*İyi yetiştirmek için iyi yetişmiş olmak şarttır. Onun için öğretmenler de kendini iyi yetiştirmeli. Zamanın ihtiyaçlarını iyi takip edebilmeli. Öğrencinin dini yaşantısı üzerinde etkili bir eğitim verebilmenin yöntemlerini araştırmalı, oluşturmalı*."

Görüldüğü üzere öğretmenlerin idealist olmaları, öğrenciye örnek olabilecek bir yaşantıya sahip olmaları, öğrencilerle samimi bir şekilde ilgilenmeleri, öğrenciye nasıl ulaşabileceklerini bilmeleri, çağı iyi takip edebilmeleri, yeniliklerden haberdar olmaları, liyakat sahibi olmaları, kendilerini iyi yetiştirmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin dini yaşantılarını geliştirebilmek için gerekli yöntemleri araştırmaları ve oluşturmalarının beklendiği de ifadeler arasındadır.

Bazı katılımcılar veliler ile ilgili tavsiyelerde bulunmuştur. İlgili yanıtlar şu şekildedir:

(K12) : "*Öncelikle veliler eğitilmeli. Bizim en büyük sorunumuz velinin ilgisiz, bilgisiz olması. Evlatlarımızın maneviyatlarının kuvvetlendirilmesi çok önemlidir. Bu konuda herkes üzerine düşeni yapmalıdır…"*

(K21) : "*…Okullar kadar biz velilere de çok önemli görevler düşüyor. Çocuklarımızın öncelikle manevi yaşantısını takip etmek, eksikliklerini tamamlama mücadelesi vermemiz gerekiyor. Çocuklarımızın Peygamberimiz (sav) gibi, halifeler gibi, veliler gibi ahlaklı olmasını istiyoruz. Bunu da İHL lerin vermesini istersek hem çok bekleriz hem de haksızlık yaparız.*"

Yanıtlarda görüleceği üzere velilerin eğitilmesi ve üzerlerine düşenleri yapmaları gerektiği, çocuklarının manevi yaşantılarını takip ederek eksiklerini tamamlamaları ve maneviyatlarının kuvvetlendirilmesi için gayret göstermeleri gerektiği belirtilmiştir. Öğrencilerin üstün ahlak sahibi kişiler gibi yetişebilmesi için yalnızca İHL'lerden beklenti içerisine girmenin haksızlık olacağı da ifade edilmiştir.

Başka bir yanıtta da (K6), anne babaların sorumluluklarını okul ve öğretmenlere yüklememeleri gerektiğini belirtmiştir.

Bazı katılımcılar İHL'lere gelecek öğrencilerin isteyerek gelmelerinin önemi ile ilgili tavsiyelerde bulunmuştur. İlgili yanıtlar şu şekildedir:

(K6) : "*İlk olarak istemeyen çocukların zorla İmam Hatiplere gönderilmemesi gerekiyor… İmam Hatip sonrası İlahiyat düşünen çocuklara daha özel bir dini eğitim verilmeli. Hatta mümkün olduğunca bu öğrencilere hafızlık yaptırılmalı.*

(K8) : "*Sınavla öğrenci alınması düşünülebilir. Fakat dışarıda öğrenci bırakmamaya da dikkat edilmelidir*."

(K15) : "*İHL'nin ülkemizin önemli bir ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Buralara öğrenci tamamen istediği için gelirse bu okullardaki kadrolar sadece görevi olduğu için gönüllülüğe dayalı olarak çalışırsa eğitim öğretimin kalitesi de etkisi de artacaktır diye düşünüyorum...*"

Görüldüğü üzere istemeyen öğrencilerin zorla İHL'lere gönderilmemesi gerektiği, öğrencilerin bu okullara isteyerek gelmelerinin eğitim kalitesini artıracağı; bu sebeple bu okulların tamamına sınavla öğrenci alınmasının düşünülebileceği ifade edilmiştir. Sınavla öğrenci alınması durumunda İHL isteyen öğrencilerin açıkta kalmamasına da dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. İHL sonrası İlahiyat Fakültelerinde okumak isteyen öğrencilere özel bir din eğitimi verilmesi de tavsiyeler arasındadır.

Eğitimin içerik ve yöntemine yönelik tavsiyelerde bulunan katılımcıların yanıtları ise şu şekildedir:

(K2) : "*Etkili bir din eğitiminde öncelikle teori sağlam bir şekilde verilmelidir. Dinin hayatın her alanını kuşattığı anlatılmalı, doğru örneklerle din anlatılmalı ve iyi örnek olunmalıdır*."

(K9) : "*Müfredat çok yoğun, üniversite sınavı başarısı tehdidi bütün zamanı ona ayırmaya zorluyor. Ders dışı gezi program gibi çalışmalar yapılmalı. Bu çalışmalar belli bir program çerçevesinde birbirini destekler nitelikte olmalı. Hayatın içinde yaşayarak, örnek alarak aktif çalışmalar yürütülmeli. Popüler öğrenciler üzerinden yapılan çalışmalar diğer öğrencileri küstürüyor. Popüler veli ve popüler öğrenciler*

memnun ediliyor, ancak diğer değerleri kaybediyoruz. Çocuğu kaybettiğimiz zaman o bizimle beraber bizim temsil ettiğimiz değerlere de sırtını dönüyor. Bu çalışmalar sosyal etkinlik olarak değil ders disiplini içinde gerçekleştirilmeli."

Yanıtlarda görüleceği üzere öğrencilere öncelikle teorinin sağlam olarak verilmesi; ders dışı programlar yapılması ve öğrencilere dinin doğru örneklerle anlatılması ve iyi örnek olunması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca (K9) kodlu katılımcının popüler olarak nitelediği öğrencilerle daha fazla çalışmalar yapılıp onların ve velilerin memnun edildiği; diğer öğrencilerin ise küstürüldüğü ve bu küstürülen öğrencilerin öğretmenlerin temsil ettiği değerlere de sırtını döndüğü şeklindeki ifadesi dikkat çekmektedir.

Bazı yanıtlarda İHL öğrencilerinin dini pratikleri yerine getirme konusunda eksiklerinin olduğu ifade edilmiş ve konu ile ilgili şu tavsiyelerde bulunulmuştur:

(K10) : "*Din dersimiz var ama hala namaz kılmayan var. Daha bilinçli hale getirmek lazım. Birlikte uygulamalar yapmak lazım. Ders dışı birliktelik kurulabilir, sosyal faaliyetler yapılabilir. Namazı sevdirmek gerek. Birlikte namaz etkinlikleri yapılabilir. Bilinç verilmeli. Örneğin öğrenci 12.sınıfa gelip başını açabiliyor. Dolayısıyla tesettür bilinci verilmeli. Bazı öğrenciler okula en başından açık geliyorlar ve kapanmadan mezun oluyorlar. Bilinç kazandırılması için de ailelerle irtibat kurulabilir. Ayrıca öğrencilerle bireysel olarak da ilgilenmek gerekiyor*."

(K17) : "*İHL'de ilk sene sadece hazırlık sınıfı olsa. Kur'an, Arapça öğrense, namaz gibi bazı ibadetleri alışkanlığa dönüştürecek programlar uygulansa, teoriden çok davranış eğitimi verilse çok daha güzel olur*."

(K18) : "*Öncelikle İHL öğretmenlerinin öğrencileri model olarak dini bir hassasiyet ile yetiştirmeleri ve öğrencilerine mutlaka ve mutlaka güzel örnek olmaları ve gönüllerini kazanmaları gerekiyor. Eğer böyle olursa öğrenciler daha idealist gençler olarak yetişebilirler ve biraz olsun zamanın ve çevrenin seküler etkilerinden biraz daha soyutlanarak milli ve manevi değerlerine uygun yetişirler. Bir de diğer eksik ise dini eğitim uygulayan İmam Hatip liselerindeki öğrencilerin amel eksikliğidir. Bu konuda da okul idareleri ve öğretmenler öğrencilerine ibadetler konusunda daha yönlendirici olmalı ve bu hassasiyeti öğrencilerine kazandırılmalıdır*."

Yanıtlarda öğrencilerin davranışlarına yönelik eğitim verilmesi gerektiği vurgusu dikkat çekmektedir. Bir katılımcı İHL'de öğrencilerin din dersleri görmelerine rağmen ibadetlerinde eksiklikler olduğunu, başka bir katılımcı ise namaz kılmayan ve 12. sınıfa geldiğinde başını açan öğrenciler olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple öğrencilere öncelikle bilinç verilmesi gerektiği, öğretmenlerin güzel örnek olmaları gerektiği, öğretmenlerin öğrencilere ibadetler konusunda hassasiyet kazandırmaları gerektiği ifade edilmiştir. Bunların kazanımı için ailelerle irtibat kurulabileceği, ders dışı etkinlikle yapılabileceği, ilk sene namaz gibi ibadetleri kazandırabilecek programlar uygulanabileceği tavsiye edilmiştir.

Bir katılımcının akademik bilgi öğrenimi için gösterilen gayretin dini bilgi ve dini yaşam için de gösterilmesi gerektiğinin kavratılması ifadesi dikkat çekmektedir. Bu durumu yanıtında şu şekilde ifade etmiştir:

(K23) : "*...Bilgi ayrımı yapmadan yani akademik bilgi için gösterilen çabanın dini bilgi ve yaşam için de gösterilmesinin gerekliği kavratılmalıdır.*"

Katılımcının bu ifadesi İHL'lerde akademik eğitimin ön planda olup, din eğitimine yeterli önem verilmediğini düşündüğünü göstermesi açısından önemlidir.

Bir katılımcı da İHL'lerin amacının İmam Hatip yetiştirmek olmadığı ve öğrencilerin hedeflediği mesleğin de bunlar olmadığı gerekçesiyle İHL'lerin başka bir isimle varlıklarını devam ettirmesi gerektiğini; amaç milli ve manevi değerlere sahip kişiler yetiştirmekse bu amaca göre bir isim olması gerektiğini ifade etmiştir. Müfredatın da bu isme göre yeniden düzenlenmesi gerektiğini ifade ederek diğer liselerden de bu yönde beklentisi olduğunu belirtmiştir. Milli ve manevi değerlerin sadece İHL öğrencilerine değil, tüm öğrencilere kazandırmanın amaçlanması gerektiğini vurgulamıştır. İHL özelinde ise bu okullarda sürekli din vurgusu yapılmaması; her şeye din olarak bakılmaması gerektiğini; bu tavrın öğrenciler üzerinde baskı oluşturarak dine karşı mesafeli durulmasına sebep olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple dinin öğrencilere sevdirerek öğretilmesi gerektiğini tavsiye etmiştir.

(K24) : "*Bu kurumların ismi artık muhtevayı kapsamıyor, içeriğini doldurmuyor. İmam ve hatip yetiştirirken bu kurumlara İHL ismi verildi. Fakat şuan bu kurumların hedefi İmam ve Hatip yetiştirmek değil; öğrencilerimizin hedeflediği meslekler de bunlar değil. Bunun için bence İHL lerin ismi değiştirilmeli, farklı bir isimle bu*

kurumlar varlığını devam ettirmeli. Milli ve manevi değerlere sahip kişiler yetiştirmekse amacımız, bu amacı karşılayacak bir ismi olmalı. Müfredat bu isme göre yeniden düzenlenmeli. Diğer liseler için de beklentim bu. Bu okulların kalitesi yükseltilmeli; istenerek tercih edilecek hale getirilmeli. Dersler yeniden düzenlenmeli. Meslek derslerinin sayısı azaltılıp içeriği öz olarak verilebilir. İHL özelinde konuşmak gerekirse sürekli din vurgusu yapılmamalı. Her şeye din olarak bakılmamalı. Bu vurgu öğrenciler üzerinde bir baskı oluşturarak dine karşı mesafeli olmalarına sebep oluyor. Sevdirerek, ılımlı bir tavırla din öğretilmeli. Temel değerleri kazandırma üzerine yoğunlaşılmalı. Genel anlamda ise şunu belirtmek isterim ki; biz İHL öğrencilerine kazandırmaya çalıştığımız milli ve manevi değerleri tüm lise öğrencilerine kazandırmayı amaçlamalıyız. Bu milletin değerlerinden, maneviyatından sadece İHL öğrencileri mi sorumlu tutulmalı? Devlet bir politika uygulayacaksa öncelikle İHL öğrencilerinden beklenen profili tüm lise öğrencilerine kazandırma gayreti içerisinde olmalı."

Katılımcının milli ve manevi değerlerin İHL dahil tüm öğrencilere kazandırmanın amaçlanması gerektiği yönündeki değerlendirmesi önemlidir. Zira katılımcının da belirttiği gibi milli ve manevi değerlerin sadece İHL öğrencilerine değil tüm öğrencilere kazandırabilmek için çaba gösterilmelidir.

Katılımcıların yanıtlarına genel olarak bakıldığında İmam Hatip Liselerindeki eğitim ve din eğitiminin daha etkili hale gelebilmesi konusunda en çok üzerinde durulan unsur öğretmenler olmuştur. Öğretmenlerin örnek olabilmeleri, öğrenciye samimiyetle yaklaşabilmeleri, idealist olmaları, kendilerini iyi yetiştirmeleri, sürekli geliştirmeleri ve yenilemeleri gerektiği ifadeler arasında sıkça yer almıştır. Öğretmenlerin öğrencilere bilinç, şuur vermeleri gerektiği, verdikleri bilgilerin doğru olması gerektiği de sıkça ifade edilmiştir. Velilerin bilinçlendirilerek okulda verilen din eğitimi evde desteklemeleri gerektiği de birkaç katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Öğrencilerin eğitiminden tek sorumlu olarak İHL'lerin görülmemesi gerektiği; velilerin de çocuklarının manevi yaşantıları konusunda gayret göstermeleri gerektiği belirtilmiştir. İHL öğrencilerinin bu okullara isteyerek gelmelerinin gereği ve önemi üzerinde de durulmuştur. Öğrencilerin bu okullara isteyerek gelmelerinin eğitim kalitesini artıracağı ifade edilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırma İmam Hatip Liselerinde verilen din eğitimi başta olmak üzere genel eğitim hakkında yapılmakta olan tartışmalar hakkında velilerin ne düşündüğünü, İHL'leri tercih nedenlerini, beklentilerini, memnuniyet düzeylerini, bu okullardaki din eğitimi ve genel eğitimi nasıl değerlendirdiklerini ve bu okullardaki eğitim ve din eğitiminin niteliğini artırabilmek için görüş ve önerilerini tespit edebilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında, İstanbul Anadolu yakasında belirlediğimiz 3 farklı Proje Anadolu İmam Hatip Lisesinden birinde çocuğu okuyan ve kendisi de herhangi bir İmam Hatip Lisesinde öğretmenlik yapmış veya yapmakta olan toplam 30 veli ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan velilerin tamamı öğretmen olup; 15'inin branş grubu kültür dersleri, 15'inin branş grubu meslek dersleridir. Katılımcılarla gerçekleştirdiğimiz mülakatlarda elde edilen bulgulara göre çalışmamızda şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

Katılımcıların İHL tercih nedenlerinde ilk sırada "çocuklarının iyi bir din eğitimi alması" isteği yer almaktadır. Genel olarak veliler İHL'lerde karma eğitim verilmemesi ve İHL öğrencilerinin kendi aile tiplerine benzer ailelerden gelmeleri sebebiyle okul ortamını güvenilir bulmaları ve İHL'lerde okuyan öğrencilerin toplumda gözlemledikleri ahlaki bozulmadan daha az etkilendiklerini düşünmeleri sebebiyle bu okulları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. İHL'lerde hem akademik hem dini eğitimin birlikte veriliyor olması, öğrencilere dinini rahatça yaşayabilme fırsatı sunması ve arkadaş çevresinin çocuklarına daha uygun olacağının düşünülmesi de bu okulların tercih edilme nedenlerindendir. İHL'lerin tercih edilmesinde günümüze kadar yapılan çalışmalarda ortaya çıkan "iyi bir din eğitimi almak" isteğinin, bu çalışmada da geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Katılımcıların yanıtlarından, bu okulları yalnızca bir meslek okulu olarak değil; öğrencileri üniversiteye hazırlayan ve fen ve kültür derslerinin yanında meslek derslerinin de verildiği okullar olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların bazı sorularda verdiği yanıtlarda bu okulların sadece meslek dersleri veren okullar görülmemesi gerektiğinin tavsiye edilmiş olması bu kanaatimizi destekler niteliktedir. Katılımcıların İHL tercihlerinde "bu okulların güvenilir bulunması" faktörünün yer alması, bu okullarda verilen din eğitimi sayesinde çocuklarını olumsuzluklardan koruyabileceklerini düşünmelerini göstermesi bakımından kayda değer görünmektedir.

Öğrencilerin İHL tercihlerinde genel olarak ailelerinin yönlendirmesinin etkili olduğu bilinmekle birlikte, çalışmamızın sonuçlarına göre öğrencilerin çoğu (22 kişi) İHL'lere kendi istekleriyle gelmişlerdir. Çalışmanın Proje İHL öğrencilerinin velileriyle yapılmış olmasının bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim çocukların İHL tercihlerinde daha çok ailelerinin etkili olduğu sonucuna ulaşılan araştırmaların hepsi Proje İHL'ler dışındaki İHL'ler hakkındadır. Katılımcıların ifadelerine göre, öğrencilerin bu okulları tercih etmelerinde din eğitimi alma isteği, kültür derslerinin yanında dinî dersler de öğrenebilme imkanı, dinlerini rahatça yaşayabilecekleri bir okul ortamı olması gibi faktörlerin etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca bazı yanıtlarda "öğrencilerin istediği üniversiteye yerleşme" veya "istediği mesleği edinme" yanında din eğitimi alma isteği şeklinde ifadeler olması, bir kısım öğrencilerin bu okullardan istedikleri üniversite ve mesleğe hazırlayabilecek akademik eğitim vermesini bekledikleri izlenimini uyandırmaktadır. Çocuğunu İHL'ye kendisinin yönlendirdiğini ifade eden katılımcılardan birinin, çocuğunun aslında Fen Lisesi istediğini fakat şu anki okulunu akademik eğitim yönünden beğendiği için buna itiraz etmediğini söylemesi bu izlenimin doğruluğuna işaret etmektedir. Ayrıca İHL'leri kendi isteğiyle tercih eden öğrencilerin de bu okulları tercih sebepleri arasında dinle ilgili bir meslek sahibi olma isteği olmaması da onların İHL'lerden asıl beklentilerinin mesleki eğitim olmadığını düşündürmektedir. Çocuklarının İHL'ye kendi istekleriyle gelmediğini ifade eden 2 katılımcı ise, çocuklarının İHL'deki eğitimi zor olarak düşünmelerinden dolayı bu okulları istemediklerini belirtmişlerdir. İHL'yi tercih etmek istemeyen öğrencilerin bu okullarda verilen eğitimin zor olduğu yönündeki konuşmalardan etkilendiği anlaşılmaktadır.

Katılımcıların çoğu (27 kişi) İHL tercihlerinde çocukların cinsiyetinin etkisinin olmadığını ifade etmiştir. Yalnızca 3 katılımcı İHL tercihinde cinsiyetin etkili olduğunu ifade etmiştir. Bu 3 katılımcının da çocuğu kızdır ve kız çocuklar için bu okulların ortamlarını diğer okullara göre daha güvenilir bulmaları sebebiyle kızlarını İHL'ye gönderdiklerini söylemişlerdir. Ayrıca İHL tercihinde cinsiyetin etkili olmadığını ifade eden bazı katılımcılar da bu okulları kız çocukları için daha güvenilir bulduklarını söylemişlerdir. Bu durum kız öğrencilerin okutulmasında İHL'lerin etkisinin sürdüğü şeklinde değerlendirilebilir

Katılımcıların yarısı (15 kişi), karma eğitim olsa da çocuklarını İHL'lere göndereceklerini belirtmişlerdir. Bunun sebebi olarak İHL'lerdeki öğrencilerin

birbirlerine karşı daha dikkatli davranacağını düşündüklerini dile getirmişlerdir. Ancak karma eğitimin öğrencilerin birbirlerine karşı sınırlarını koruyamamasına sebebiyet vermesi gibi bir durum söz konusu olursa, İHL'lerde verilen eğitimin üzerinde düşünülmesi gerektiği de ifadeler arasındadır. Karma eğitim olması durumunda çocuklarını bu okullara göndermeyeceklerini ifade eden katılımcılar ise, bu durumu dine uygun bulmadıkları ve yaş olarak öğrencilerin karma eğitim görmelerinin sakıncalı olduğunu düşünmeleri sebebiyle bu tür eğitimi onaylamadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise karma eğitimi çocuğun topluma uyumu ve karşı cinsle sağlıklı bir iletişim kurabilmesi açısından önemli gördüklerini belirterek, bu tür eğitimin bir sakıncası olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların karma eğitime birbirlerinden farklı bakmakla beraber genel olarak karma eğitimi dine uygunluk ve karşı cinsle ilişkiler bağlamında değerlendirdikleri görülmektedir. Bu bağlamda bu tür eğitimin dine uygun olduğunu, karşı cinsle ilişkiler konusunda problem oluşturmayacağını düşünenler olduğu gibi, tam aksi kanaati taşıyan katılımcılar da vardır. Katılımcıların ekseriyetinin İHL'lerde daha güvenilir bir karma eğitim olacağı yönündeki ifadeleri, bu okullarda verilen din eğitiminin öğrencilerin birbirlerine karşı daha dikkatli davranmaları konusunda etkili olacağını düşünmeleri sebebiyledir. Karma eğitim olması durumunda çocuklarını İHL'lere göndermeyeceğini ifade eden katılımcılar göz önünde bulundurulduğunda, karma eğitim verilmemesinin de İHL'lerin tercihinde belirleyici bir faktör olduğu söylenebilir.

Katılımcıların yarısı (15 kişi), İHL'lerde katsayı uygulaması geçerli olsa dahi çocuklarını İHL'lere gönderebileceklerini ifade etmişler ve buna gerekçe olarak önceliklerinin din eğitimi olmasını, dini yaşantıya önem vermelerini, İHL'lerin okul ortamını daha iyi bulmalarını göstermişlerdir. 2 katılımcı İHL'lere sahip çıkılması gerektiği düşüncesiyle katsayı uygulaması olsa dahi çocuklarını İHL'ye göndereceklerini ifade etmiştir. Bir katılımcı ise diğer okullarda başörtüsü problemi olabileceğinden kızını İHL'ye göndereceğini belirtmiştir. Bazı katılımcılar çocuklarının gelecekte istedikleri mesleklere sahip olabilmeleri için katsayı uygulamasının geçerli olması durumunda çocuklarını İHL'lere göndermeyeceklerini ifade etmiştir. Bu verilerden hareketle gelecek kaygısının okul tercihinde belirleyici olduğu ifade edilebilir. Katsayı uygulamasının geçerli olması durumunda çocuklarını İHL'lere göndermeyeceklerini ifade eden katılımcılar, bu durumda çocuklarının din eğitiminde oluşacak eksikliği başka yollarla telafi edeceklerini belirtmişlerdir. Katsayı uygulaması

gibi bir kısıtlama olması durumunda geçmişte olduğu gibi İHL'lerde okuyan öğrenci sayısının azalacağı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların çoğu (21 kişi), meslek seçimlerini çocuklarının tercihine bıraktıklarını söylemişlerdir. Meslek tercihini çocuğuna bırakan birçok katılımcı ise onların seçeceği mesleklerle ilgili dini kuralları yerine getirmesi şartıyla, "insanlara faydalı, toplumda söz sahibi olabileceği bir meslek olması" şeklinde görüşlerini izah etmişlerdir. Çocuğunun tıp, mühendislik, yabancı dil gibi bölümlerde okumasını isteyen az sayıda katılımcı da bu mesleklerin çocuklarına sağlayacağı konfordan ziyade, insanlara ve ülkeye faydalı olma yönü üzerinde durmuşlardır. Çocuğunun asker olmasını istediğini ifade eden bir katılımcı askerlerin ülkenin kaderini değiştirebilecek kişiler olduğunu ve İHL'lerin vatanına bağlı bireyler yetiştirmesi sebebiyle çocuğunun asker olarak ülkesine hizmet etmesini istediğini belirtmiştir. Yalnızca 1 katılımcı çocuğunun dini ilimler alanına yönelmesini istediğini ifade etmiş; zeki öğrencilerin bu alanda yapacağı çalışmaların din ilimleri adına olumlu etkileri olacağını düşündüğünü söylemiştir. Katılımcıların çocukları için düşündükleri mesleklere dair elde edilen bu bulgular, bu okullardan halkın beklentisinin mesleğe hazırlamadan ziyade dininin icaplarını yerine getiren mühendis, doktor vb. yetiştirmek olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların çoğu (19 kişi), İHL'lerden, öğrencilere dini bilgileri öğretebilmesi, namaz gibi ibadetleri yerine getirme alışkanlığı kazandırması ve ahlak sahibi insanlar yetiştirmesini beklediklerini ifade etmişlerdir. Bunun için İHL'lerde öğretmenlerin teoriden ziyade davranışa yönelik eğitimler vermesi, din eğitiminde iman ve ahlak alanına ağırlık verilmesi, dinî şuur aşılanması, sağlıklı ve doğru bilgiler verilmesi gibi öneriler dile getirilmiştir.

Katılımcıların yanıtlarına göre öğrenciler okullarında verilen genel eğitimden memnundurlar. Bu memnuniyetin öğrencilerin Proje İHL'lerde öğrenim görüyor olmalarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu okullarla ilgili olumsuz olarak değerlendirilen konular projelerin yoğunluğu ve sınav kaygısı olmuştur. Proje okullarının öğrencilerin akademik eğitim beklentilerini genel olarak karşıladığı söylenebilmekle birlikte, öğrencilerin akademik olarak daha başarılı duruma getirilebilmesi için onlara sıkça proje ödevleri verildiği ve bu durumun öğrencilerin proje yorgunu olmalarına sebep olduğu yönündeki ifadelerden hareketle okullardaki genel eğitime dair çalışmalarda bu hususların dikkate alınması gerektiği kanaatindeyiz.

Katılımcılara göre Proje İHL'lerde okuyan öğrencilerin çoğu (19 kişi) okullarındaki din eğitiminden memnundurlar. Öğretmenlerin bilgisi ve öğrencilere yaklaşımı bu okullarda verilen din eğitiminden memnuniyetin temel unsurunu oluşturmaktadır. Din eğitiminden memnun olmadığını ifade eden katılımcılar da öğretmen faktörü üzerinde durmuşlar; öğretmenlerin emri vaki davranmaları, anlatımda aşırıya kaçmaları ve vaaz eder gibi konuşmaları v.b. hususları zikretmişlerdir. Ayrıca dini şuur olarak öğrencilerin istenen düzeyde olmadığını, dini açıdan donanımlı öğrencilerin yetişemediği, dini anlamda temel pratikleri dahi kazanamadığı, namaz kılması için bu okullara gönderilen öğrencilerin namaz kılmadan bu okullardan mezun olduklarını ifade etmişlerdir. Birçok yanıtta öğrencilerin proje yorgunu olduğu, sınav kaygısı taşımaları sebebiyle genel eğitim kapsamındaki derslere daha çok yoğunlaştığı, öğrencilerin dini anlamda istenen düzeyde olmadığı, din eğitiminin genel eğitime göre vasat bulunduğu, 11. ve 12. Sınıflarda diğer derslere ağırlık verilmesi sebebiyle din eğitiminin zayıfladığı, bu nedenle proje okullarında akademik eğitim kaygısının din eğitimini olumsuz etkilememesi için tedbirler alınması ve akademik başarının Müslümanca yaşama şuurunun önünde tutulmaması gerektiği ifade edilmiştir. Bu ifadeler Proje İHL'lerde verilen din eğitiminin niteliğinin gözden geçirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Katılımcıların çoğu, İHL öğrencilerinin dini kuralları uygulamaları ve güzel ahlak kapsamındaki özelliklere sahip olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Yanıtlarda İHL öğrencileriyle ilgili dinine ve değerlerine bağlı, dürüst, güvenilir, sorumluluk sahibi, çalışkan, vatansever, merhametli, alçakgönüllü, hoşgörülü, topluma örnek, vatansever, kendini akademik olarak da yetiştirmiş, uzun vadeli hedeflere sahip, Arapçaya hakim olmanın yanı sıra Kur'an'ı güzel okuma, anne baba hakkı gözetme gibi birçok olumlu özelliğe yer verilmiştir. Bir katılımcı ise İmam Hatipli tanımını bir ayrıştırma ifadesi olarak değerlendirmiş ve İHL'liler ve İHL'li olmayanlar ayrımından toplum olarak zarar gördüğümüzü ifade etmiştir. Eğitim birliği ve toplumsal birliktelik bağlamında bu bakış açısının yaygınlaşması için çaba sarf edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Katılımcıların İHL öğrencilerinden beklenen özelliklere dair verdiği yanıtlardan genel olarak İHL öğrencilerinden olumlu anlamda beklentinin yüksek olduğu ifade edilebilir.

Katılımcılar İHL öğrencilerinin diğer lise öğrencilerine göre dini vecibeleri yerine getirme konusunda daha iyi olduklarını ve İHL öğrencilerinin kötü alışkanlıklarının daha az olduğunu düşünmektedirler. Böyle düşünmelerine sebep olarak

genellikle İHL'lere çocuğunu gönderen ailelerin belli bir dini alt yapıya sahip olması ve İHL'lerde din derslerinin daha fazla görülüyor olmasını göstermişlerdir. Bununla beraber birkaç katılımcı ibadetler ve dini hassasiyetler konusunda ise İHL ile diğer lise öğrencileri arasında pek bir fark olmadığını söylemiştir. Verilen cevaplardan din eğitimi bağlamında İHL'lerin kendinden beklenenleri yerine getirme konusunda eksikleri olduğu anlaşılmaktadır. Ancak din eğitiminin tek sorumlusu olarak İHL'lerini görmek de yanlıştır. Ailenin bu konudaki sorumluluklarını yerine getirme düzeyinin de öğrencilerin istenilen düzeye gelebilmesi konusunda etkili olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Nitekim bazı katılımcılar da kendileri ibadet etmeyen ailelerin İHL'leri kurtarıcı olarak görüp çocuklarının namaz kılmalarını istediklerini ve ailelerin yaşantılarıyla çocuklarına örnek olmayıp çocuğun dini hayatlarına ait tüm sorumluluğu İHL'lere yükledikleri ve bu sebeple İHL'lerde verilen din eğitiminin yeterli olamadığını belirtmişlerdir. Öte yandan öğrencilerin dinî yaşantıları üzerinde İHL'lerde verilen din eğitiminin de payı olduğu göz önünde bulundurduğunda, bazı katılımcıların İHL öğrencileri ile diğer lise öğrencileri arasında dini kuralları uygulama anlamında bir fark görmemiş olması dikkat çekmektedir. Zira İHL'lerin din eğitimi almak amacıyla tercih edilen okullar olması ve bu okullarda diğer liselere göre daha yoğun bir din eğitimi veriliyor olması sebebiyle İHL'lere gelen öğrencilerin diğer okullardaki öğrencilere göre dini anlamda daha iyi durumda olması beklenmektedir. Bu bağlamda bazı İHL öğrencilerinde diğer öğrencilere göre dini kuralları uygulama yönüyle hiç fark görmeyen katılımcıların olması, bu okullarda verilen din eğitiminin bir ölçüde öğrencilerin dini yaşantısına etki etmediği şeklinde değerlendirebilmesini mümkün kılmaktadır.

Katılımcıların çoğu (20 kişi) İHL'lerin kendinden beklenen özellikleri kısmen öğrencilere kazandırabildiklerini düşünmektedirler. Katılımcılar, İHL öğrencilerinin kendilerinden beklenen özellikleri kazanamamaları konusunda tek sorumlu olarak İHL'leri görmemişler; bu durumda etkili olduğunu düşündükleri bazı faktörler dile getirmişlerdir. Öğretmenlerdeki idealizm azlığı, öğrenciye yeterince tesir edememeleri, ailelerin örnek olma konusundaki eksiklikleri, öğrencilerin okul yıllarında özellikle 11. ve 12. sınıflarda daha çok sınav çalışmaya yönelmesi, proje olmayan İHL'lere bazı öğrencilerin isteksiz gidiyor olması, çağın ve çevrenin etkisi, okul, öğretmen ve ailenin işbirliği içerisinde olmamaları, gerekli altyapı oluşturulmadan İHL açılması katılımcılar tarafından ifade edilen faktörlerdir. Bu faktörlerle ilgili gerekli düzenleme ve

iyileştirmelerin yapılmasıyla İHL'lerde verilen din eğitiminin daha etkili hale gelebileceği düşünülmektedir. İki katılımcı, İHL öğrencilerinin çoğunun kendilerinden beklenen özellikleri mezuniyet sonrası gösterdiklerine dikkat çekerek okul yıllarında böyle bir beklentinin yanlış olduğunu söylemiştir. Bazı katılımcılar da İHL öğrencilerinden beklenen özelliklere sahip olma konusunda Proje İHL öğrencilerinin daha iyi durumda olduğunu ifade etmişlerdir. Bu katılımcılar söz konusu farkın proje okullarına giden öğrencilerin belli bir akademik başarı düzeyinde olmaları, hedeflerinin olması, okullarına isteyerek gidiyor olmaları, velilerinin daha ilgili ve bilinçli olması gibi faktörlerden kaynaklandığı görüşündedirler.

Katılımcıların çoğu (26 kişi), çocuklarının İHL haricinde din eğitimi almadığını; okulda verilen din eğitimini evde desteklenmesi suretiyle yeterli bulduklarını ifade etmişlerdir. Az sayıdaki katılımcı ise evde ve okulda öğrendikleri dini bilgilerin takviyesi için çocuklarının İHL haricinde din eğitimi aldığını belirtmiştir. Bu veriler ilk bakışta daha önceki sorularda bazı katılımcıların İHL'de verilen din eğitimini yeterli bulmadığı verileriyle çelişkili gibi dursa da, dikkat edilirse İHL'de verilen din eğitiminin "aile içerisinde takviye edilmesiyle birlikte yeterli bulunduğu" görülecektir. Dolayısıyla bunun bir çelişki değil; ailenin din eğitimindeki rolünün önemini gösteren bir veri olduğu ifade edilebilir. İHL'lerde verilen din eğitiminin evde aile tarafından desteklendiğinde dışardan bir takviyeye ihtiyaç duyulmaması, ailenin çocuğun din eğitimindeki rolünün önemine işaret etmektedir.

İHL'lerin öğrencilerin dini yaşantısına etkileri konusunda katılımcılar arasında görüş ayrılıkları olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğu (19 kişi) çocuklarının ibadet alışkanlığı, helal harama riayet konularında okullarında aldıkları din eğitiminin etkili olduğunu ifade ederken; bir kısmı da çocuğunda İHL'lere gelmeden önce din eğitimi adına edindiği kazanımların okul sürecinde kaybedilmemiş olmasını da bir kazanım olarak değerlendirmiştir. Buna karşın, çocuğu İHL'ye geldikten sonra namaz alışkanlığının kaybolduğunu, dini duyarlılığın azaldığını, dini hassasiyetlerinde gerileme olduğunu ifade eden katılımcılar da vardır. Katılımcılar İHL'lerin kendilerinden beklenen özellikleri öğrencilere kazandırabilmeleri konusunda olduğu gibi, öğrencilerin dini yaşantısında da tek sorumlu olarak İHL'leri görmemişler; aile, yaş, ergenlik, arkadaş çevresi gibi faktörlerin de bu konuda etkili olabileceğini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı da her şeye din gözüyle bakılmasının, sürekli din üzerinden konuşulmasının öğrenciler tarafından itici bulunduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar

İHL'de verilen din eğitiminin yaşantıya etki edebilmesi için öğrencilere ibadet alışkanlığı kazandırılması, veli ile öğretmenlerin din eğitimi konusunda iş birliği içerisinde olmaları ve okulda din eğitimi adına ek aktiviteler yapılması gerektiği gibi bazı tavsiyelerde bulunmuşlardır. Bir katılımcı da ailenin desteği olmadan sadece İHL'de verilen din eğitiminin çocuklar için yeterli olmamasının doğal olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların öğrencilerin dini yaşantısında tek sorumlu olarak İHL'leri görmemeleri yerinde bir değerlendirme olmakla birlikte, bu okullara gelen öğrencilerin dini yaşantılarında olumlu yönde bir etki olmuyor ve hatta öğrencilerde din eğitimi adına var olan kazanımlarda bu okullara geldikten sonra kayıplar yaşanıyorsa İHL'lerde verilen din eğitiminin niteliğinin sorgulanmasında ve gerekli tedbirlerin alınmasında yarar vardır, düşüncesindeyiz.

Katılımcıların çoğu (21 kişi) İHL'lerin yeni bir türü olan Proje İHL'lere olumlu bakmaktadırlar. Başarılı ve bilinçli öğrencilerin İHL'leri tercih edebilmesi, çeşitli müfredatlar uygulanabiliyor olması, öğrencilerin istedikleri alana yönelebilmelerine olanak sağlanabiliyor olması gibi nedenlerle proje okulları katılımcılar tarafından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Proje İHL'lerin açılmasını olumlu bulan katılımcılardan bazıları bu okulların açılmasında kontrollü olunması, din eğitiminin bu okullarda geri planda kalmaması ve İHL'lerin asıl amacından şaşmaması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Proje okullarının açılmasını olumsuz değerlendiren bazı katılımcılar, proje olmayan İHL'lere daha az önem verilmesi durumunda diğer İHL'lerdeki kalitenin azalma ihtimaline vurgu yapmışlardır. Bazı katılımcılar da, Proje İHL'lerde akademik eğitimin daha çok önemsenmesi, daha yoğun veriliyor olması ve öğrencilerin fen bilimleri derslerine önem vermesi beklentisinin meslek derslerine ilginin azalmasına sebep olduğu gibi nedenlerle bu okullarda verilen din eğitiminin geri planda kaldığını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı öğrencilerin Proje İHL'lere bu okulları Fen Liseleri gibi görerek geldiklerini, bu öğrencilerin bir taraftan da İHL öğrencisi gibi yetiştirilmesini beklemenin hayalcilik olduğunu söylemiştir. Diğer taraftan bazı katılımcılar da akademik eğitimin yoğun verilmesinin din eğitimini olumsuz etkilemeyeceğini ifade etmişlerdir. Böyle düşünen bir katılımcı, öğrencinin geleceğini kurmasında okul etkili olacağı için pozitif bilimlere daha fazla yer verilmesini faydalı bulduğunu söylemiştir. Ayrıca öğrencilerin proje okullarına yalnızca belli meslekleri edinmek amacıyla gelmesinin meslek dersleri öğretmenleri için bir dezavantaj olduğu ifade edilerek; proje okullarında öğrencilere İHL'li vizyonu kazandırmak için gerekli

tedbirlerin alınması tavsiye edilmiştir. Bir katılımcı toplumun çoğunluğunu oluşturan orta kesimin belli bir şuur kazanmaları için proje olmayan İHL'lerin de olması gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcılar Proje İHL'lerin açılmasından genel olarak memnun olduklarını ifade etmişlerse de, bu okullarda din eğitiminin akademik eğitime göre geri planda kaldığı yönünde görüşlerin var olduğu görülmektedir. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda Proje İHL'lerde verilen din eğitiminin gözden geçirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Katılımcıların çoğu (28 kişi) akademik eğitim yönünden Proje İHL'lerin daha iyi olduğunu, din eğitimi yönünden iki okul türü arasında pek fark olmadığını ifade etmişlerdir. Din eğitimi konusunda fark gören katılımcılar (11 kişi) ise, Proje İHL'lerdeki din eğitiminin daha iyi olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar proje okullarına gelen öğrencilerin başarılı öğrenciler olmaları sebebiyle hem akademik eğitim hem din eğitimi açısından daha iyi durumda olduğunu vurgulamışlardır. Akademik anlamda başarılı öğrencilerin dini konularda da daha iyi durumda olabileceği yönündeki düşünceler bir ölçüde haklı bulunmakla birlikte, bu öngörüden hareketle Proje İHL'lerde verilen din eğitiminin diğer İHL'lere göre daha iyi olduğunun ifade edilmesinin doğru bir değerlendirme olmadığını düşünmekteyiz. Zira bir okulda verilen din eğitimin etkililiği değerlendirilirken öğrencilerin halihazırdaki özelliklerinin okullarda verilen din eğitimi üzerindeki etkisinden ziyade; okullarda verilen din eğitiminin öğrenciyi ne ölçüde etkilediğinin, geliştirdiğinin kıstas olarak alınması gerekmektedir. Nitekim katılımcıların yanıtlarında bu okullarda din eğitiminin geri planda olması, meslek derslerine ilginin az olması, öğrencilerin bu okullara geldikten sonra var olan kazanımlarını kaybetmesi yönündeki ifadeler bizzat Proje İHL'lerde verilen din eğitiminin niteliğini ilgilendirmektedir. Proje İHL'lerde verilen din eğitimi değerlendirilirken bu eleştirilerin göz önünde bulundurulması daha isabetli olacaktır.

Katılımcıların çoğu (28 kişi), akademik anlamda Proje İHL öğrencilerini proje olmayan İHL öğrencilere göre daha iyi bulmakla birlikte; din eğitimi bağlamında öğrenciler arasında pek fark görmediklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin Proje İHL'lere puanla ve isteyerek gelmesi, öğretmenlerin bu okullara seçilerek alınması gibi faktörlerin bu okullarda akademik başarının daha yüksek olmasını sağladığı; fiziki, maddi, sosyal, teknolojik her türlü imkanın proje okullarında olmasının kaliteyi artırdığı; bu okullarda okuyan öğrencilerin velilerinin bilinçli ve ilgili olmasının bu

kaliteyi artırmada etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Proje İHL'lerdeki öğrencilerin dini anlamda daha iyi olduklarını söyleyen az sayıdaki katılımcı buna gerekçe olarak aile ilgisi ve akademik başarı ile dini sorumluluğu yerine getirme arasında doğru orantı bulunmasını öne sürmüşler; akademik anlamda başarılı öğrencilerin dini anlamda da daha kolay eğitilebildiğini ve bu sebeple Proje İHL öğrencilerinin istenen İHL profiline daha yakın olabileceklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu sorulara verdikleri yanıtlarda da öğrenciler ve ailelerin özelliklerinin bu okullarda verilen din eğitiminin niteliğine etkisi üzerinde durulduğu görülmektedir. Ancak okulların sadece din eğitimi konusunda belli kazanımları olan ve ailesinde yeterli din eğitimi almış olan öğrencilere din eğitimi vermediği, ailesinde hiç din eğitimi almamış, din eğitimi konusunda kazanımlar elde edememiş öğrencilerin de bu okullarda din eğitimi alıyor ve alacak oldukları göz önünde bulundurulduğunda İHL'lerdeki din eğitiminin niteliği üzerinde çalışılırken meseleye farklı açılardan bakılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Katılımcılar katsayı uygulamasının kaldırılmasının İHL ve öğrenci sayılarının artmasını sağladığı konusunda hemfikirdirler. Sayıca yaşanan artış ise bu okullardaki din eğitiminin niteliği ile birlikte ele alınmış ve katılımcılar sayıca yaşanan artışın din eğitiminin niteliğine etkisi konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazı katılımcılar katsayı olduğu dönemlerde üniversitede farklı bölümlerde öğrenim görmek isteyen başarılı öğrencilerin İHL'leri seçmediği ve katsayı kaldırılmasıyla başarılı ve kaliteli öğrencilerin de İHL'leri tercih etmesiyle bu okullarda kalitenin arttığını ifade etmiştir. Bazı katılımcılar ise çok sayıda İHL açılması sonucu bu okullarda gerekli niteliklere sahip öğrenci oranının düştüğünü, İHL'lere istemeyen öğrencilerin de kayıt yaptırabilmesi sebebiyle kalitenin olumsuz etkilendiğini ve İHL'lerde kaliteli öğrenciler yetiştirilebilmesi için çok fazla okul yerine az sayıda okul olmasının daha doğru olacağını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar da eğitim öğretim için gerekli alt yapı hazırlanmadan İHL sayılarının kontrolsüz artışını tasvip etmediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların İHL ve öğrenci sayılarına yönelik kontrollü olunması, eğitim alt yapısını hazırlamadan İHL açılmaması yönündeki ifadelerinin yetkililerce dikkate alınması gerektiği kanaatindeyiz.

Katılımcılar günümüzde dinî şuur, dava bilinci, İmam Hatiplilik ruhu gibi kavramların eski önemini yitirdiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar da eskiden yaşanan sıkıntıların dini şuurun canlı tutulmasını sağladığını ve günümüzde sıkıntı yaşanmamasının Müslümanları rahat yaşamaya sevk ederek dini hassasiyetlerini

azalttığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Eskiye kıyasla günümüzde dünyevileşilmeye başlandığı, İHL öğrencilerinde İslami bilincin olmadığı, ibadetlerini bile neden yaptıklarını bilmedikleri de bazı katılımcıların ifadeleri arasındadır. Bu katılımcılar öğrencilerin ibadetsiz dindarlar olarak yetişmemeleri için bilinçlendirilmesi ve onlara İslam ahlakını yaşayarak örnek olunması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili bazı katılımcılar günümüzde öğrencilerin sınav kaygısı sebebiyle üniversiteye hazırlanmayı öncelikli hale getirmelerinden dolayı daha çok fen ve kültür derslerine yöneldiklerini ve bu durumun öğrencilerin yetişme şeklini etkilediğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar da günümüzde İHL'lerdeki kalite düşüklüğünün sayılarının gereğinden fazla olmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Ayrıca önceden İHL'lere sınavla öğrenci alındığı, günümüzde ise İHL'lerin hiçbir okula yerleşemeyen, açıkta kalan öğrencilerle dolduğu da ifade edilmiştir. Bu sebeple İHL'lere öğrenci alımında daha özenli ve seçici davranılması tavsiye edilmiştir.

Katılımcılar İHL'lerde verilen din eğitiminin niteliğini artırmaya yönelik tavsiyelerinde en çok öğretmenler üzerinde durmuşlardır. Bu tavsiyelerden bazıları şöyledir: Öğretmenlerin idealist olmaları, öğrenciye örnek olabilecek bir yaşantıya sahip olmaları, öğrencilerle samimi bir şekilde ilgilenmeleri, öğrenciye nasıl ulaşabileceklerini bilmeleri, çağı iyi takip edebilmeleri, yeniliklerden haberdar olmaları, liyakat sahibi olmaları, kendilerini iyi yetiştirmeleri, öğrencilerin dini yaşantılarını geliştirebilmek için gerekli yöntemleri araştırmaları ve oluşturmaları. Ayrıca katılımcılar velilerin de üzerlerine düşenleri yapmaları, çocuklarının manevi yaşantılarını takip ederek eksiklerini tamamlamaları ve maneviyatlarının kuvvetlendirilmesi için gayret göstermeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Bu kapsamda öğrencilerin üstün ahlak sahibi kişiler olarak yetişebilmesi için yalnızca İHL'lerden beklenti içerisine girmenin haksızlık olacağı, anne babaların sorumluluklarını okul ve öğretmenlere yüklememeleri gerektiği de ifade edilen görüşler arasındadır. Bazı katılımcılar istemeyen öğrencilerin İHL'ye zorla gönderilmemesi gerektiğinin, öğrencilerin bu okullara isteyerek gelmelerinin eğitim kalitesini artıracağının altını çizmişlerdir. İHL sonrası İlahiyat Fakültesine gitmek isteyen öğrencilere özel bir din eğitimi programı uygulanması dikkat çeken tavsiyelerden biridir. Bazı katılımcılar İHL'lerde öğrencilerin davranışlarına yönelik eğitim verilmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. Bu eğitim kapsamında ders dışı etkinlikler yapılabileceği, ilk sene namaz gibi ibadetleri kazandırabilecek programlar uygulanabileceği önerisinde bulunulmuştur.

Bir katılımcı ise akademik bilgi öğrenimi için gösterilen gayretin dini bilgi ve dini yaşam için de gösterilmesi gerektiğinin kavratılmasının gerektiğini ifade etmiştir. Bir başka katılımcı ise bu okullarda sürekli din vurgusu yapılmaması, her şeye din olarak bakılmaması gerektiğini, bu tavrın öğrenciler üzerinde baskı oluşturarak dine karşı mesafeli durmalarına sebep olduğunu ifade etmiştir. Aynı katılımcı genel bir değerlendirmede bulunarak; İHL'lerin amacının İmam Hatip yetiştirmek olmadığı ve öğrencilerin hedeflediği mesleğin de bunlar olmadığı gerekçesiyle İHL'lerin başka bir isimle varlıklarını devam ettirmesi gerektiğini; amaç milli ve manevi değerlere sahip kişiler yetiştirmekse bu amaca göre bir isim olması gerektiğini ifade etmiştir. Aynı katılımcının milli ve manevi değerlerin sadece İHL öğrencilerine değil, tüm öğrencilere kazandırılması gerektiği görüşü meseleye bütüncül bakılması açısından önem taşımaktadır.

Araştırmamız ışığında son yıllarda niceliksel olarak hızlı bir artış gösteren İHL'lerdeki genel eğitim ve din eğitiminin niteliğine dair daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu görülmektedir. Proje İHL'ler henüz 4 yıllık bir eğitim kurumu olduğu için bu okullarla ilgili çalışmalar çok az sayıdadır. Bu sebeple çalışmalarda önceliğin bu okullara verilmesi isabetli olacaktır. Bu okulların öğrencilerinin üniversitede okumak istedikleri bölümler, mesleki yönelimleri, okullarından beklentileri ve memnuniyet durumları, velilerin bu okullardan beklentileri, beklentilerinin karşılanma düzeyleri ve memnuniyet durumları, bu okullarda görev yapan idareci ve öğretmenlerin bu okullar hakkındaki değerlendirmeleri, bu okullarda çalışan öğretmenlerin mesleki doyum/tükenmişlikleri gibi birçok konuda yurt çapında akademik çalışmalar yapılabilir. Özellikle bazı katılımcıların Proje İHL'lerde verilen din eğitiminin akademik eğitime göre geri planda olduğu yönündeki değerlendirmeleri göz önünde bulundurulduğunda, bu okullarda verilen din eğitiminin niteliğine dair çalışmaların yapılmasının önem arz ettiği düşünülmektedir.

EK-1: MÜLAKAT SORULARI

Cinsiyet :

Çocuğunun Cinsiyeti :

Yaş :

Branş Grubu :

Eğitim Durumu :

Dini yaşantı Durumu :

Çocuğunuzu neden İmam Hatip Lisesine gönderdiniz?

Çocuğunuz bu okula kendi isteği ile mi geldi?

Çocuğunuzun cinsiyeti İHL tercihinizde etkili oldu mu?

İHL'de karma eğitim uygulansaydı çocuğunuzu bu okullara gönderir miydiniz? Neden?

Katsayı uygulaması devam ediyor olsaydı çocuğunuzu yine İHL'ye gönderir miydiniz? Neden?

Çocuğunuzun ileride hangi mesleğe sahip olmasını istersiniz? Neden?

İHL'den din eğitim ve öğretimi bağlamında beklentileriniz var mı? Varsa bunlar nelerdir?

Çocuğunuz okulunda aldığı eğitimi nasıl değerlendiriyor?

Çocuğunuz okulunda aldığı din eğitimini nasıl değerlendiriyor? Bu okulda verilen din eğitimi beklentilerinizi karşıladı mı? Beklentilerinizin karşılanmadığı durumlar varsa bunlar nelerdir?

İmam Hatip Liseli olarak tanımlayacağınız bir kişi sizce hangi özelliklere sahip olmalıdır?

İHL öğrencileri ile diğer lise öğrencileri arasında herhangi bir fark görüyor musunuz? Görüyorsanız hangi konularda?

Mevcut İHL ve Proje İHL öğrencileri sizce kendinden beklenen özellikleri kazanabiliyor mu?

Çocuğunuz İHL haricinde din eğitimi alıyor mu?

Çocuğunuzun İHL'de aldığı eğitimin onun tutum ve davranışlarına, dini yaşantısına etkisi oldu mu? Olduysa nasıl?

İHL lerin, İHL ve Proje İHL olarak çeşitlenmesini doğru buluyor musunuz? Neden?

İHL ile Proje İHL'ler arasında farklılıklar görüyor musunuz? Görüyorsanız bunlar nelerdir?

Proje İHL'lerin proje olmayan İHL'lere kıyasla verdiği eğitim ve din eğitimini nasıl değerlendiriyorsunuz?"

Size göre İHL'lerde öğrenim gören öğrenciler ile Proje İHL'lerde öğrenim gören öğrenciler arasında farklılıklar var mı? Varsa neler? Sizce bu farkların sebepleri neler olabilir?

Katsayı uygulamasının kaldırılması İHL'leri sayı ve kalite olarak etkilemiş midir?

Kendi döneminiz ve günümüz İmam Hatiplileri arasında bir farklılık görüyor musunuz?

İHL'de eğitim öğretim kalitesini artırmak ve etkili bir din eğitimi verebilmek için sizce neler yapılabilir?

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aşlamacı, İbrahim. "Din Eğitimi ve Uygulamalarında Ak Partinin 15 Yılı", *Ak Partinin 15 Yılı*, İstanbul: Seta Kitapları, 2017.

Aşlamacı, İbrahim. *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, İstanbul: Dem Yayınları, 2016.

Aşlamacı, İbrahim. *Pakistan Medreselerine Bir Örnek Olarak İmam-Hatip Okulları*, İstanbul: Dem Yayınları, 2014.

Aşlamacı, İbrahim. *Paydaşlarına Göre İmam Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi*, İstanbul: Dem Yayınları, 2017.

Aydın, Muhammet Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı (1923-1998)*, Kayseri: İBAV Yayınları, 2000.

Ayhan, Halis. *Türkiye'de Din Eğitimi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

Bahar, Halil İbrahim. *Sosyoloji*, Ankara: Usak Yayınları, 2005.

Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*, İstanbul: İlke Yayınları, 2012.

Bozan, İrfan. *Devlet ile Toplum Arasında; Bir Okul: İmam Hatip Liseleri, Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, İstanbul: Tesev Yayınları, 2007.

Bilgin, Beyza. *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Ankara: Emel Matbaacılık, 1980.

Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2015.

Çakır, Ruşen, İrfan Bozan ve Balkan Talu. *İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler*, İstanbul: Tesev Yayınları, 2004.

Doğan, Recai ve Remziye Ege (Ed), *Din Eğitimi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

Ergin, Osman Nuri. *Türkiye Maarif Tarihi III*, İstanbul: Eser Neşriyat, 1977.

Gökaçtı, Mehmet Ali. *Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam Hatipler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Güney, Yusuf. *Şu İmam Hatipler (Olaylar-Belgeler-Tanıklar)*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.

Kara, İsmail. *Cumhuriyet Türkiyesi'nde Bir Mesele Olarak İslam*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2008.

Kara, İsmail. *Cumhuriyet Türkiyesi'nde Bir Mesele Olarak İslam 2*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2016.

Köylü Mustafa ve Nurullah Altaş (Ed), *Din Eğitimi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.

Öcal, Mustafa. *İmam- Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003.

Öcal, Mustafa. *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ve Dini Hayat*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.

Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları, 2011.

Öcal, Mustafa. *100. yılında İmam-Hatip Liseleri: (1913-2013)*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.

Özcan, Faruk. *4+4+4 İmam Hatip Tüm Tartışmaların Odağı Okul*, İstanbul: Günyüzü Yayıncılık, 2012.

Özgür, İren. *İmam Hatip Okulları*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2015.

Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.

Sakaoğlu, Necdet. *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.

Savaş, Vural. *İrtica ve Bölücülüğe Karşı Militan Demokrasi*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 4. Basım, 2000, s.

Şimşek, Yıldırım. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

Ünsür, Ahmet. *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri,* İstanbul: Önder Yayınları, 1995.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

Makaleler

Aşlamacı, İbrahim. "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, Cilt: 1, Sayı:2, ss.153–185.

Ağdemir, Sürmeli. "Aile ve Eğitim", *Aile ve Toplum Dergisi*, Yıl: 1 Cilt: 1 Sayı: 1, Mart 1991, ss. -

Akpınar, Burhan. "Eğitimde Madde-Mana Dengesi Arayışı: İmam Hatip Okulları", *Eğitime Bakış Dergisi*, Ankara: Eğitim Bir Sen, Yıl: 11, Sayı: 35, Ekim Kasım Aralık 2015, ss. 12-19.

Aktay, Yasin. (Ed.), "Türkiye'nin Batılılaşması Bağlamında İmam Hatip Okulları", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık,* İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, Cilt: 6, ss. 394-410.

Altun, V. Karani ve Ahmet Yiğit ,"İmam-Hatip Lisesi 9. ve 10. Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Profili Araştırması", *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 32, 2011, ss. 353-369.

Aşlamacı, İbrahim ve Emrah Eker, "İmam-Hatip Lisesi Öğrenci Velilerinin Çocuklarının Eğitimine Katılım Durumları: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, Cilt: 1, Sayı:2, ss.153-185.

Apaydın, Halil. “Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 12-13, 2001, ss. 319-335.

Arslan, Z. Şeyma ve Sema Silkin; “İmam Olmayacak Kızlar: İmam Hatip Okullarında Kız Öğrenci Varlığına Dair Bir Araştırma”, *100. Yılında İmam Hatip Liseleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013, Sayfa: 631-647.

Aydın, Mehmet Zeki. “Okulda Din Dersi Tartışmaları”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Cilt:11, Sayı:2, 2007, ss.7-51.

Ayhan, Halis. “43. Yılında İmam Hatip Liseleri”, *Altınoluk*, Ocak 1995, Sayı: 107, ss. -

Ayhan, Halis. “İmam Hatip Lisesi Maddesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C.22, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, ss. 191-194.

Cebeci, Suat. “İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Yapısı ve Bunun Sosyal Gelişme Açısından Değerlendirilmesi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı:1, 1995, ss. 111-120.

Çekin, Abdulkadir. Din ve Eğitimin Toplumsal Yönü Üzerine Değerlendirmeler”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 2, 2013, ss. 36-48.

Çınar, Fatih “1924’ten 2000’e Kadar Uygulanmış Olan İmam Hatip Lisesi Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırması”, *Milli Eğitim Dergisi,* Kış 2013, Sayı: 197, ss. 180-208.

Çınar, Fatih. “İmam Hatip Liselerinden Beklentiler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 60, Yıl: 2018, ss. 1243-1259.

Erçelep, Hasan. “Aile ve Eğitim”, *PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi,* 1996, Sayı: l, ss. 60-63.

Erdem Çekmez, Cemalettin Yıldız, Suphi Önder Bütüner, “Fenomenografik Araştırma Yöntemi”, *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED),* Cilt 6, Sayı 2, Aralık 2012, ss. 77-102.

Ertürk, Selahattin. “Türkiye’de Eğitim Felsefesi Sorunu”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, 1988, ss. 11-16.

Genç, M. Fatih. "İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 7, 2018, ss. 145-166.

K. Arpaguş, Hatice. "İslâmcılığın Türkiye Serüveni: Kadınların İlâhiyat Tecrübesine Katkıları", *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* Cilt-Sayı: 51, Aralık 2016, ss. 5-53.

Kabakçılı, Osman. "İmam-Hatip Liselerinin Eğitim Sistemindeki Yeri", *Eğitime Bakış Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 35, Ekim / Kasım / Aralık 2015, ss. 57-62.

Kaya, Zeynep. "İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma", *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Yıl:3 sayı:1, ss. 61-96.

Kaymakcan, Recep ve İbrahim Aşlamacı, "İmam Hatip Liseleri Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme", *Değerler Eğitimi Dergisi*, C.9, S.22, 2011, ss. 71-101.

Keskiner, Emine. "İmam Hatiplerde İslami İlimlerin Öğretimi", *Yekder Bülten*, Yıl: 2, Sayı: 3, Güz 2017, ss. 7-11.

Kiriş, Hacı Mustafa. "Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlikleri Bağlamında İlahiyat Fakültesi Lisans Programlarının Fonksiyonelliği", *CUJOS*, C: XLII, S: 2, ss. 47-75.

Korkmaz, Mehmet. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri", *100. Yılında İmam Hatip Liseleri,* İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013, Ss. 563-599.

Köylü, Mustafa "Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi: Nicelik mi? Nitelik mi?", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 2013, Sayı: 35, ss. 21-44.

MEB Tebliğler Dergisi, Cilt: 41, Sayı: 1972, 13.02.1978, s. 50.

M. Fatih Genç, "2023 ve 2071 Türkiye'sinde İmam-Hatip Liseleri", *Eğitime Bakış Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 35, Ekim / Kasım / Aralık 2015, ss. 19-25.

Oruç, Cemil."Din Eğitiminin Hedefleri", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13(1),* ss. 259-269.

Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Cilt:7, Sayı:7, 1998, ss. 241-268.

Öcal, Mustafa. "Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 6, 1999, ss. 201-254.

Öcal, Mustafa. "Türk Hukuk Mevzuatında Din Eğitim ve Öğretiminin Yeri ve Uygulama Biçimi (The State of Religious Education in the Turkish Legislation and its Practices), *Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi*, 17-19 Kasım 2006, 2007, ss. 530-531.

Özdemir, Şuayip ve Tuncay Karateke, "Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etme Nedenleri (Elazığ Örneği)", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, Sayı: 45, ss. 5-33.

Subaşı, Necdet. "Bazı Öznellikler: Bir Tartışma Kriteri Olarak İmam Hatip Okulları", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 6, Güz 2005, ss. 101-106.

Toker, İhsan ve Celal Özcan, "Laiklik ve Sekülerleşme Bağlamında İmam Hatip Liselerinin Dünü, Bugünü, Yarını", *Eskiyeni*, S. 35, Güz 2017, ss. 33-50.

Yalçın, Ali. "Öncü Medeniyet Davasında İmam-Hatip Okullarının Önemi ve Sorumluluğu", *Eğitime Bakış Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 35, Ekim / Kasım / Aralık 2015, ss. 1-4.

Yıldırım, Hıdır. "Anı ve Anekdotlarla İmam-Hatiplerin Kuruluşu", *Eğitime Bakış Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 35, Ekim / Kasım / Aralık 2015, ss. 4-12.

Zengin, Zeki Salih "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi", *Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 13, 2002, ss. 81-106.

Tezler

Aşlamacı, İbrahim. *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*, (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2013.

Çelik, Ömer Faruk. *Katsayı Uygulamasının Kaldırılması Sonrasında İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Davranış, Tutum ve Özellikleri (Gaziantep Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2016.

Doğan, Ahmet. *1997 Yılından Sonraki Dönemde İmam-Hatip Liselerindeki Gelişmeler (Adana Örneği)*, (Yüksek Lisan Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006.

Dündar, Fatma Gonca. *Çocuklarını İmam Hatip Lisesine Gönderen Anne Babaların İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Yozgat İli Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2008.

Emiroğlu, Atiye. *Türkiye'de Din Eğitimi Bağlamında İmam Hatip Okulları(1924-1980)*, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2016.

Erikoğlu, Esra Nur. *İmam Hatip Öğrencilerinin Okul Tercihlerine Etki Eden Faktörler*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

Kanburoğlu, Ümmügül Betül. *Popüler Kültür-Din Eğitimi İlişkisi: İmam Hatip Liseleri Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Karateke, Tuncay. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Batman Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2010.

Karasubaşı, Ömer Alper. *Öğrenci ve Mezunlarının Perspektifinden İmam Hatip Liselerinin Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat, 2019.

Kuşçu, Turan Bilge. *Velilerin Çocuklarını İmam-Hatip Liselerine Gönderme Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep-İslahiye Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2016.

Sarı, Mustafa. *İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Yıldırım Bayezid Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

Tatlı, Ali. *Din-Siyaset İlişkileri Bağlamında Türkiye'de Din Eğitimi*, (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2018.

Türkmen Gül, Emine. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları*, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1998.

Tebliğler

1739 Sayılı, a.g.k., 32.madde.

Akyürek, Süleyman. "İmam Hatip Liselerinde Din Öğretimi: Fırsat Mı? İmkan mı? Girdap Mı? Açmaz Mı?", IV. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri, Ankara: 2009, s. 633.

Altıkulaç, Tayyar. "Açılış Konuşması", *Atatürk'ün 100. Doğum Yılında Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları 1, Gelişim Matbaası, 1981, s.

DİB Stratejik Plan 2017-2021, Ankara, 2016.

Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, İmam Hatip Liseleri Tanıtım Kitapçığı, s. 3.

Güran, Kemal. "İmam-Hatip Lisesi Mezunlarının İstihdamı İle İlgili Problemler", *Atatürk'ün 100. Doğum Yılında Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları 1, Gelişim Matbaası, 1981, s. 338.

MEB Tebliğler Dergisi, Cilt: 41, Sayı: 1972, 13.02.1978, s. 50.

MEB 2019-2023 Strateji Belgesi, ss. 102-103.

Milli Eğitim İstatistikleri, 2012-2013.

Milli Eğitim İstatistikleri, 2015-2016.

Milli Eğitim İstatistikleri, 2017-2018.

Milli Eğitim İstatistikleri, 2018-29-019.

"Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)", *İlke İlim Kültür Eğitim Derneği*, İstanbul: İlke Yayınları: 1, Araştırma Raporları: 1, 2012.;

Türkiye Eğitim Milli Komisyonu Raporu, İstanbul: MEB Yayınları, 1960, s. 112.

Özensel, Ertan, Mahmut Hakkı Akın ve Mehmet Ali Aydemir, Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatipliler Algısı, Araştırma Raporu, Konya: TİMAV, 2012.

Yılmaz, Hakkı. "Eğitim Sistemi İçerisinde İmam Hatip Liselerinin Yeri ve Tarihçesi", *II. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri (23 - 27 Kasım 1998),* Ankara 2003, s.526.

Gazete Yazıları

Adem, Mahmut. "Bu Mu Laik Eğitim", Cumhuriyet Arşivi, 18.10.1993.

"Diyanet, Din Görevlilerinin Sorununa Kulak Mı Tıkadı?", Dini Haber, 08.12.2014.

Erturan, Ahmet Fatih. "İşte Yeni İmam Hatip Okulları", Yeni Şafak, 23.12.2018.

Gündem, Mehmet. "İlahiyat Değil, Hukuk İstiyorlar", Milliyet, 02.05.2004.

Gündem, Mehmet. "İmam Hatiplerin Dünü Bugünü Yarını - 4", Milliyet, 05.05.2004

İnce, Abdullah."Bir Devrin Sosyal Tarihi: İmam Hatip Okulları", Yörünge, 01.10.2018

Karakaş, Burcu. İmam Hatip Okullarının Sayısı Kadar Başarısı Da Artıyor Mu?, Deutsche Welle Türkçe, 06.08.2019.

Öymen, Altan. "İmam Hatipler ve Din Adamlığı", "İmam-hatiplerin hedefi vasıflı din adamı yetiştirmekti, amaç saptırıldı, açık da sürüyor.", Radikal, 09.09.2006.

Yılmaz, Nazif. "İmam Hatip Algısını Boşa Çıkaran Rakamlar", Haber7, 09.07.2019.

İnternet Kaynakları

https://www.aydinlik.com.tr/imam-hatibe-anadolu-lisesi-sinifi-geliyor-egitimagustos-2018 (07.04.2019)

http://www.corumhakimiyet.net/guncel/keskek-gununde-nitelik-vurgusu-h3006.html (07.08.2019)

http://www.divinity.ankara.edu.tr/?page_id=794 (15.03.2019)

https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_07/01154039_AIHL_Haftalik_Ders_Cizelgesi_2018-2019.pdf (10.08.2019)

https://dogm.meb.gov.tr/www/aihl-iho-tanitim-sunulari-sinavla-ve-yetenekle-ogrenci-alan-okullar/icerik/649 (25.03.2019)

https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/24162204_Ek-123_HafYz_OYrenci_alYm_usul_ve_esaslar_-_WEB_YCYN.pdf (25.03.2019)

https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_05/08165658_2019_YYlY_SYnavla_Ogrenci_Alan_Proje_AYHL_ler.pdf (25.03.2019)

https://dogm.meb.gov.tr/www/imam-hatip-ortaokul-ve-anadolu-imam-hatip-liseleri-tanitim-sunulari/icerik/649 (25.03.2019)

https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_05/24165118_Sanat_Spor_OkullarY_L (25.03.2019)

https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_05/03120037_UluslararasY__AYHL_TU776RKC807E.pdf (25.03.2019)

http://dogm.meb.gov.tr/www/80i-askin-ulkeden-yabanci-uyruklu-ogrencinin-okudugu-uluslararasi-anadolu-imam-hatip-liselerinde-burslu-okuma-firsati-tanitim-icin-25-dilde-afis-hazirlandi/icerik/787 (25.03.2019)

http://dosya.marmara.edu.tr/ilh/Bultendergi/lisansdersicerikmufredat2014.pdf (10.08.2019)

https://www.dw.com/tr/imam-hatip-okullar%C4%B1n%C4%B1n-say%C4%B1s%C4%B1-kadar-ba%C5%9Far%C4%B1s%C4%B1-da-art%C4%B1yor-mu/a-49904849 (06.08.2019)

https://erolerdogan.com.tr/imam-hatiplerde-nitelik.html (08.08.2019)

https://www.fikriyat.com/yazarlar/akademi/ekremdemirli/2019/02/10/asirlik-bir-muktesebat-heba-olmadanilahiyat-fakulteleriniacik-ogretim-fakultesi-yapmak (10.08.2019)

http://www.haber7.com/guncel/haber/2877046-imam-hatip-algisini-bosa-cikaran-rakamlar/?detay=1 (09.07.2019)

http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/4/0485.htm (02.04.2019)

https://www.karar.com/yazarlar/mehmet-ocaktan/imam-hatiplerin-kalitesorunu (10.08.2019)

http://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_05/22104653_Yetenek_SYnavY_Yle_OYrenci_Alan_Okullara_BaYvuru_2019-7_sayYlY_Genelge.pdf (25.03.2019)

http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.430.pdf (24.03.2019)

https://www.ogretmenlersitesi.com/imam-hatip-liseleri-neden-cok-aciliyor/37983/ (07.04.2019)

https://www.onder.org.tr/tr/haber/Imam-Hatip-Okullarinda-Nitelik-1-7-2015 (07.08.2019)

https://personel.omu.edu.tr/docs/ders_dokumanlari/8367_33708_1655.pdf (15.03.2019)

https://www.turkiyeegitim.com/imam-hatip-liselerinde-sayi-mi-nitelik-mi-64106h.html

(06.08.2019)